

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

GODINA XII. - OŽUJAK 2002. CIJENA 15 KN

BROJ **120**

Prethodno uokvirjeno!

AGONIJA

politički
ZATVORENIK

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDsjEDNIK DRUŠTVA
Jure Knežović

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar, Zorka Zane, Jure Knežović

OVAJ BROJ UREDIO
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list ureduje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

U stabilnim zemljama stranačke vlade obično traju dva do tri mandata prije nego se počnu vrtjeti u krugu i čekati na spasonosnu smjenu, koja takvu stranku obično košta jedan do dva mandata pročišćenja. U nas Hrvata događaju se čuda u razmacima kraćim od deset godina a posebno od posljednje smjene vlasti, koju su svи strani čimbenici priželjkivali, a ponekoga i instalirali. Ne može se reći da je to bilo moguće bez hrvatskih glasača, niti se može reći da smjena nije bila zrela. Manjak morala konstanta je politike na ovim prostorima, jer još nismo sreli bivšeg političara koji bi se sramio za svoje neu-spjelo ili štetno politikovanje, ali ni sadašnji političari ne crvene za izrečena a neispunjena obećanja; ni Pusićka ne crveni zbog 200 tisuća lažnih radnih mješta, ni Račan zbog miinchausenskih bruntonacionalnih dohodaka i autocesta.

Ova vlast nije stvorila uvjete za napredak, nego se stalno bavi sobom, vrteći se u spirali prema vlastitoj agoniji. Nikome nije neugodno, ni ministru u kockici što je u zdanju njegove bivše partije, koje je sagrađeno na stratištu iz ljeta 1945. Naprotiv, on provodi jednu vrstu likvadacije nad najugroženijim Hrvatima, onima koji su protjerani iz bosanskog dijela u kojem danas vladaju Srbi.

Ovih je dana u Društvo došao čovjek, bivši politički uznik iz toga kraja, danas prognanik u Zagrebu. Nema što jesti, pa moli pomoć. Mirovinu Srbi ne isplaćuju. Ovo ministarstvo uskratilo mu socijalnu pomoć, jer ima sina, a sin bio u ratu i obolio, pa niti ima reda ni novaca, niti ima od čega pomoći ocu. Dok Hrvat gladuje, Hrvatska uredno odbieglim Srbima plaća mirovinu i ne poseže za reciprocitetom, niti primjenjuje ono pravilo koje je primjenila nad oficirima JNA, koji također u Hrvatskoj nisu zaradili mirovinu, a ona im isplaćuje i čak utvrđuje staž!

Društvo od dolaska ovoga ministra nije za pomoć dobilo ni lipe, a Proračun je za tu potrebu već dva puta bio odredio po tri milijuna. Novac je ministar usmjerio u isplatu drugih obveza i time prekršio proračunski zakon, pokazavši koliko je ovoj Vladi stalo do zakonitosti. Društvo je davno već podijelilo što je imalo za pomoć i samo je bez državne podpore za svoj rad već u teškoj financijskom položaju, pa našemu članu nije bila nikakva utjeha kad sam mu morao reći da nismo u mogućnosti pomoći mu. A teško je gledati čovjeka rođena 1921., koji je propatio toliko zbog toga jer je Hrvat, da plače. Možemo li mi, koji nismo u takvoj situaciji, pokazati solidarnost sa svojim bratom, dok se ne promijeni ova vlast koja srlja u agoniju

Jure KNEZOVIĆ
predsjednik HDPZ-a

Na naslovnoj stranici:

*Fra Filip Grabovac, hrvatski književnik,
redovnik i robijaš*

KRIZA KOALICIJE ILI KRIZA SUSTAVA?

Prvi dana ožujka, kad se zaključuje ovaj broj *Političkog zatvorenika*, hrvatsku javnost doslovce teroriziraju lavine vijesti i komentara o tzv. krizi koalicije, neposredno izazvanoj promjenama na čelu Hrvatske socijalno-liberalne stranke i povratkom Dražena Budiše na njezino čelo. U toj kakofoniji misli i pogleda mogu se razaznati neke važne tendencije u hrvatskoj politici. S jedne se strane čini da kod novoga starog predsjednika HSLS-a doista postoji iskrena težnja da sačuva "povijesnu" koaliciju sa SDP-om (koja će, doista, biti upamćena kao povijesni povratak jugoslavenskih kadrova na hrvatsku političku pozornicu), a da istodobno ušićeći koji glas iz konzervativnih, nacionalno osviđenih redova.

Makar Budiša potpisanimu bio osobno izrazito simpatičan, malo je vjerojatno da će ikad dosegnuti trenutak trijumfa kakvog je dosegao u prosincu 1971., nastupajući pred tisućama hrvatskih sveučilištaraca nakon 21. sjednice CK SKJ. Tadašnju odlučnost studentskog lidera, koji se ne ustručava polemizirati sa svemoćnim i okrutnim tiraninom, istodobno dalekovidno najavljujući da će iza njega i njegovih istomišljenika neminovno doći radikalniji i buntovniji, ovjekovječili su kadrovi filma "Poezija i revolucija". No, iz mladića koji je, matoševski kazano, u teškoj noći bio i kadar i voljan ponijeti križ čitave jedne nacije, izrastao je politički eunuh koji prepoznaće tendencije i prikrivene planove, ali mu nedostaje hrabrosti suočiti se s njima, izabrati vlastiti put i onda ga ustrajno i dosljedno braniti..

I onda kad to ne umije jasno uobičićiti, narod zna da je hrabrost ključna odlika vođe. Kalkulanti izazivaju prezir i zasluzuju prezir. Stoga nade stanovitih krugova u nacionalnom svjesnom dijelu hrvatskoga političkog tijela, da će Budišin ulazak u vladu izazvati ne, dakako, revoluciju, ali svakako evoluciju u smjeru jačanja državnog suvereniteta i povratka tradicionalnim vrijednostima, nisu zapravo posljedica kakvog uzdanja u Budišinu stratešku orijentaciju, nego tek izraz manjka pouzdanja u druge, nacionalno obojene stranke. Ako one od toga i mogu pretrptjeti kakvu štetu, izvjesno je da se time Budiša ne će okoristiti.

S druge strane, tzv. krizu koalicije Račanovi socijaldemokrati pokušavaju iskoristiti ne samo za zadržanje, nego i širenje prevlasti u državi. Pritom vrlo vješto (jer je kabinetsko taktiziranje i podmetanje ključna vrlina političara stasalih u konfekcijskim sivim odijelima po kojima diljem svijeta i danas pamte jugoslavenske političare i diplome) u javnosti ostavljaju dojam, da im je do državnih i nacionalnih interesa, do štednje proračunskog novca i gospodarskog prosperiteta, što bi oni - dakako - i postigli, samo kad ih ne bi ometalji ostatci ostataka atavističkog nacionalizma (u tom je smislu "slučaj Budiša" danas samo instrument osiguranja račanovske vladavine).

Vladaj uči medij ima u mjeri u kojoj je vjerojatno nitko ne će dosegnuti, ta partitokratska oligarhija bez velikih je teškoća orkestriranom kampanjom stvorila dojam, da raspravu o tzv. krizi koalicije treba svesti samo na raspravu o raspodjeli ministarskih stolica. U stvarnosti, najnovija previranja na hrvatskoj političkoj pozornici nisu obična karijeristička nadmudrivanja o udobnijim ili manje udobnim sinekurama, pa čak ni rasprava o opstanku koaličijske vlade. Ta previranja ne govore o krizi koalicije, nego o krizi hrvatskoga političkog sustava, koja izvire iz činjenice da je on izgrađen samo djelomično, i to upravo u onoj mjeri koja osigurava da on ne bude hrvatski. I sve dotele dok je njegova primarna svrha da posluži kao puki kamenčić u globalističkom konceptu preuređenja tzv. zapadnoga Balkana, susretat ćemo se s tzv. krizom koalicije, Mesićem kao predsjednikom, anarholiberalima koji bi ukinuli vojsku i obavještajnu službu, ili zapjenjenim i primitivnim "nacionalistima" koji Hrvatsku (kao po narudžbi?) izvrgavaju ruglu. Svi oni služe zabavi puka. I još nečemu.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

THE WASHINGTON POST:	
HRVATSKA ZLATNA DJEVOJKA	3
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
OD ZRINSKOG, FRANKOPANA I FILIPA GRABOVCA DO FRANJE TUĐMANA	5
<i>Drago BIŠČAN</i>	
JUGOSLAVIJA NIJHOVE MLADOSTI (ILI: MITOVI O "SAMOUPRAVNOM" SOCIJALIZMU)	7
<i>Egon KRALJEVIĆ</i>	
BILO JE ČASNO BORITI SE ZA JUGOSLAVIJU?	10
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
SJAJ I BIJEDA LIBERALNE DEMOKRACIJE	13
<i>Ivan GABELICA</i>	
PISMA IZ ISTRE	15
<i>Blaž PILJUH</i>	
ZNAČENJE DR. EUGENA KVATERNIKA I RAKOVIČKOG USTANKA U BORBİ ZA HRVATSKU DRŽAVNU NEZAVISNOST .	17
<i>Ivan GABELICA</i>	
TAJ DIV - IZ HRASTOVA DEBLA UZDIGNUT	19
<i>Kaja PEREKOVIC</i>	
PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNICA (I.) (Gradivo)	21
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
NOVI HRVATSKI BLEIBURG ZAČET U CAFÉ DEN HAAG (7.)	25
<i>Mato MARČINKO</i>	
OSTAVKE U VODSTVU SKH (UZ 30. OBLJETNICU UDARA NA MATICU HRVATSKU, II. DIO)	27
<i>Jozo IVIČEVIĆ</i>	
BILO JE TO 1950. GODINE	32
<i>ing. Ljubomir GOTOVAC</i>	
DERVENTSKA KRIŽARSKA I SURADNIČKA SKUPINA SUĐENA 1947. I 1948.	35
<i>Petar JUKIĆ</i>	
PREDČIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLICE I GLAGOLJSKOGA BOGOGLUŽJA (13.)	40
<i>Mato MARČINKO</i>	
U POVODU RATNIH I PORATNIH USPOMENA DINKA ŠAKIĆA	42
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	

USKRSNA ČESTITKA BISKUPA MONS. ĆIRILA KOSA ČITATELJIMA POLITIČKOG ZATVORENIKA

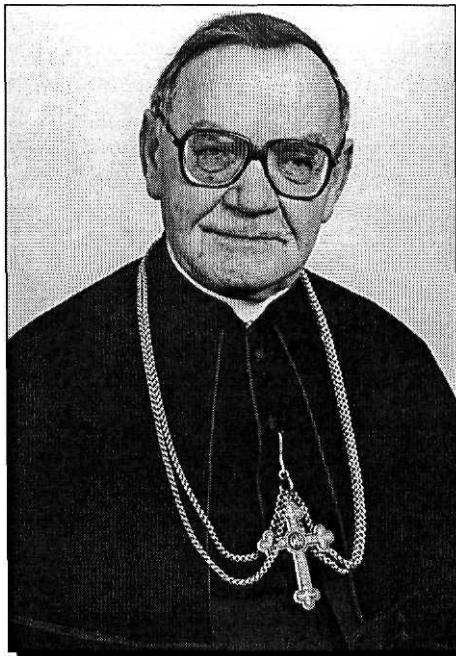
Na temelju odluke Upravnog odbora, izaslanstvo HDPZ-Podružnice Osijek u sastavu Vencel Lasić, Ivo Tubanović i Ante Smoljo posjetilo je 23. veljače 2002. našeg člana, oca biskupa msgr. Ćirila Kosa u Đakovu. Na kraju posjeta zamolili smo ga da uputi uskrsnu čestitku svim bivšim političkim zatvorenicima preko našeg lista "Politički zatvorenik". Msgr. Ćiril Kos sa zadovoljstvom je prihvatio i bilo mu je draga što smo ga posjetili.

Vencel Lasić: Oče biskupe, ovo izaslanstvo političkih zatvorenika podružnice Osijek, došlo je posjetiti Vas i zaželjeti Vam dug život i dobro zdravlje. S obzirom na to da se primiče Uskrs, zamolili bismo Vas za jednu kratku čestitku ili poruku za Uskrs u našem listu "Politički zatvorenik". Što poručujete nama, političkim zatvorenicima i koje su Vaše želje?

Otag biskup Ćiril Kos: Prvo, ja sve političke zatvorenike pozdravljam, a vama kao izaslanicima zahvaljujem na ovom posjetu koji se, eto, događa 40 godina nakon mog povratka iz zatvora, iz Gradiške. Svakako da želim da ovaj Uskrs provedete slobodno kao ljudi, kao Hrvati i kao kršćani. Kao ljudi, znači da se držimo svojih načela, da budemo ponosni na svoj narodni identitet i na svoje kršćansko uvjerenje. Zato molimo za sve one koji su nas krivo razumjeli i koji su nas krivo sudili da im Gospodin bude milostiv, kao što je Krist molio za svoje neprijatelje, progonitelje i one koji su ga razapinjali.

Mi vjerujemo da svaka kriva osuda mora završiti istinom. Bog je spor, ali dostižan, doista, zato moramo vjerovati da je on pravedna kazna za svakog onog tko se za svoj zločin ne pokaje i Gospodinu se ne vrati i nagrada za sve one koji ljube Njega i ljube braću svoju radi Njega.

Zato svima želim sretan i radostan Uskrs u osobnom životu, obiteljskom životu i u zajednici i u Društvu političkih zatvorenika, kojima pripadate. Budimo glasni navjestitelji mira i ljubavi među ljudima. Evo te moje poruke i čestitke.

Mons. Ćiril Kos

Vencel Lasić: Oče biskupe, zahvaljujemo na ovako lijepim riječima i uskrsnoj čestitci koju ste nam uputili.

Mons. Ćiril Kos, biskup đakovački i srijemski u m.

Kronologija

5. listopada 1959. - uhićen s nekoliko svećenika i profesora u sjemeništu u Đakovu;
7. listopada 1959. - umro biskup Antun Akšamović;
8. veljače 1960. - glavna rasprava u sudskom procesu, osuđen na 7 godina;
22. studenog 1960. - Vrhovni sud osudu potvrdio, kazna smanjena na 5 godina;
10. prosinca 1960. - prebačen u zatvor u Staru Gradišku, namješten u mehaničkoj radionici;
22. prosinca 1961.-3. siječnja 1962. - godišnji odmor kod kuće u Đakovu;
5. veljače 1962. - odpušteni kući nakon amnestije;
- 1962.-1973. - Đakovo, tajnik biskupije;
- 1974.-1997. - biskup Đakovačke i srijemske biskupije;
- od 1997. - biskup u miru.

VIŠNJA SEVER

USKRS!

Glog se žari
u malom povrtnjaku.

Prsten sjaji
na prstenjaku.

Ratnik mladi
o sreći sad sanja.,
a sreća hlapi....

Niz gordo čelo
klize kišne kapi,
a sreća bježi
postaje sve manja.

Zvana jeće sa malog zvonika.
Iz daljine tutnji...
topovska rika.

Dušman bježi
Ratnici ga gone.

Uskrs!

Zvana zvone

Šuma lista.

Mnoga lica više nisu ista.

Sve se kreće
u jednome krugu.
Tražimo sreću,
a srećemo tugu.

(1943.)

The Washington Post:

HRVATSKA ZLATNA DJEVOJKA

Uspjeh Hrvatice Janice Kostelić već od prve njezine i naše kolajne na Zimskim olimpijskim igrama popratili su svi svjetski mediji, ali pratili su i Hrvati u Hrvatskoj i ostaku svijeta, kako smo se tada osjećali. Mlada Hrvatica, koja se prije nadmetanja križala, a nakon obavljena posla tako srdano smijala mnogim svojim sunarodnjacima, izgnala je suzu radosnicu. Prošle godine, na Svjetskom prvenstvu u St. Antonu, obećala je Janica da će na Olimpijskim igrama pobijediti. Nisu je mogli zaustaviti ni tri kirurška zahvata prošlog ljeta na desnom koljenu, koje je razbila u 2000. nakon pada u spustu. Činilo se da će se njezina karijera "slomiti", ali samo nekoliko mjeseci kasnije ponovno je bila na stazama. Slamala se od bola, ali se nikad nije slomila. Na koncu prošle sezone osvojila je Svjetski kup...

Ovu je sezonu započela slabije zbog problema s koljenima. Ali sada je uspjela doći do cilja koji je najavila kao temelj starta nove karijere. Svi smo streljili nad njom, želeći u prvom redu njoj uspjeh i njezinim roditeljima, koji su svu svoju ljubav ugradili u svoju zlatnu djecu pokazavši svima nama da je

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

ko ljubile hrvatsku zastavu, sada je Janica i tu zastavu uzdigla na Olimp.

Gledali smo kako su, skačući sa stabala s

Janica i kolajne

Janicu čekaju na Trgu

obitelj temelj sreće i napretka.

Janica je sreća našeg vremena. Ona se nikada nije rastajala od hrvatske zastave, a kad bi nakon pobjede čekala da se uspne na Olimp držeći štapove, cvijeće i visoko razvijenu hrvatsku zastavu, iznad sve tri pobjednice, pale su mi na um mnoge žrtve, njezine dobi, koje je 1945. pokosila strašna jugoslavenska komunistička strojnica. Za tisuće tih mladih djevojaka, koje su isto ta-

balvanom za vratom, trenirali na Sljemenu Janica i Ivica, a Nijemci su ovih dana, slaveći svoje sudionike iz Salt Lake Cityja, prikazali kako oni svoju mladež već od prvog razreda osnovne škole "delegiraju" na poduku u svoj centar u Oberhofu, gdje im na raspolaganju stoj e udobni hoteli, najmoderne teretane, medicinska skrb i solidna mjesečna plaća. Naime, više od dvije trećine njemačke olimpijske ekipe vode se kao vojnici, pa su im mjesečna primanja osigurana, a Kostelići su put do olimpijske slave popločali odricanjima, odlučnošću, brojnim ozljedama i prospavanim noćima u trošnoj "Ladi".

Nijemci koji su na prvom mjestu po osvojenim kolajnama narod su brojčano dvadeset puta veći od Hrvata i alpska su nacija, a s XIX. Olimpijskih igara donijeli su 12 zlatnih kolajni ili jednu na 6 i pol milijuna stanovnika. Janica je za svoje Hrvate os-

tvarila odnos odjedne zlatne kolajne na 1 i pol milijun stanovnika. Tamo je bila cijela golema ekipa, ovdje malena hrvatska ekipa i Janica sama! Tek tako se može vidjeti veličina Janičina i uspjeh Kostelića. Iza Hrvata ostale su na listi uspjehnosti pozнате alpske nacije poput Austrije, Češke, Švedske, Poljske, Slovenije i dr., pa se zbog toga može i razumjeti iskazana suzdržanost naših alpskih susjeda. Dok su Janicu kod prve zlatne kolajne hvalili svi, pa i jugoistočni susjedi, dobrosjedski slovenski tiskani mediji nisu imali nikakvih komentara o pobjedi Janice Kostelić. Ni *Delo* ni *Dnevniku* svojim sportskim rubrikama, pa niti specijalizirani sportski dnevnik *Ekipa*, ne donose o tome niti zadnju vijest, a Austrijski *Der Standard* uz veliki prostor osvajačici srebrne kolajne u kombinaciji Austrijanki Renati Goetschl, pobjednicu u kombinaciji Janicu Kostelić spominje samo uz napomenu da ima dvadeset godina i da dolazi iz Zagreba, te Janicu citira: "Jako sam iznenadena i trenutačno sve vidim u magli, ali znam daje najljepša posljednja pobjeda".

Janica je znala da je najljepša posljednja pobjeda i to je pokazala, premda

Janica na Trgu

mnogi nisu vjerovali da je nešto ovakvo, nakon stanke zbog ozljede, moguće. Sad je Janica pokazala da je moguće, ali i da će teško biti ikada ponovljeno. "Kad skija Janica, čini se kao da skija na nekoj drugoj snježnoj podlozi, a ne onoj na kojoj nastupaju njezine konkurentice. I po najtežim dijelovima pruge klizi bez ikakvih teškoća... Obitelj Kostelić postavila je nove me-

Janica - tri zlata

daše koje će trebati, u smislu priprema i treninga, proučavati ne samo naši slovenski, nego i drugi skijaški stručnjaci" - nakon treće zlatne ipak su se oglasili naši slovenski susjadi, koji su za vrijeme obje Jugoslavije imali ekskluzivno pravo na skijanje, a druge nacije smjele su od njih preuzimati "smučanje", dok je Hrvatska ostala po strani, ali zadržala skijanje, te zahvaljujući obitelji Kostelić u slobodi Hrvatske države ostvarili svoj "obiteljski san", koji ne bi bilo moguće ostvariti da je na vlasti komunizam ili da Hrvatska nije slobodna i samostalna - kako je u *Dnevniku plus* izjavio sam otac ovoga skijaškog čuda, Ante Kostelić. Tako je, zahvaljujući ostvarenju sna hrvatske državne samostojnosti, osvoren i san jednog entuzijasta i zaljubljenika u šport, od kojega sada može i hoće učiti ne samo hrvatska nacija, nego i druge, kako konačno priznaju i oni koji su do sada sebe gledali na Olimpu.

Uspjeh je uvijek stvar za političare

Pred uspješan tim hrvatskih olimpijaca izšao je predsjednik Vlade i njegovi po-bočnici strpljivo čekajući da se ugase motori zrakoplova kojim su doputovali Kostelići, a prije svega Janicu. Premjer Račan bio je prvi visoki dužnosnik koji je čestitao alpincima predvođenima "zlatnom" Janicom. Pozdrave su potom uputili predsjednik i glavni tajnik HOO-a Hebel i Mijo ačika, predsjednik Hrvatskoga skijaškog saveza Nikica Valentić, gradonačelnik Zagreba Milan Bandić, dopredsjednica Vlade Željka Antunović, ministar prosvjete i športa Vladimir Strugar, te predsjednik Zagrebačkoga športskog saveza Ante Vrdoljak. Ispred zgrade Zračne luke Janicu je pozdravljalo nekoliko tisuća navijača, koji su i prije dolaska zrakoplova burno pozdravljali sve olimpijske vožnje Janice i Ivice

Kostelić na posebnom video-zidu veličine 4x4 metra.

Važno je biti viđen uz ljubav nacije, jer treba misliti i na izbole, koji pak ne moraju biti ni tako daleki. Narod je zamjerio da i Mesić, kao službujući predsjednik hrvatske države, nije došao na uzletište pred Janicu, ali imali su razumijevanja kad je riječ o

predsjedniku - građaninu za čiju sigurnost među toliko mnoštvo građana nitko nije mogao preuzeti odgovornost. On će se s građanima aranžirati na kavi, za druge izbole nije mu ni potrebna neka slika među narodom: zgodnja je ona gdje se vidi tko je

Janica u stranom tisku

postrojen, a tko prima. Nije on njemački predsjednik Rau, da se pokloni olimpijki s jednom zlatnom kolajnom, njemu nisu ni tri dosta.

Narod je izkazao počast svojoj Snježnoj kraljici od pjesme *Jano, Janice* do Trga bana Jelačića, na kojem se poslije nastupa "Prljavog kazališta", kada je uz ograničeno dopuštenje odjepvana pjesma "Ruža hrvatska", što je za narod značilo prekid hrvatske šutnje, a koju su predvodili Stipe Švar i Ivica Račan još jedino za proglašenja hrvatske samostojnosti za vremena prvog hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana, okupilo toliko mnoštvo

svijeta, a ovaj puta posebno mladoga. "Najbolji ste na svijetu, ovo stvarno nisam očekivala", bile su riječi vidno ganute Janice pri pojavlivanju na pozornici na Trgu bana Jelačića, a "dobri duh" obitelji Kostelić, Ivica, poručio je kako je "jedini grad koji može napraviti takav tulum - Zagreb". U žicu mase na Trgu dodatno je dirnuo Ante Kostelić riječima da "medalje ostaju tu ispod Sljemena, gdje i pripadaju".

Nije pretjerana procjena da je Janicu od uzletišta do Trga bana Jelačića pozdravilo najmanje 150.000 ljudi. I tu je Janica ujedinjena sa svojim Hrvatima potukla rekord: Nigdje nije ni približno postignut tako brojan doček kao u Hrvatskoj. U naslove "Njemačka na nogama" njemački mediji ističu da se u Oberhofu, odakle je došlo više od polovice njemačkih olimpijaca, okupilo "silno mnoštvo od 5.000 odličnika iz politike i športa, zastupnika medija, navijača i članova obitelji". U Berlinu je Claudio Pechstein dočekala delegacija o 300 odličnika predvođenih ministrom unutarnjih poslova Ottom Schilyjem, a bavarske olimpijce, koji su donijeli kući 17 od 35 kolajni u Münchenu je, u prepunoj dvorani, dočekala ministrica kulture gospoda Monika Hohlmeier.

Mi, koji i smo za Hrvatsku darovali godine svoje mladosti, cijenimo Janičina odricanja i sretni smo da imamo športače koji su nacionalno svjesni, a to se u ovih deset godina hrvatske samostojnosti pokazalo više puta, pa i u slučajevima ugrozbe hrvatskih generala, kojima kvislinška vlast iz ruku istrgnula barjak, ali ga je Janica izdigla visoko i držala čvrsto. Zahvalni smo joj i na Hrvatskoj himni, koja je Švicarki Nef dodijala, jer da bi radij e slušala svoju švicarsku himnu, koja nama ne izgleda grozno, kako se gospodi Nef pričinja *Lijepa naša...*

Janica i zastave

OD ZRINSKOG, FRANKOPANA I FILIPA GRABOVCA DO FRANJE TUĐMANA

Ovaj neobičan naslov hoće označiti povijesni kontinuitet političkog kažnjavanja poticatelja i nositelja hrvatskog otpora protiv podređivanja Hrvatske interesima centra političke i vojne moći izvan nje.

Iako malena zemlja, Hrvatska je bogata količinom kulturnog blaga, ali joj je povijest dodijelila i ganke plodove političkih progona, proskripcija, uhićenja i kažnjavanja pojedinaca i skupina političkih istomišljenika, koji su, premda su znali da sudjeluju u borbi Davida s Golijatom, iskazivali otpor i bunt imperijalističkim silama i tako u narodu održavali rodoljubnu misao i viziju domovine koja će jednom ipak biti oslobođena.

Na početku dugačkoga niza kažnjenika, na startu višestoljetnog mukotrpnog oslobođilačkog maratona, bili su urotnici, buntovnici i mučenici Petar Zrinski i Fran Kristo Frankopan, pogubljeni nakon zatvora u Bečkom Novom Mjestu 1671. zbog sudjelovanja u uroti protiv austrijskog cara. Njihova tragedija i mučenička smrt traje u svijesti hrvatskoga puka, te je u oslobođenoj domovini 30. travnja ne samo dan sjećanja na njihovo domoljublje plaćeno smrću, nego je 30. travnja označen i kao Dan hrvatskih političkih uznika, koji se obilježava prigodnim manifestacijama što ih pripeđuje Hrvatsko društvo političkih zatvorenika. Dan sjećanja na te velikane hrvatske povijesti potvrđuje istinitost izreke "Navik on živi ki zgine pošteno". Ona se s pravom navodi kad je riječ o njihovu životu i djelu.

Manje je poznat, jer pripada veličini malenih, franjevac Filip Grabovac (Vrlika 1697. - San Giorgio, kraj Venecije, 1749.), ali ga valja istaknuti, jer se i on nalazi u plejadi prvih hrvatskih političkih mučenika koji su svoj hrabri antiimperijalistički otpor platili tamnicom i smrću u njoj. Filip Grabovac bio je vojnički kapelan u mletačkoj vojsci koja se uglavnom sastojala od dalmatinskih Hrvata, te je dobro upoznao imperijalističke metode vladanja i upravljanja Dalmacijom pod mletačkom vlašću. Usudio se tu vlast kritički ocijeniti u nekim stihovima u knjizi pjesama "Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti aravackoga" (Mletci 1747.), te su mu cenzori

Piše:

Drago BIŠĆAN

knjige pribavili tamnicu u kojoj je kao politički kažnjениk umro.

Grabovčevi inkriminirani stihovi vjerojatno su prvi, najstariji hrvatski primjer kažnjivog djela poznatog pod suvremenim pravnim nazivom "verbalni delikt". Ali predmet njegove kritike nije samo mletač-

Cvit razgovora...

ka vlast, nego i nerazvijena hrvatska narodna svijest i njezine kobne posljedice: nesloga, odnarođivanje i beskorisne vojničke pobjede, jer plodove tih pobjeda ubiru gospodari tuđinci. Valja navesti stihove koji govore o tome, jer hrvatske boljke koje je zapazio Grabovac traju kao dugotrajni sindrom od njegova vremena pa do danas:

Da b' Arvati skladni bili,
Ne b' ovako žalost pili.

Kako koji Taliju prohode,
Učine se oni Talijaši
Ter govore: mi nijesmo naši.
Pogrdiše zemlju Dalmaciju,
Tu hrvatsku drugu provinciju.

Na oružju junak vrli,
Svaki kralj ih zato grli...
Kad kralj hoće kog da s'rve,
Tad Arvate meće prve,
A dobitak kad se dili,
Tad pitaju: gdi ste bili.

Svjedoci smo najkrupnijeg i najdaleko-sežnijeg događaja u novijoj hrvatskoj povijesti, stvaranja i postojanja hrvatske države, Republike Hrvatske, ali razjedinjenom, nesložnom narodu prijeti opasnost da mu nametnu svoju političku volju nove imperijalističke snage koje se služe starom metodom "Divide et impera!" (Podijeli pa vladaj!). Globalističke tendencije stvaranja anacionalnog mentaliteta, razglašene kao moderne i napredne, nastavljaju u našim prostorima onaj pogibeljan proces rashraćivanja kakav je podržavao bivši komunistički režim. Reducirana snaga hrvatske vojske, oslabljena pristankom da bude onakva kakva odgovara interesima političkih subjekata izvan Hrvatske, postavlja pitanje hoće li u budućnosti moći vršiti uspešnu ulogu oružane obrane Hrvatske.

Politički kažnjenenik Filip Grabovac, rodoljubni fratar u mletačkoj Dalmaciji, davno je postavio ispravnu dijagnozu hrvatskoga povijesnog sindroma koji, na žalost, još uvijek treba liječiti.

Nadzor stranih vlastodržaca nad feudalnom Hrvatskom nastavlja se u građanskoj Hrvatskoj, a ona se oblikuje u drugoj polovini 19. stoljeća, nakon hrvatskoga narodnog preporoda, koji je pozivanjem na potrebu sloge i rodoljubnog povezivanja Hrvata u administrativno rascjepkanoj zemlji budio narodnu svijest, bez koje bi bila užaludna daljnja borba za političku i kulturnu samostalnost zemlje primorane da tu borbu vodi do kraja minulog stoljeća. Nakon 1848. godine, kad je Austriji zaprijetila smrtna opasnost, ali se ipak spasila, uveden je u svim zemljama carevine Bachov apsolutizam, represivan sustav sa žandarima koji su se po prvi puta pojavili i u Hrvatskoj kao oružani čuvari javnog reda i apsolutističke vladavine. Uvedenje strogi policijski režim s dobro plaćenim žbirima, doušnicima i uhodama, cenzorska kontrola javne riječi, izgovorene ili napisane, i takav Bac-

hov apsolutizam bio je anticipacija kasnijih represivnih režima, napose u prvoj i drugoj Jugoslaviji. Izdvajam dva politička kažnjenika iz toga razdoblja. To su Ivan Filipović i Mirko Bogović. Godine 1852. objavio je Ivan Filipović rodoljubnu pjesmu "Domorodna utjeha" u časopisu "Neven" kojemu je urednik bio književnik Mirko Bogović. U toj pjesmi koja govori o razočaranju Hrvata nakon preporodnih snova i nada, nalaze se i kitice ohrabrenja, samopouzdanja i vjere u bolju budućnost:

Nije vrijeme sad zdvojenju,
Što nije bilo, to će biti,
Pravda mora pobijediti,
Ma svi vrazi prot' njoj stali.

Zato gore, gore s duhom!
Jošte Bog naš stari živi,
Još sokola ima sivi',
Jošte pravde i ovkraj ima!

U tim stihovima austrijski policijski organi i cenzori vidjeli su poziv na bunu, te su Ivan Filipović i Mirko Bogović bili osuđeni na dvije godine teške tamnice, ali su nakon šest mjeseci pomilovani.

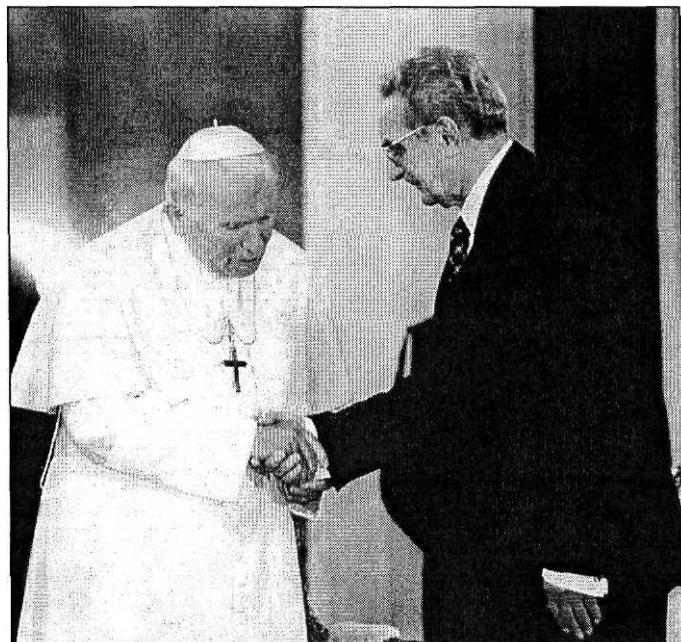
Taj slučaj verbalnog delikta i njegova kažnjavanja navodim s još jednog razloga. Tužbu je podigao Ivan Mažuranić koji će nakon pada Bachova apsolutizma (trajao 1849.-1860.) biti zaslužna i znamenita politička ličnost, napose kao hrvatski ban (1873.-1880.). Obnašajući dužnost državnog odvjetnika morao je podići tužbu po zahtjevu policijskih organa. To je primjer tragične situacije u kojoj Hrvat mora tužiti ili suditi Hrvatu, držeći se slova zakona skrojenih po političkoj volji vlastodržaca izvan Hrvatske. Do godine 1918. bit će to politička volja Beča i Pešte, a u dvjema Jugoslavijama volja kraljevskog, a nakon toga komunističkog Beograda.

Osim verbalnog delikta postoji viši i efikasniji stupanj otpora hegemonističkim centrima moći, koji organizira veća skupina nenaoružanih nezadovoljnika ili buntovnika međusobno povezanih radi postignuća određenog političkog ili ideološkog cilja. Prva takva skupina u povijesti građanske Hrvatske je ona koja je 1895. godine demonstrativno spalila mađarsku zastavu kad su austrijski car Franjo Josip i hrvatski ban Khuen Hedervary (osjećajem

Mađar) u kočiji prolazili preko trga bana Jelačića u Zagrebu. Optužnicom koja je glasila protiv "Vladimira Vidrića i drugova" (Vidrić je jedan od najboljih pjesnika moderne u hrvatskoj književnosti) optužena su 54 zagrebačka sveučilištarca i kažnjena ne samo zatvorskom kaznom od nekoliko mjeseci, nego i izbacivanjem iz zagrebačkog sveučilišta. Najstrožu kaznu od 6 mjeseci zatvora dobio je Stjepan Radić, jer je već prije bio osuđivan na zatvor. U Khuenovoj Hrvatskoj povremeni kandi-

uzeo za pravedan odnos prema interesima Hrvatske, ali je smrtno stradao u komunističkom zatvoru, iako je bio u vrhu komunističke državne vlasti. Znatan dio borbe protiv komunističkog režima i njegove strahovlade prenijet će se u inozemstvo, gdje će djelovati hrvatska politička emigracija, ali će njezini istaknuti djelatnici biti meta udbaških špijuna, a neki među njima usmrćeni od plaćenih ubojica. Crvene pogromaške ralje ponovno će se otvoriti nakon sloma Hrvatskog proljeća 1972. Nova politička odmazda bit će produžetak one iz 1945. i 1946. Ali Hrvatska godine 1971./72. više nije ona iz prvih poratnih godina. Usprkos masovnim uhićenjima postoji blistava moralna i duhovna vertikala u tisućama uhićenih oponenata koji su mogli ponavljati drevno moralno načelo: FRANGAR, NON FLECTAR! (Skršit će me, ali se ne ću pognuti!). Među onima koji su podnijeli privremeni slom u obliku zatvorske kazne, ali se nisu pragnuli niti sačinili svoju hrvatsku vertikalnu i s njom viziju slobodne, nezavisne hrvatske države, bez petokrake zvjezde, bio je i Franjo Tuđman.

Mnogi njegovi oponenti koji su ga za njegova života kao prvog predsjednika države omalovali i davali prijezirne izjave o njemu, a takav animozni odnos njemu čuvaju i poslije njegove smrti, ne mogu istaknuti takav svoj moralni i politički lik, jer ga nemaju. Ipak ih "politika novoga smjera", u okviru koje se provodi "detuđmanizacija", favorizira. Paradigma takvog postupka je isticanje protagonističke uloge Savke Dabčević i Mike Tripala u Hrvatskom proljeću u povodu nedavnog obilježavanja njegove 30. obljetnice. Ali ti "protagonisti" nisu nikad stekli iskustvo komunističkog zatvora (Vrana vrani očiju ne vadi), a zbog crvene zvjezde nisu znali ili nisu htjeli isplivati iz mutnih voda, da dosegnu obale nove, oslobođene Hrvatske. Nasuprot njima, Tuđman je jasnoću svoje vizije buduće Hrvatske platio zatvorom. Povjesna zadaća koju je izvršio učinila je da među tisućama hrvatskih političkih kažnjenika, znanih i neznanih, koji su dugotrajnom borbom pridonijeli oslobađanju domovine, bude najuspješniji.

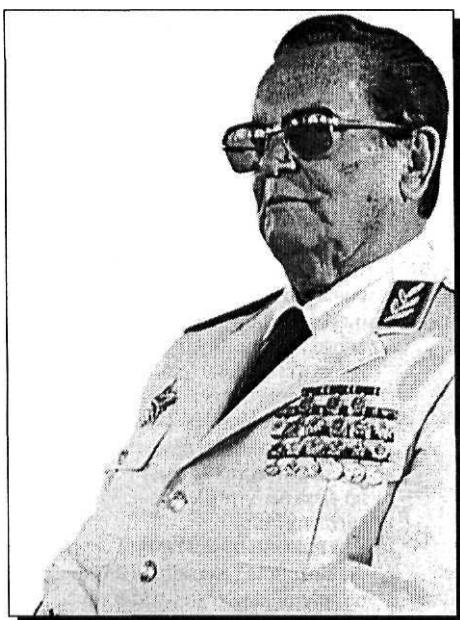
Dr. Franjo Tuđman s papom Ivanom Pavlom II.

dat zatvora postat će u Kraljevini Jugoslaviji i kandidat smrti, smrtno ranjen u beogradskoj Skupštini 1928. Diktatura kralja Aleksandra pobrinula se da nakon Radića kandidat smrti bude i Milan Šufflay (1879.-1931.) učenjak, književnik i publicist koji je zbog svoga ideološko-političkog djelovanja usmjerenog protiv hegemone Beograda bio ubijen od plaćenog ubojice. Štafetu palicu policijskog terora nad Hrvatima preuzet će od kraljevskog Beograda komunistički Beograd sa svojim suradnicima u Zagrebu. Godine 1945. i 1946. jesu godine krvave odmazde nad Hrvatima koji su pokušali stvoriti hrvatsku državu. Ta odmazda pretvorila se u monstrum sa široko otvorenim crvenim raljama, kroz koje je prošao katastrofalno golem broj Hrvata, među njima i velik broj svećenika kao i nadbiskup Alojzije Stepinac. Padaju mnoge glave bez sudskih presuda. Najdrastičnija ilustracija svemoći policije je slučaj Andrije Hebranga koji se već na početku postojanja nove države za-

JUGOSLAVIJA NJIHOVE MLADOSTI

(ILI: MITOVI O "SAMOUPRAVNOM" SOCIJALIZMU)

Si se sjećamo promidžbe o Jugoslaviji - zemlji drugačijeg socijalizma. U toj je slici bivša država ocrtna kao zemlja "trećeg puta", tvorevina koja je u sebi objedinjavala visok stupanj političkih sloboda sa znatnim socijalnim pravima i brigom za istinske ljudske potrebe. Njezinn multietnički karakter i navodno uspješno riješeno nacionalno pitanje dodatno su potpirivali mit o toj državi. Jugoslavenski su komunisti uporno naglašavali neovisnost o Varšavskom paktu, čime su htjeli naglasiti "različitost" svog puta u socijalizam od istočnoga koncepta realnog socijalizma. Jugoslavija je predstavljana kao mala, ponosna zemlja koja hrabro prkosi svim burama međunarodnih odnosa.

J. Broz Tito u paradnoj odori

Intelektualni obožavatelji jugokomunizma tom su sustavu (i u njegovoj vanjskopolitičkoj i u njegovoj unutarnjopolitičkoj dimenziji) pridavali svjetskopovjesno značenje. U njihovim očima Jugoslavija je izgledala kao skladna multietnička zemlja koja je uspjela prevladati bezdušnost zapadne trke za profitom ali i totalitarnost realsocijalizma. Bivšu su državu oni vidjeli kao oživotvorene svojih mladenačkih idea o pravdi i slobodi. Svojim izvanblokovskim položajem činila im se oazom pacifizma u nesigurnu svijetu opterećenu utrkom u naoružanju. Nije pretjerano reći da su bili jednostavno očarani jugoslavenskim prividom.

Piše:

Egon KRALJEVIĆ

Zapadni političari su pak gledali kako izvući koristi iz Titove samostalnosti u odnosu na Sovjete. Tu su činjenicu oni upotrebljavali kao crvenu krpu kojom su uvijek mogli mahati pred nosom ideološkim protivnicima iz Varšavskog pakta. Jugoslavenska je neovisnost spram Sovjeta služila kao zgordan primjer neposlušnosti u komunističkom svijetu, te je time stalno provocirala slabljenje Varšavskog pakta. Upravo imajući u vidu primjer te zemlje, zapadni su politički analitičari s neskrivenim poštovanjem prema bivšoj državi, skovali pozitivnim značenjima nabijen pojmom "national communism". Pojam je u stvari bio poopćenje jugoslavenskoga političkog statusa - označavao je samostalnu komunističku zemlju neovisnu o sovjetskoj matici. Ovakvi oduševljeni argumenti u korist nekadašnje jugoslavenske države nerijetko se čuju i danas. Stoga se samo od sebe postavlja pitanje njezina istinskog karaktera.

Prvi mit: "samoupravljanje"

Poštovatelji Titova djela i danas tvrde da smo zahvaljujući samoupravljanju bili bitno drugačija komunistička zemlja negoli zemlje istočne Europe. Navodno je sustav koji je počeo nastajati oko 1950. u Jugoslaviji, bio radikalno različit od "birokaratskog etatizma", kako su jugokomunisti nazivali ruski model. Obično se tvrdi da je samoupravljanje bilo bitno "liberalnije". Ako se odmaknemo od toga maglovitog izričaja, vidljivo je da se jugoslavenski komunizam od ruskog razlikovao u samo dvije stvari.

Prva je liberalniji režim putovanja i izdavanja putnih isprava. No i tu su vrijedila stanova i vrlo bitna ograničenja. Prvo ograničenje je da je taj liberalniji sustav proizvod kasnijeg razdoblja tzv. "samoupravnog" sustava; točnije od 1950. (godine proglašenog početka samoupravljanja), pa sve do 1965., jugo-režim je i u tom pitanju bio jednak krut kao i onaj ruski. Drugo, još važnije, ograničenje je u tome što je naknadna i postupna liberalizacija bila nepotpuna. To znači da je značajan broj ljudi i dalje zbog svojih političkih stavova bio pod policijskom paskom i nije mogao dobiti putne isprave. Ovakva je polusloboda (tj. polutiranja, pogledamo li s druge strane)

policjske jugo-države trajala sve do kraja osamdesetih, dakle, faktički sve do njezina kraja!

Konačno, važno je primijetiti daje osnovni razlog za Titove reforme na ovom planu predstavljala činjenica gospodarske krize u toj zemlji polovicom šezdesetih godina prošlog stoljeća. Stoga je Broz, ne želeći se hrvati s nezadovoljstvom nezaposlenih, ovima jednostavno otvorio granice i pustio ih vani. Time je došlo i do odlaska političkih nezadovoljnika, jer oni su činili znatan broj onih kojima je u Titovom "raju" onemogućeno dobivanje posla i normalan život. Odazak je ipak dopušten samo onim "političkim sumnjivcima" koji (po partijskoj procjeni) Jugoslaviji nisu u inozemstvu mogli ozbiljnije nauđiti. Odnosilo se to uglavnom na običan svijet - radnike, seljake... Ukoliko bi netko od ovih, mimo očekivanja, u inozemstvu razvio znatniju protujugoslavensku aktivnost, odmah je postao kandidatom za UDB-in odstreljel.

Ozbiljniji, pak, politički protivnici, poput intelektualaca i uglednijih ljudi nisu tako lako, ako su uopće puštani vani. Zbog mogućnosti da u inozemstvu razviju djelatnost koja može ugroziti idiličnu sliku o zemlji "samoupravnog socijalizma", ti su ljudi i dalje držani pod policijskom prismotrom. Odustalo se od njihova "preodgoja", ali pritisak boljevičke čizme nije popustio. Politički su zatvorenici u Jugoslaviji gubili svoje živote i zdravlje u KP domovima, isto kao oni ruski u gulazima. Nikakve razlike nisu bilo osim u imenu tih groznih i neljudskih ustanova. Jugoslavenski je "liberalizam" imao vrlo pragmatične korijene i vrlo jasno određene granice. Sve što je izlazio izvan dopuštenoga kruga bilo je i dalje jednakom nemilosrdnošću proganjano.

Druga razlika u odnosu na realsocijalizam je u stanovitoj samostalnosti privrednih poduzeća. Jugokomunisti su početkom pedesetih uvidjeli daje teško birokratski isplanirati svu proizvodnju, pa su gospodarskim subjektima u narednim desetljećima postupno povećavali samostalnost u vodenju poslovne politike i gospodarenju dijelom dohotka. To je dovelo do razvoja zametaka tržišne privrede, no dalje od ovoga komunisti nisu išli. Privrednim sustavom su i dalje dominirali isključivo komunistički kadrovi, a članstvo u Partiji je i dalje bilo ključnim uvjetom napredovanja i u gospodarstvu. Tako je nastala nova kasta komunističkih moćnika - onih s korijenom u druš-

tvenom gospodarstvu. Agitpropovska parola "tvornice radnicima" bila je samo ideo-loški slogan, jer o nekom sudjelovanju radnika u donošenju odluka nije bilo govora. Odluke su donosili "crveni direktori", izrasli na tlu komunističkog gospodarstva, a "samoupravljanje" se svodilo na to da samo oni (komunistički moćnici) upravljaju.

Radnici - samoupravljači ostali su abstraktna kategorija gospodarstva kojim je i dalje suvereno dominirala Partija. Bilo je prisutno ponešto tržišnog razmišljanja, ali kad bi došlo do sukoba gospodarskih i političkih moćnika, pobjedu su uvijek odnosili ovi potonji. Žalosni promašaji poput obrovačke tvornice glinice "veličanstven" su pokazatelj premoći politike nad gospodarskim razlozima. Ujedno, takvi primjeri su i pokazatelj vrijednosti "samoupravljanja" na gospodarskom polju. Sve u svemu, pragmatičnim razlozima motivirano, dјelomično liberaliziranje postupka izdavanja putnih isprava, te poneka naznaka tržišnih elemenata u gospodarstvu i nisu neka bitna razlika u odnosu na realsocializam - pogotovo ne za zemlju koja je htjela biti novom nadom čovječanstva. No, komunisti nisu imali snage za više, jer je svako daljnje liberaliziram'e moglo potvrditi staru izreku da je komunizam samo zaobilazni i mukotrpni put iz kapitalizma u - kapitalizam. To jugo-komunisti nipošto nisu htjeli dopustiti, jer bi morali priznati poraz i uzaludnost svoje Revolucije. Zbog toga sve samoupravne reforme u Jugoslaviji nisu otišle dalje od kamufliranja i friziranja boljševičkog sustava.

Drugi mit: u Jugoslaviji se živjelo bolje

Zaista, postojalo je jedno kratko razdoblje kadaje jugoslavenski privid slijedio istini, bile su to vesele sedamdesete. Polovicom tog desetljeća Jugoslavija je bezbrižno trošila zapadne kredite, a blokovska podjela svijeta i položaj te države kao "komunističkog otpadnika" kao da su jamčili bezgraničnu zapadnu pomoć. Osim toga, ni istok nije zaboravio svoga odbjeglog ideološkog srodnika. Jugoslavija je imala neometan pristup tržištu SEV-a gdje je, lišena zapadne konkurenkcije, pronašla izlaz za svoje nekonkurentno gospodarstvo...

No, svakom prividu dođe kraj: zapadnjaci su ubrzo zavrnnuli slavinu jer su uvidjeli da "jugoslavenska vreća bez dna" nemamjenki guta kredite. Preostalo, pak, tržište SEV-a nije ni izbliza moglo podupirati zapadnim kreditima umjetno napumpani jugo-standard. Tako je krajem sedamdesetih došlo do kraha... Usljedile su "reforme", "stabilizacije", inflacija... Iz tog stana Jugoslavija se nije izvukla do svoje propasti. Logično je stoga da se danas, u vrijeme neimaštine, mnogi rado sjećaju vremena jeftinih kredita i dobrih, a pristupačnih automo-

bila. Nelogično je pak da se ne žele sjećati onoga što je uslijedilo (nestašice mlijeka, deterđenta, vožnje par-nepar, redukcija struje s početka osamdesetih...), a što je bilo samo posljedica lažnog blagostanja iz mitskih sedamdesetih.

Treći mit: u Titovo vrijeme nije bilo bahatosti i imovinskog raslojavanja

Istina je, nije bilo velikih imovinskih razlika kao danas, jer komunizam nije priznavao pravo na veće privatno vlasništvo. No, komunistički je sustav na drugim poljima stvarao nejednakost. Jedni su išli u obične škole, drugi na školovanje u inozemstvo. Jedni su mogli računati na mali, loše plaćen posao do kraja života, drugi su morali na privremen rad u inozemstvo, a povlašteni su imali odlično plaćene ugledne poslove, te političku ili diplomatsku karijeru. Jedni su stanovali u prizemnim vlažnim stanovima, drugi u naseljima posebno građenima za uglednike. Na komuniste se nije primjenjivala parola "Imaš kuću, vrati stan!" Oni su uživali i u svojim raskošnim privatnim vikendicama i u svojim raskošnim "društvenim stanovima"...

Ove povlastice su se prenosile, ali ne u tolikoj mjeri bogatstvom: djeca uglednika su i sama (ukoliko su slijedila logiku partijskog napredovanja) postajala uglednici i nastavljali privilegirani život svojih roditelja. Nezadovoljnici tog vremena te su slojeve nazivali "crvenom buržoazijom", što je još jedan, danas zaboravljen pojam. Konačno, moć koju su imali komunistički vlastodršci ne može se mjeriti ni s čim što postoj i danas: oni su imali pravo nekoga zatočiti samo zato što ne misli kao oni. Vrhunac njihove moći je da su zbog istog razloga sasvim legalno mogli nekome oduzeti život. O tome da su se tim "pravom" sve do kasnih osamdesetih koristili, svjedoče i ne tako davan ubojstva hrvatskih emigranata. Ubojstva iz razdoblja 1945.-1950. da i ne spominjem. Ima li veće bahatosti od toga?

Četvrti mit: nacionalno pitanje u Jugoslaviji je bilo riješeno

U Jugoslaviji je bilo više nacija i nisu sve bile u jednakom položaju. Slovincima je npr. bilo dobro, jer su bili zaštićeni od njemačko-talijansko-madžarskih presizanja, a unutar bivše države nisu imali spornih pitanja ni s jednim jugoslavenskim narodom. Hrvatski je položaj bio potpuno različit. Glavni hrvatski problem je bio odnos sa Srbinima. Srbi su bili konstitutivan narod u Hrvatskoj a to je i ono malo formalnog suvereniteta koji je Hrvatska imala, dovodi do u pitanje. Srbi su u skladu s tim od 1945. činili nesrazmjerne velik dio upravnog aparata. Taj se nesrazmjer vremenom polagano

"Najveći sin" s radničkom klasom

smanjivao. Hrvati su prvo preuzeли jedan dio gospodarskih subjekata u svoje ruke, ali još sedamdesetih udio Srba je u Partiji, te policiji, pravosuđu i sličnim upravnim titelima bio barem dvostruko veći od njihova udjela u ukupnom stanovištu Hrvatske.

Vojска je sva bila srpska. Osim toga njihov je udio u najvišim položajima SK i organa uprave bio je i viši. Stoga su svi pokušaji da se na tom polju uvede razmjerna nacionalna zastupljenost stalno bili u opasnosti da budu proglašeni hrvatskim šovinizmom. Budući to u Jugoslaviji nikada nije bila bezazlena optužba Hrvati su morali biti jako obazrivi u tim nastojanjima. Svaki je pokušaj na tom planu morao biti uvijen u suhoparne fraze umjetnoga komunističkog jezika. To je značilo da je određeni broj puta trebalo zazvati Tita, zatim rukovodeću ulogu SK, moralno se spomenuti bratstvo i jedinstvo, a takve zahtjeve poželjno je bilo začiniti spominjanjem prava samoupravljača i radničke klase SR Hrvatske. No bez obzira na izrečenu formu, većina prijepora između "centralističkih" i "federalističkih" snaga, između "dogmata" i "samoupravljača", ili pak između "reformatora" i "birokratsko-etatskih elemenata" bili su motivirani neriješenim međunacionalnim odnosima u bivšoj državi.

Komunistička Jugoslavija se od svog osnutka stalno ljujala na pitanju neriješenih međunacionalnih odnosa, na tom pitanju je konačno i pala. Pogrešno je stoga reći da su Jugoslaviju uništili nacionalisti. Mogućnost za mirno redefiniranje odnosa među ovdašnjim narodima uništio je komunističko ignoriranje i potiskivanje tog problema. A komunisti su ga ignorirali, jer nisu znali što bi s njim. Oni su, u skladu s marksističkim povjesnim apriorizmom, očekivali da će uvođenjem komunističkog uređenja nacija kao "buržoaska kategorija" nestati. Problem je nastao kada je povijest odbila poslušati naputke "marksističkih znanstvenika".

Peti mit: neovisnost o komunističkom lageru nas je učinila različitima od realsocijalizma.

Pitanje je: podrazumijeva li ta neovisnost automatski i bitnu različitost jugoslavenskog društva? Zagledajmo se u malo dalju prošlost komunističkog pokreta kod nas. Jugokomunisti su, kao i svi komunisti svijeta, crpli teorijska znanja iz istog izvora - marksističke teorije. No još je važnije da su se svi komunisti praktično nadahnjivali u prvoj zemlji socijalizma. Tu su usavršavali svoja teorijska znanja, tu se školovali, išli u vojne i policijske škole, konačno na primjeru ruske stvarnosti učili obrasce izgradnje komunističkog društva. Ne iznenađuje stoga daje jugoslavenski komunizam u svojoj revolucionarnoj fazi 1945.-1950. bio potpuni preslik onoga sovjetskog.

Jugokomunisti su, kao što znamo, zatim bili istjerani iz "bratske zajednice komunističkih zemalja". No to se nije dogodilo stoga što su gradili drugačiji socijalizam, nego zbog jednostavnih činjenica da nisu htjeli pristati na Staljinovu premoć. Radilo se o sukobu moći dvaju istovjetnih komunističkih tabora predvođenih dvojicom jednakom nepopustljivih tirana. S jedne strane su bili Staljin i ruski boljševici, veliki ratni pobednici i još od prije hegemoni međunarodnoga komunističkog pokreta. S druge strane Tito i jugoslavenski komunisti koji su kroz rat izgradili vlastitu samosvijest i autoritet. U tom prijeporu nije bilo ništa više od toga! Zato, sve ono što se naziva "velikom jugoslavenskom prekretnicom" nije ništa drugo nego velika ideološka izmaglica.

Ni rezultati višedesetljetne kasnije izgradnje "samoupravljanja" ne daju nam za pravo govoriti o bitnim razlikama u usporedbi s boljševizmom. Tako se u Bilandžićevoj "Modernoj hrvatskoj povijesti" spominje zanimljiv podatak o jugoslavenskim ratnim planovima s kraja šezdesetih. Njihov je sadržaj svojedobno slučajno iscurio iz nađužih partijskih krugova. Iz ovih je dokumenata razvidno da je glavnom vojnom opasnošću za zemlju Broz sa svojim vojnim vrhom i tada smatrao "imperialistički" zapan. I to bez obzira na vlastita iskustva 1948., ili ona madžarska i češka iz 1956. ili 1968. Da "samoupravljanje" nije izgubilo ništa od boljševičke oštine vidjelo se i kasnije. Kada su sedamdesetih u Hrvatskom proljeću prijeđene skučene granice politički dopuštenog, u progonima koj i su uslijedili utamničene su, ili s posla izbačene tisuće ljudi. Sljedeći žestok udar osjetili su osamdesetih, za vrijeme svoga nacionalnog pokreta, kosovski Albanci, a to je već bilo "predsmrtno vrijeme" Jugoslavije!

U kojem je dakle razdoblju ta država pokazala toliko spominjani socijalizam s ljud-

Tito sa srpskim komunističkim vodstvom

skim likom? Temeljem čega se zaključuje o demokratskoj superiornosti "samoupravljanja" u odnosu na boljševizam, kad je iz svega rečenog vidljivo da je ono do samoga svog kraja bilo izrazito represivno, kao i njegov ruski boljševički pandan? Jedina razlika je u tome što su zapadne zemlje bile zainteresirane za raskrinkavanje SSSR-a kao carstva zla, dok su Titu, opet iz vlastitog interesa, oprštali njegov mini totalitarizam.

Nažalost, promidžbeni učinak jugoslavenskih mitova je ogroman. Prije svega raspisao Staljinom je ostavio velike posljedice i na vanjskom i posebno na unutarnjem planu. Poistovjećenje ljudi s Titovim režimom, kao posljedica razlaza sa Sovjetim majest najporaznija i vrlo unazadujuća činjenica vidljiva i u današnjoj Hrvatskoj. Ljudi su prihvatali jedan preslikani (kasnije tek nebitno frizirani) boljševički sustav samo zato što su ga, pod prijetnjom izvana, počeli doživljavati kao autohton, kao svoj. Upravo fanična podrška koju je "samoupravljanje" (kao od boljševizma navodno drukčiji sustav) uživalo kod dobrog dijela grada bivše države, jest ono što je Jugoslaviju učinilo još sličnijom SSSR-u!

Naime, obje države su gradile sustave očigledno zasnovane na istim vrijednostima i provedbenim rješenjima. U tome se one nisu razlikovale među sobom kao ni od ostalih zemalja komunističkog usmjerenja. No, zahvaljujući činjenici da im je nametnut ruskim tenkovima, države istočne Europe su komunizam od početka doživljavale kao nasilni i nedemokratski sustav nacionalnog ugnjetavanja. U Jugoslaviji i SSSR-u to nije bio slučaj, jer je u objema državama došlo do širokog poistovjeći-

vanja ljudi s autohtonim komunističkim elitama. Tako su Jugoslavija i SSSR, osim po vrsti društvenog poredka, počele sličiti i po fanatizmu s kojim su, svaka za sebe, ne-svesno slijedile iste vrijednosti! To što su se jedni zaklinjali u rukovodeću ulogu SSSR-a u svjetskome radničkom pokretu, a drugi u svjetskopovjesnu važnost samoupravljanja, uopće nije bitno. Bitno je da su se, dijeleći iste vrijednosti, i ne znajući klanjali istom idolu!

Od tudaje i istina o "samoupravljanju" paradoksalna: što su se "samoupravljači" htjeli više razlikovati u odnosu na Sovjete, to su im, slijedeći iste marksističke dogme, u svom fanatizmu, bivali sve sličnijima! Činjenica je dakle da autohton put u komunizam ne jamči drugačiji karakter društva koje ide tim putem. Radi se samo o izvanjskoj autohtonosti (državnoj samostalnosti); u svemu ostalom zemlja otpadnik vjerno slijedi zajedničke marksističke obrasce. Stoga su sve autohtone komunističke zemlje (od Albanije pa do Kine) uza sve svoje ideo-loške prijepore, upravo zbog činjenice razmjerne šire prihvaćenosti komunističkih načela, međusobno gotovo identične. Kao što je posebnost zemalja u koje je komunizam "izvezen", upravo u neprihvaćanju tih načela i lakoći s kojom su ih se nakon pada komunizma oslobodile.

"Samoupravljanje" kao umijeće stvaranja privida

Prividi "samoupravljanja" i danas djeluju zavaravajuće, oni još uvijek mnoge navode na zaključke o humanom karakteru tog sustava. Oni su bili podhranjivani iznutra, ali i izvana. Zahvaljujući funkciranju tih opsjena, Broza se i dalje smatra humanistom, iako je odgovoran za smrt ogromnog broja ljudi. Zahvaljujući uspješnosti te varke, "samoupravljanje" se smatra "liberalnim" sustavom, iako je iz svega rečenog jasno daju-gokomunisti nikada iz svojih ruku nisu ispuštili nijednu od poluga apsolutne vlasti. Znali su, doduše, popustiti na nebitnim stvarima, pa su npr. dopustili uvoz zapadne masovne kulture.

Takvim su potezima podhranjivali samosvijest jugoslavenskih masa. Jugoslaveni odjeveni u levis i ostale zapadne marke, samozadovoljno su počeli paradirati derutnim trgovima istočneropskih metropola. Sućeni sa sivilom istočne Europe još više su cijenili lažni sjaj svoga voljenog "samoupravljanja". Zahvaljujući kombinaciji ovakvih jeftinih trikova, djeletvornih "samoupravnih" privida i interesno uvjetovane zapadne potpore Titovu režimu, taj se sustav još uvijek smatra dobrom diktaturom, odnosno razdobljem dobroćudnog totalitarizma.

BILO JE ČASNO BORITI SE ZA JUGOSLAVIJU?

Kad je, sredinom osamdesetih, u Srbiji ojačala težnja da se na ovaj ili onaj način stvori Velika Srbija, u sklopu nacionalne i ideološke homogenizacije zaredali su na izgled zanimljivi tekstovi o djelatnosti jugoslavenske komunističke obaveštajne službe. Prividne anegdote iz života brojnih mutnih tipova, od **Mustafe Golubića** preko **Jefte Šašića** do, recimo, **Ljube "Zemunca"** (rođenjem, navodno, Hrvata), zapravo su predstavljale manipulaciju javnim mnijenjem, kojom se htjelo - između ostalog - dokazati "vatikansko-kominternsku ujdurmnu" protiv srpskog naroda. Iz te je težnje izrasla čitava jedna kvaziliterarna i kvazipublicistička škola, a beogradski tjednici (*Nin*, *Duga*, *Intervju*, u nešto manjoj mjeri *Književne novine*, *Književna reč i Student*) sustavno su (iz)gradili sliku Srbije kao liberalne i demokratske sredine. Ta se manipulacija pokazala prilično uspješnom, a mnogi do jučer nepočudni likovi - među njima i "čike u kožnim mantilima" - dobili su sasvim ljudski izgled i postali prihvativljeni novoj srpskoj, izrazito šovinističkoj politici. Samo su oštromanjii shvaćali da nagrizanje jugoslavenskih mitova (poput, recimo, književnih večeri u beogradskoj Francuskoj 7 ili **Mandićeva** patetičnog oproštaja s **Krležom**) nije u funkciji demokratizacije, nego u funkciji Srbije.

"Cike u kožnim mantilima"

Biti pripadnikom nekadašnjega rigidnog jugoslavenskoga komunističkog vodstva, danas je u Hrvatskoj zahvalna pozicija. Ona podrazumijeva siguran društveni položaj, afirmativne osvrte u novinama i povremeni javni zagrljaj s predsjednikom države.

Nije ništa lošiji položaj bivših pripadnika jugoslavenskih obaveštajnih službi. Na temelju faustovske pogodbe, velika većina njih (osim, valjda, onih koji su sami odbili takvu mogućnost), jednostavno je nastavila raditi isti posao i u **Tuđmanovo** doba, uglavnom ostajući sentimentalno vezana uz vremena kad su vedrili i oblačili, zločinački bezobzirno odlučujući o tisućama ljudskih sudbina. Osjećali su, ipak, potrebu

Piše:

Tomislav JONJIĆ

da naknadno stvore ljepšu sliku o sebi, kako bi se u cijelosti prikazali kao "profesionalci", puki činovnici koji provode odluke političkih vlasti, nemajući nikakvih vlastitih političkih ili ideoloških ciljeva. Ta je potreba narasla nakon 3. siječnja 2000., očito zbog svijesti da bi nova, otvorena i formalna simbioza bivših komunističkih aparatčika i bivših *ubaba* mogla postati "nezgodnom", te bi mogla izazvati nepo-

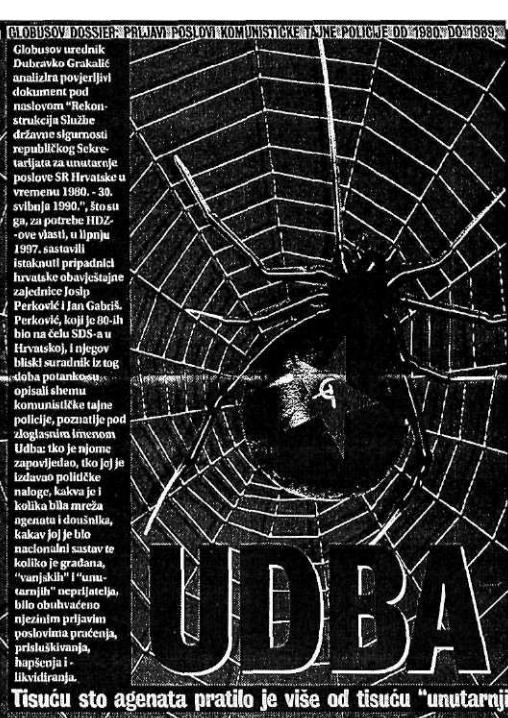
jelom tog razdoblja, nije doživjela potreban publicitet - za razliku od nekih drugih naslova! - pa je uglavnom objavljena u niskonakladnome *Političkom zatvoreniku*. Ono što o UDB-i bude propušteno u javnost, uglavnom je skoncentrirano na osamdesete godine. Kao slučajno, propušta se probrani materijal, koji toj službi daje ljudski lik, i to baš u vremenu kad su na vrhuncu vlasti bili današnji vlastodršci u Hrvatskoj.

Rekonstrukcija djelatnosti SDS-a

Dobar dio arhivskoga gradiva o djelatnosti UDB-e danas je dostupan istraživačima. Ministarstvo unutarnjih poslova predalo je Hrvatskomu državnom arhivu opsežnu zbirku dokumenata, proučavanju koje, međutim, treba pristupiti s krajnjim oprezom, jer se u izvorno arhivsko gradivo interveniralo i s jugoslavenske i s hrvatske strane.

Dragocjen izvor za spoznavanje djelatnosti jugoslavenske obaveštajne službe pruža i arhiv HVO-a i Hrvatske Republike Herceg-Bosne, koji je također u najvećoj mjeri predan Hrvatskomu državnom arhivu, ali je tamo - prema izričitom vladinu odobrenju - dostupan samo istražiteljima Međunarodnoga kaznenog suda u Den Haagu i braniteljima tamošnjih optuženika. Pojedine službe HVO-a i HR Herceg-Bosne (nekad zajednički, a nekad čak jedna nasuprot drugoj!) bavile su se, razumljivo, ne samo ratnim događajima (pritom otkrivajući i dokumentirajući zanimljive pojedinosti), nego i rekonstrukcijom rada jugoslavenskih službi. No, to će gradivo biti podložno znanstvenom ocjenjivanju i objavljuvanju tek u budućnosti.

Zasad se, pak, hrvatskoj javnosti dozira dio informacija. U visokonakladnome zagrebačkom *Globusu* nedavno je, početkom veljače, **Dubravko Grakalić** objavio tekst "**UDBA i Hrvati: Tisuću sto agenata pratilo je više od tisuću 'unutarnjih neprijatelja'**", od toga 80 posto 'hrvatskih nacionalista'". Riječ je, kaže pisac članka, o račlambi tajnoga ("povjerljivog") dokumenta pod naslovom "Rekonstrukcija Službe državne sigurnosti republičkog Sekretariata za unutarnje poslove SR Hrvatske u vremenu 1990. - 30. sviblja 1990.", stoga, za potrebe HDZ-ove vlasti, u lipnju 1997. sastavljen istaknuti pripadnici jugoslavenske obaveštajne zajednice Josip Perkovik i Jan Gabrik, perkovik, koji je bio i bio na čelu SDS-a u Hrvatskoj). I njegov bliski suradnik iz tog doba potpisuju i opisuju shemu komunističke tajne poljice, poznatije pod zloglasnim imenom *UDBA*: tko je zapovjetnik, tko je izdavao političke napade, kakva je i kolika bila mreža agentura i dosinika, kakav joj je bio nacionalni sustav te koliko je građana, "vanzakidu" i "unutarjih" neprijatelja, bilo obuhvaćeno nejedinstvenim pravim poslovima pružanja, prisluškiwanja, hapšenja i likvidiranja.

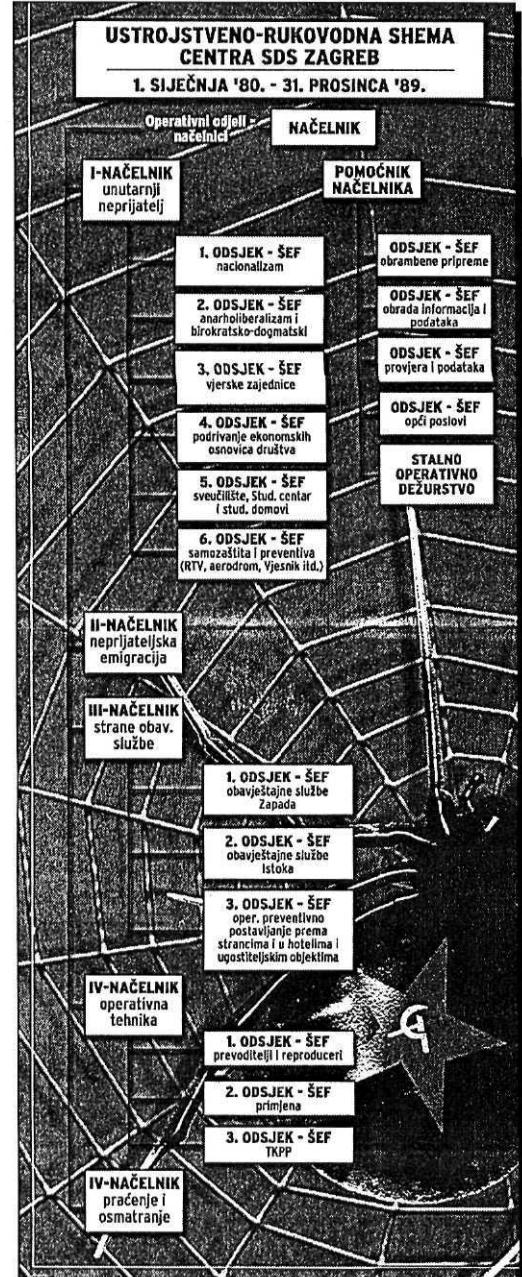

voljnu reakciju javnosti i biračkom tijelu. U svjetlu te potrebe pojavila se tendencija retuširanja djelatnosti jugoslavenskoga ređarsveno-obaveštajnog, dakle, represivnog aparata. U prvim poratnim godinama ili čak desetljećima (doktorska disertacija **Josipa Jurčevića**, koja se bavi samo malim di-

Toj tendenciji, svjesno ili nesvesno, na ruku idu brojni tekstovi o Službi državne sigurnosti. Pogotovo je zanimljivo, da ni nakon pola stoljeća nema sustavnijih istraživanja jugoslavenskoga represivnog aparata u prvim poratnim godinama ili čak desetljećima (doktorska disertacija **Josipa Jurčevića**, koja se bavi samo malim di-

jata za unutarnje poslove SR Hrvatske u vremenu 1980.-30. svibnja 1990.", što su ga u lipnju 1997. sastavili, navodno, **Josip Perković i Jan Gabriš**.

U vrhu Službe državne sigurnosti Saveznoga sekretarijata za unutarnje poslove, navodi se, sredinom 1989. je bilo zaposleno samo dva posta Hrvata (htjelo se reći, valjda: "Hrvata"). Srbi su činili 61

posto, Jugoslaveni 18 posto, Crnogorci 12 posto, Makedonci četiri posto, a Hrvati, Slovenci i Albanci po jedan posto vodećega tijela tajne policije. Na razini tadašnje SR Hrvatske, postojalo je deset centara i pet ispostava SDS-a. Službom je izravno upravljalo predsjedništvo SRH, Savjet za zaštitu ustavnog poretka, Izvršno vijeće

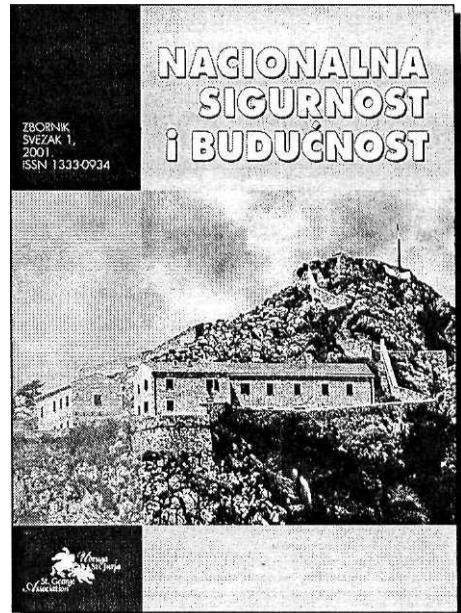
Sabora i predsjedništvo CK SKH, koje je takvo ovlaštenje izgubilo tek 31. prosinca 1989., tj. do trenutka kad je donesena odluka o provedbi demokratskih izbora. Do tada je Partija, razumljivo, imala odlučujuću ulogu, kako u usmjeravanju rada Službe, tako i u izboru njezinih kadrova i uopće kadrova republičkog ministarstva policije.

Osamdesetih je godina, navodi se u tom sastavku, republički SDS zapošljavao 1097 osoba, krajem 1989. taj je broj iznosio 854 zaposlenika. Od toga je bio 51 posto Hrvata, 29 posto Srba, 16 posto Jugoslavena, a bilo je i 25 pripadnika "drugih nacionalnosti". (U Zagrebu je Služba imala više od 30 posto zaposlenika srpske nacionalnosti.) Glavni predmet rada Službe je, prema Perkoviću i Gabrišu, posve očekivan: hrvatski nacionalizam i djelovanje Katoličke crkve. Uz posebne akcije u kojima su otkrivane veze s emigracijom, oštećenja partizanskih spomenika, nadzirana djelatnost odvjetnika, organizirano suđenje **dr. Andriji Artukoviću** i s.i., Služba je pratila navijačke skupine, a sustavno je skrbila o kući *Vjesnik*, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, splitskoj *Slobodnoj Dalmaciji* i nizu drugih gospodarski i politički važnih "organizacija udruženog rada".

No, kad se iz toga općenitog materijala izdvoje pojedinačne akcije i podaci, proizlazi da je Služba državne sigurnosti bila tehnički nedovoljno opremljena, a kadrovski slabo popunjena, paje nadzirala relativno mali krug osoba. Tako je "godine 1980. SDS nadzirao 1147 osoba, među kojima je bilo 695 nacionalista. Broj nadziranih osoba sljedećih je godina pada: 1983. bilo ih je manje od 600, 1987. manje od 500, a 1989. ispod 300..." Kad se ima na umu daje SDS, kako se tvrdi, temeljito skrbila i o pojavama srpskog nacionalizma (iako ne tako temeljito kao o hrvatskome), a nadzirala je nezanemarive skupine Albanaca, Talijana, anarholiberalna (**Matvejević, Puhovski, Branko Horvat, Rudi Supek** itd.), hrvatskih i srpskih emigranata, pa čak i ibeovaca, te pojedine intelektualne skupine i novinska uredništva, a uz to se bavila i protuobavještajnim radom, stječe se dojam kako se radi o ispaćenim profesionalcima koji su benigno, uz velika odricanja i samoprijevor, nesebično štitili interes "naše sa-

moupravne socijalističke zajednice", zadrzavajući se na bojažljivom podnošenju nekoliko kaznenih prijava godišnje.

Toliko je, eto, slaba, malobrojna, beznačajna i *last but not least* profesionalna bila ta služba, koja je prema tom prikazu brinula tek o kojoj tisući neprijatelja, dok je u stvarnosti desetljećima predstavljala ključnu polugu održanja boljševičke vlasti i koja je radi postignuća tog cilja izvela desetke

političkih atentata i umorstava, te tisuće političkih procesa. Prema svojedobnom priznanju službenih jugoslavenskih krugova, UDB-a je u trenutku **Rankovićeva** pada vodila redarstvene dossiere za 1.600.000 ljudi u Hrvatskoj. Ako je od 1966. do 1989. s milijun i šeststotinu tisuća "spala" na svega tisuću neprijatelja, čitatelju ostaje samo zaključiti da je Služba državne sigurnosti i bez sloma komunizma i raspada Jugoslavije bila na pragu posvemašnje depolitizacije i profesionalizacije. Drugim riječima, nikakav korjenitiji zahvat u njezine redove i nije bio potreban.

"Mjere kompromitacije, uznemirivanja i dezinformiranja..."

Iako je **Cvjetin Mijatović** svojedobno priznao kako je u Rankovićovo doba bilo teško biti Hrvat u Bosni i Hercegovini (a oni koji nešto znaju, znaju da se stvar ni kasnije nije bitno popravila), ni u BiH Služba nije bila ništa strašnija od simpatične udruge promicatelja tjelesnoga i duševnog zdravlja, koja je stolovala u zagrebačkoj Savskoj ulici. Tako se bar može zaključiti iz teksta "*Sigurnosno-obavještajne službe u Bosni i Hercegovini*", ko-

jega je potpisao **Ivica Lučić**, još jedna od zanimljivih osoba iz hrvatskoga obavještajnog rasadnika. Tekst je izvorno objavljen u drugom svesku časopisa *Nacionalna sigurnost i budućnost* (Zagreb, 2001.), a onda je - kao osobito važan — prenesen i u prvi svezak istoimenog zbornika, objavljen također u Zagrebu, iste godine (gl. urednik **dr. Miroslav Tuđman**).

Kao polazište za svoju ocjenu djelatnosti SDS-a i Lučić bira osamdesete, nalazeći da upravo 1986. najbolje ilustrira "način i metode rada službe u razdoblju od 1974. pa sve do 1990.", pa piše: "Služba državne bezbjednosti BiH (pisac bez posebna obrazloženja izostavlja oznaku "SR", op. T. J.) imala je 1986. 589 djelatnika stoje bilo 87,39% od ukupno sistematiziranih mješta. Od toga je 61,63% imalo visoku stručnu spremu. Služba je pored djelatnog imala i pričuvni sastav, u kojem se nalazilo najmanje 644 pripadnika koji su po ratnom rasporedu bili smješteni u službu."

Zaboravljujući navesti nacionalni sastav te službe (jer to, izgleda, u BiH nije ni tako važno), pisac nastavlja: "Samo tijekom 1986. SDB BiH otkrila je 'neprijateljsko djelovanje' 2.645 građana Republike BiH, građana koji prvi put 'nastupaju s neprijateljskim pozicijama'. Dakle, pronađeno je 2.645 novih neprijatelja, što je za 95 otkrivenih neprijatelja više nego 1985. kad ih je bilo 'samo' 2.550. Međutim, od tog broja pod operativnu je obradu stavljen tek 155 osoba, nakon što ih je brisano 140. Tako su se 1986. pod operativnom obradom nalažile 1.052 osobe, od kojih su 123 osobe zahvaćene mjerama zbog 'protuobavještajne problematike', 499 zbog 'neprijateljske emigracije', a 430 ljudi je vođeno kao 'unutarnji neprijatelji'.

Kako bi se nosila sa svim tim neprijateljima, služba je angažirala 176 novih suradnika i 127 operativnih veza. Istočrveno je brisala 100 suradnika i 147 operativnih veza. Tako je služba okončala 1986. s 1.645 izvora, od kojih 1.049 suradnika i 596 operativnih veza. Iste godine vođene su 94 operativne kombinacije, radi 'ostvarivanja neposrednjeg operativnog kontakta Službe s neprijateljem, radi kvalitetnijeg praćenja njegove djelatnosti'. Obavljeno je 13.123 informativnih razgovora s 9.944 osobama, od kojih su 88 bili stranci. Izvršeni su pretresi stambenih i drugih prostorija kod 134 građana. Od 83 građana oduzete su putne isprave, a 21 strancu otkažan je boravak u zemlji. Za potrebe drugih službi

i organa sigurnosti izvršeno je 28.505 potpunih i djelomičnih provjera".

Kao ni tandem Perković - Gabriš, ni Lučić ne navodi specificirane podatke o "neformalnim suradnicima", tj o našim dragim susjedima koji su kruh svagdašnji zarađivali ušima. Donosi, međutim, podatke same Službe o borbi protiv "ekstremista" i emigranata: "Tako su prema 154 ekstremista planirane i realizirane mjere kompromitacije u redovima emigracije i kod stranih policija, zatim uzneniranja i dezinformiranja, što je pridonjelo njihovoj djelomičnoj ili potpunoj pasivizaciji. Kroz kontrapropagandnu akciju, na 175 adresa plasirani su različiti pisani materijali, što je pridonjelo razbijanju homogenosti i onemogućavanju objedinjavanja nekih ekstremnih grupacija fašističke i informbirovske emigracije."

Dodajući da je 1986. republička SDS BiH dostavila 2.440 različitih "sigurnosno interesantnih" podataka saveznoj službi i službama drugih republika i pokrajina odnosno JNA, te je prisluskivala 718 telefona i ozvučila 488 stanova i drugih prostora (slijedom čega je podneseno mršavih sedam kaznenih prijava), Lučić svoj prikaz rada SDS-a SR BiH zaključuje kako se tu službu sumnjiči za ubojstva 68 i nestanak pet hrvatskih emigranata u razdoblju između 1946. i 1990. No, dodaje da su te "optužbe tek djelomično dokazane, prije svega zbog rata i nemogućnosti profesionalne i objektivne istrage uslijed nedostatka dokumentacije i nedostupnosti ključnih ljudi koji su djelovali na saveznoj razini pa su ostali živjeti i raditi u Beogradu. Istraživanje otežava i nezakonito i nestručno djelovanje 'lovaca na udbaše'. Oni su iz različitih pobuda zakomplikirali i ispolitzirali ovu uistinu veliku tragediju hrvatskog naroda."

Iako su posljednje njegove primjedbe uglavnom umjesne (makar će poznavateljima prilika ili onima koji su upućeni u arhivsko gradivo biti jasno, da nisu motivirane običnom ljupkom željom za razobličavanjem udbaške djelatnosti), i iz Lučićeva članka proizlazi zaključak sličan onom što su hrvatskim političkim čimbenicima (a potom i javnosti) ponudili bivši istaknuti zagrebački udbaši: bilo je časno boriti se za Jugoslaviju. A nakon njezina nestanka: malo što je na hrvatskome političkom tržištu tako kurentno kao službica u udbici....

Tomislav Maričić Kukljičanin

NA KANALU

*Na kanalu od Jadere
kog' su tuji zvali
VIA PARADIZO
crikve, sveci i bozi
svoji san podizo.*

*Al' došli su oni
iz kamenog doba
razbili mi crikve
pucali u moga Boga.*

*Minotauri prokljati
balaju po labirintu
i činu fintu
da su anđeli s neba,
a vamo olovo
i prezir siju
jahači apokalipse
krv nevinu piju.*

*Nakana in mračna
sime želu mi umesti
oglodati mrtve kosti
zemlju moju svetu
u srce nabosti.*

*Neka, neka
sve će projti
i sunce će jopet sjati
na kanalu od Jadere
vavik - vavik
živit će Hrvati!*

SJAJ I BIJEDA LIBERALNE DEMOKRACIJE

Najveći svjetski umovi, počevši od antike do danas, razmišljali su o najboljem obliku vladavine. Aristotel, slavni grčki filozof, poznaje tri dobra i tri loša oblika. Mjerilo je, upravlja li se u korist cjeline ili u vlastitu korist. Dobri oblici vladavine su mu kraljevstvo, ako u državi u korist svih vlasta jedan čovjek, aristokracija, ako vlada nekolicina najboljih, ipolitija, ako vlada mnoštvo u interesu svih. Loši oblici su tiranija, oligarhija i demokracija, ako pojedinač, nekolicina ili mnoštvo vladaju u svoju korist(1). Ovu podjelu prihvatio je i sv. Toma Akvinski(2). U XV. stoljeću talijanski filozof Machiavelli izlazi s novom filozofskom teorijom o državi. Uklanja moral kao mjerilo dobre i loše vladavine i u svojoj ocjeni o tome isključivo polazi od interesa države. Sve je dobro, što koristi državi. Cilj posvećuje sredstvo. Pa makar se je i prije toga u praktičnoj politici tako postupalo, Machiavelli je takav postupak digao na razinu načela(3).

Unatrag nekoliko stoljeća pobijeđuje odnijela demokracija, s tim da taj pojam nema negativno značenje, koje su mu davali Aristotel i sv. Toma Akvinski. Demokracijom se naziva ono, što su ta dva filozofa razumijevala pod izrazom politija. Teoretski gledano, demokratski oblik vladavine nedvojbeno je najpravedniji. U pravima i dužnostima on izjednačava sve ljude, stavljući ljudsko dostojanstvo na najvišu razinu. U demokraciji se polazi od načela, da sva vlast pripada narodu i proizlazi iz naroda. Narod na izborima bira predstavnike, koji neposredno upravljuju državom. Slično pravo priznaje se i narodima da sami odlučuju svojom sudbinom, birajući oblik vladavine i državu u kojoj će živjeti. Stoga su opće biračko pravo i pravo naroda na samoodređenje temeljna demokratska načela.

Demokracija nije jedini politički svjetonazor u suvremenoj politici. Jedan među njima je i liberalizam, koji se počeo razvijati u XVII. stoljeću. Mnoga njegova načela su daleko starija nego što je sam taj svjetonazor. Neka od njih su ugrađena i u druge političke svjetonazole. Ali liberalizam je od njih stvorio konzistentan sustav, po čemu je prepoznatljiv. Taj svjetonazor se uglavnom zalaže za zaštitu prava i sloboda građana, među kojima se naročito ističe pravo vlasništva, sloboda poduzetniš-

Piše:

Ivan GABELICA

tva i sloboda tržišnog natjecanja. Cilj mu je slaba odnosno minimalna država, koja će se što manje upletati u privatni život svojih građana. Liberalizam počiva na moralnom relativizmu - sve je dopušteno, što drugomu ne škodi - i vodi ponekad čak i u krajnji individualizam i u egoizam.

U novije vrijeme došlo je do stapanja demokracije i liberalizma, pa danas u svijetu prevladava liberalna demokracija kao oblik vladavine. I dok je njezinim zavodljivim načelima teško odoljeti, praksa joj je posve drukčija. Njezina politika stvarno je prožeta makijavelističkim načelima.

Svoju slobodu čovjek može i zloupotrijebiti. Moralni relativizam nužno vodi u to. Zahtijevajući prava i slobode za čovjeka pojedinca, liberalizam mu ne nameće dužnosti prema drugom čovjeku i prema cjelini. Vodi ga u samoizolaciju, sebičnost i asocijalno ponašanje. Razara prirodne skupine, kao što su obitelj i nacija, u koje je čovjek kao društveno biće ugrađen. To se naročito zapaža u gospodarskoj djelatnosti. Privatno vlasništvo, sloboda poduzetništva i sloboda tržišnog natjecanja se fetišiziraju i apsolutiziraju. To dovodi do gomilanja svjetskog bogatstva u rukama vrlo malog broja ljudi, koji ga upotrebljavaju u vlastitu korist, ne vodeći računa o potrebama stotina milijuna ljudi, koji umiru od gladi. Raznim burzovnim spekulacijama ti gospodarski moćnici uništavaju gospodarstva mnogih država, dovodeći ih do bankrota, bijede i siromaštva. No, oni se ne zadovoljavaju samo gospodarskom moći, nego svoje dužnike i politički ucjenjuju, namećući im političke režime, koji nisu u njihovu probitku, i razarajući njihov nacionalni identitet. Državni suverenitet zemalja- dužnika postaje samo fikcija i svodi se u praksi na pravo isticanja državne zastave i državnoga grba, te na pjevanje državne himne. Takva sudbina zadesila je nedavno Argentinu, a prije toga mnoge azijske i afričke države. Proces globalizacije vodi k tomu cilju. U tomu procesu sudbina je Hrvatske krajnje problematična.

Zbog odsutnosti morala pogražena su sva demokratska načela u politici. Hrvatski na-

rod je bolno iskusio svu lažnost takve demokracije. Godine 1918. on je silom strpan u tzv. Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije preimenovano u Kraljevinu Jugoslaviju. U toj državi Hrvati su doživljavali najgore progone i najveća ponuženja, pa su čak i sinovi morali plaćati naboje, kojima su im srpski žandari ustrijelili očeve. Protiv toga nasilja legitimni predstavnici hrvatskoga naroda su se obraćali za pomoć liberalno-demokratskim vlastima tadašnje Europe i Amerike, zahtijevajući da se Hrvatima prizna pravo na samoodređenje, uključivši i stvaranje vlastite nezavisne države. No, te vlasti ostajale su gluhe za hrvatske vapaje i podupirale su velikosrpsku tiraniju.

Ali, kada je 1941. Njemačka napala Jugoslaviju, Hrvati su to iskoristili kao pogodan trenutak da se oslobole, pa su uspostavili Nezavisnu Državu Hrvatsku. Zbog toga su ih liberalno-demokratske države proglašile fašistima, ne priznajući im pravo na samoodređenje, bombardirali su njihova nezaštićena sela i gradove, po svršetku rata izručili su njihovu vojsku i civile Titovim partizanima, znajući da će ih ovi poklati. Silom su ih strpali u komunističku Jugoslaviju, u kojoj su Hrvatima bila uskraćena sva ljudska i nacionalna prava. Za pjevanje najobičnije rodoljubne pjesme ili zbog odlaska na hodočašće izricane su im zatvorske kazne ili su upućivani u sabirne logore, koji su u Jugoslaviji postojali sve do 1965. godine. Za Hrvatima je i u domovini i u inozemstvu bila otvorena hajka, u kojoj su ubijani bez suda i zakona. Hrvatska je bila izložena stravičnoj pljački, a njezino stanovništvo prisiljeno na iseljavanje. Za sve ovo su znali nositelji vlasti u liberalno-demokratskim državama, ali su unatoč tomu pomagali opstanak komunističke Jugoslavije i progone Hrvata.

A kada su Hrvati nakon pada komunizma u svijetu opet iskoristili pogodan povijesni trenutak i godine 1991. proglašili svoju državnu nezavisnost, Srbi su ih napali svim raspoloživim snagama, uključivši i dobro naoružanu Jugoslavensku armiju, krenuvši na njih, da ih zbrišu s lica zemlje. Umjesto da zaustave velikosrpsku agresiju i priteknu u pomoć opravdanim težnjama hrvatskoga naroda, liberalno-demokratske države su uveli embargo na uvoz oružja. Time, ali i na druge načine, su pomagale

velikosrpsku agresiju na Hrvatsku i radile suprotno načelu prava naroda na samoodređenje. Takva njihova politika nije se do sada bitno promijenila prema hrvatskom narodu. Optužnice Haaškoga suda protiv Hrvata za tobože počinjene ratne zločine u pravednome, obrambenom i oslobođiteljskom ratu i njihovo izvođenje pred taj ili drugi sud, dok se protiv istinskim zločincima i napadačima na hrvatski narod stvarno postupa posve drukčije, samo je logičan nastavak takve licemjerne politike.

Naravno, nisu Hrvati jedini narod u svijetu, prema kojima se tako postupa. Povijest afričkih, azijskih, latinskoameričkih i mnogih europskih naroda puna je takvih primjera. Upravo takva licemjerna politika uzrok je suvremenoga terorizma u svijetu, pred kojim drhću posve nevini ljudi. Velika Britanija je, kažu, koljevka demokracije, parlamentarizma i ljudskih sloboda. Pa ipak, nije prošlo tako daleko vrijeme, kada Irac i katolik nije u njoj mogao biti vlasnik zemlje, na kojoj su njegovi preci živjeli više od tisuću godina, niti je imao ikakva politička prava, i to samo zato što je Irac i katolik. Istodobno su u Irsku useljavali neirske i nekatoličko stanovništvo, koje se danas protivi sjedinjenju sjeverne Irske s Republikom Irskom.

Predprošle godine je u Austriji po svim pravilima demokratske procedure velik broj glasova dobila Slobodarska stranka Austrije gospodina Joerga Haidera, bez koje se nije mogla sastaviti vlada. I zaista, Narodna stranka Austrije i Slobodarska stranka sastavile su koaliciju vladu, što je najnormalnija pojava u demokratskom svijetu. Istoga časa Austria je bila izolirana i nametnute su joj sankcije. Sve je to učinjeno pod izlikom, da takva austrijska vlada predstavlja pogibelj za demokraciju, iako baš oni koji tako postupaju prema Austriji krše temeljna demokratska načela. Janje je krivo, jer vuku muti vodu. Sličan scenarij bio je na pomolu i u Italiji. Belgija je zaprijetila sankcijama, ako u Italiji pobijedi desnica. Obrazloženje je bilo isto kao i u austrijskom slučaju. Takvim pritiskom izravno se utjecalo na rezultate izbora u toj državi i pokazalo spremnost na ignoriranje slobodno izražene volje talijanskih birača na izborima. Unatoč formiranju desničarske vlade, Italiji nisu nametnute

sankcije samo zato, što je ta država moćnija od Austrije. Ali demokratsko načelo je opet povrijeđeno.

Zbog svih ovih razloga liberalno-demokratska načela imaju samo relativne domete i vrijednosti. Ona vrijede samo u okviru jednoga naroda, ili u najboljem slučaju u okviru jedne države. U tim okvirima se liberalno-demokratska država u pozitivnom smislu razlikuje od totalističkih država. A u odnosima jednoga naroda prema drugom ili jedne države prema drugoj razlike nema. Kakva je razlika u ponašanju pobjednika u Drugom svjetskom ratu prema hrvatskom narodu od Hitlerova i Staljinova ponašanja prema Poljskoj na početku Drugoga svjetskog rata?

Mogu se donositi najljudsiji proglasti i izvikivati najlepše političke parole. No, sve to gubi na vrijednosti, ako u politici nema moralu, ako nema poštenja. S pravom se pita sv. Augustin: "Što su države bez pravednosti, ako ne velike razbojničke bande?"(4). A temeljni je defekt liberalizma, što je iz svoga svjetonazora izbacio ideju pravde, za čim današnje čovječanstvo najviše vapije. I nije onda čudo, što u politici liberalno-demokratskih država nema moralu, nema poštenja. Taj svijet nije jedinstven politički čimbenik. Unutar njega, pa čak i unutar pojedine države, postoje raznovrsne i raznorodne interesne skupine. Svaka od tih skupina želi drugima nametnuti svoju silu, snagu i moć. U svjetskoj politici odlučuju interesi jačih, koji žele svoju volju nametnuti slabijima. Načela igraju drugorazrednu ulogu.

Na izloženim primjerima može se zaključiti, da i u liberalno-demokratskim državama postoji ministarstvo mišljenja, koje

odlučuje tko je za demokraciju, a tko protiv demokracije, tko ima pravo na slobodu, a tko to pravo nema. Kada tako ne bi bilo, onda sigurno Hrvati, Irci, Baski, Armenci, ali i drugi potlačeni narodi, ne bi prolazili kalvariju kakvu prolaze ili kakvu su prolazili. Opisani postupak liberalno-demokratskih država velikaje pljuska samoj demokratskoj ideji. Takvoj nepravednoj i nemoralnoj politici treba se suprotstaviti, jer se time brani sama ideja demokracije, ali i pravda i mir u svijetu. Nitko nema monopol na demokraciju, pa ni vodeće države u Europi i Americi. A bez pravde nema ni mira. I tko god u svijetu pokušava graditi mir bez pravde, gradi Babilonsku kulu. Daytonski sporazum, kojim je Srbima dano polovicu Bosne i Hercegovine kao nagradu za njihov genocid nad Hrvatima i Muslimanima, već sada pokazuje opravdanost prednjih tvrdnji.

Načela, na kojima počiva suvremeni svjetski politički poredak, nedvojbeno su manjkava. Treba ih dopuniti načelom pravde i moralu i osigurati njihovu uspješnu primjenu u politici. Bez togaje cijeli taj poredak na staklenim nogama i čovječanstvu prijeti katastrofa. A pravaštvo počiva upravo na načelima pravde i moralu, pa je ono zbog toga nuždan korektiv suvremene hrvatske i svjetske politike.

BILJEŠKE:

- 1) Dr. Julije Makanec: Razvoj državne misli od Platona do Hegela, Zagreb, 1943., str. 34. i 35.
- 2) Isto, str. 58. i 59.
- 3) Isto, str. 70. - 80.
- 4) Isto, str. 47.

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od izlaska posljednjeg broja, daljnje izlaženje *Političkog zatvorenika* svojim su dragovoljnim prilozima pomogli:

1) Eduard Bižal, iz Zagreba	20,00 kn	11) Hubertina Džimbeg, iz Zagreba,	200,00 kn
2) Marijan Božić, iz Zagreba,	200,00 kn	12) Mihael Durđević, iz Zagreba	20,00 kn
3) Florentina Cerovski, iz Zagreba,	200,00 kn	13) Hrvoje Gamulin, iz Zagreba,	500,00 kn
4) Aleksandar Cugovčan, iz Virovitice	20,00 kn	14) Ivan Gavrić, iz Hrv. Kostajnice	60,00 kn
5) Anica Cugovčan, iz Virovitice	20,00 kn	15) Obitelj Joos, iz Zagreba	200,00 kn
6) Tomislav Cvjetnić, iz Zagreba	474,21 kn	16) Ante Pavao Kozina, iz Zagreba	20,00 kn
7) Branko Cvrtk Plečko, iz Zaprešića	100,00 kn	17) HDPZ – članovi Ogranka Ogulin	500,00 kn
8) Zorica Čengić, iz Zagreba,	220,00 kn	18) Tomo Rukavina, iz Požege	200,00 kn
9) Petar Ćusa, iz Zadra	20,00 kn	19) Božidar Vrtiprah, iz Zagreba	100,00 kn
10) Gabrijela Djamić, iz Zagreba,	100,00 kn	20) Bruno Zorić, iz Zadra	50,00 kn

UKUPNO: 3.504,21 kn

Zahvaljujemo darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti.

PISMA IZ ISTRE

Kuda idu divlje svinje... i domaće koze?

Nemojte mi samo govoriti da niste gledali tu seriju. U uno bratsko i jedinstveno vrime. Aj, ste, ste! Baren jeno tri puta! I ča ste kapili? Niš! Nankejenu svinju niste vidiли, kako ni ja! A unu drugu TV-trakavicu, sapunicu, gledamo skoro deset lit. Najnoviji nastavak se zove:

"Druže Nino, ljubičice bela, tebe voli Vojvodina čela!!!" Pa da! Svi mediji u Vojvodini lipo, pozitivno pišu o ten njigoven posjetu. I su se vero složili da su i Istra i Vojvodina nezadovoljne z svojin centraliziranim vlastima. Inšoma da je mnogo sličnosti i paralela između Istre i Vojvodine. I da uti posjet ni samo politički, nego i gospodarski! (Koliko se ja razumin u gramatiku, to znači da je ipak prije svega...politički!) A ča se sličnosti tiče, vero hi ima! I u Istri i u Vojvodini su Hrvati...nepriznati! Tamo hi zovu Bunjevci, a poli nas...Istrijani! Poli nas su simbol tri koze, poli njih...tri prsta!!! A zajedničko njin je i to, ča i njihova i naša lokalna vlast...jednako vole Hrvacku! Istina je da je Vojvodina bila za vrime Juge autonomna pokrajina. I to s razlogom. A Istra bi to mogla postati, a da joj za to nikakov razlog ni potrihan!

Nino Jaković je puno tega lipega i korisnega učinija u Istri. (Nisan reka "za Istru", nego "u Istri"!) Pak more biti zadovoljan, vero da! Dokle ga je bilo volja i koliko gaje bilo voljaje bija ministar. I kad je došlo vrime da mora priznati da se z njenon hrvackon vlasti ne more složiti, je i lipo ubrnuja leđa Saboru i nonšalantno zakanta: "Živo mi se fučka, što se kod vas ovdje mučkaaaa...bez obzira što mi dali, meni uvijek nešto fali... "Zna se ča mu fali, ali ni blesav da to javno prizna. Ni isto siditi u nikoj fotelji eli u...pržunu!

Inšoma, kad mu je dosadilo biti ministar, je posta župan. A ne more baš svaki glupan biti župan! Šegav je on, pametan! Zna da je politika... kurva! Pak je na predizbornim skupovima dilija narodu...prezervative!!! Kad me izaberete...jebite se! I zato se sada jako dobro osjeća. Ko zmaj! Samo da ga ne zajebe...Sveti Juraj! Mislite da će! Ma dajte vas molin! Sveti Juraj koji ubija zma-

Piše:

Blaž PILJUH

ja postoji samo u pučkin legendarni! U naše vrime, u Lipoj našioj i u Krasnoj zemlji, obično najebu...sveci! A ne čudovišta!

O strahu itd....
(Part two - drugi dio)

Di smo uno stali? A, da! San zabrazdija u nici basne. Počea san o strahu, isprepadan Srbinima i Jasenovcu. I kako su u strahu velike oči, ud okolo 20-30 tisućah stradalih Srba u ten logoru, oni su vidili ni više ni manje nego više ud 700 tisućah. Koje su ustaše Unon, Savon i drugin plovni putevima za Beograd poslali. I kad je na kraju sve to sranje i klanje drugega svjetskoga rata finilo, stvorena je i druga Jugoslavija.

Da bi se naši prestrašeni, isprepadi narođi i narodnosti osjećali sigurnijima. A kako su Srbi ud svih njih bili najveći isprepadi, ni čudo da su sve poduzeli da ostalin narodima nikad više nebi palo na pamet da Srbe straše sa zahtjevima za ravnopravnost, i sličnin strašnin stvarima. A kad je Hrvatima, Slovincima i ostalin narodima i narodnostima dopizdila ta, na strahu stvorena država, pak su proglašili samostalnost svojih državah, Srbi su ud straha popizdili. Pak su najprije hitili na Janeze par raketah. I pobili nike Turke u kamionima koji su se tu zatekli. (Uostalen oni su udvajk bili vjekovni dušmani srpskoga naroda!) Pak su njin rekli: "Idite, bre, što pre!" E, ali kad su se dignuli i uni strašni, genocidni Hrvati, Srbi su se usrali ud straha. I ud silnega straha, naravno, udri po Hrvatima svin sredstvima! Pobili su par desetaka tisuća utih strašnih Hrvata, ali ravnoteža straha ni bila postignuta. Jer Hrvate nikad nisu uspjeli prestrašiti! Pak su navalili na Muslimane u Bosni. Koji brižni nisu bili prestrašeni jer njin je Alija obeća da će hi JNA ud četnika zaštiti. Pak su hi potamanili jeno par sto tisućah. I tek ča je Dejton uti rat prikinula, digli su se i strašni, užasni, grozni Albanci.

Pak su brižni, prestrašeni Srbi raspalili i po njima. Ud silnega straha, naravno! Jedino u uvoj našoj mirnoj, multietničkoj Istri ni Srbe nidan strašja. Pak su nan dolazili Bašašević, Šerbedžija i drugi prestrašni Srbi. Jaković je poša u Vojvodinu, a gosti iz užičke republike došli su u posjet pobratimljenoj labinskoj republici. I...Svilanović! Koji je reka da su za sve zapravo krivi političari. Njihovi i naši! Uni koji je u Hagu i uni ča je na Mirogoju, naravno! I da žali radi stradanja hrvackih i jugoslavenskih građana. I to bi bila sva isprika! Ča ste očekivali više? Ja vero nišan!

Kada klike...podižu
spomenike!!!

Ste čitali ča je Tomac izjavia? Da SDP nima boljega gradonačelnika ud Bandića! To znači da su drugi kandidati...još veći pijanci i bjegunci! Pa da! Kako vladaju i kake poteze delaju, nebi bilo niš čudnega! Najprije Slovincima poklone dio našega teritorijalnoga mora. Pa kad vide da to ne ide, traže međunarodnu arbitražu! A zašto je odmah nisu tražili, vrag će ga znati. Naravno to sada Janezi neće. Nisu štupidi pak da zgube uno ča njin je Račan već obeća! Pa ne daju plin Petrokemiji. Pak kad se radnici pobune, se predomisle i daju njin plin. Pak zabrane nekontrolirani prijevoz i šverc z naftom. Pak, kad se Slovinci i Bosanci pobune, jopet popuste to jest...popuše! Ukinu praznik Sveta tri kralja, pak kad se Vatikan pobuni, jopet ga uvedu! A z nacionalnim bogatstvima se, kako i z nacionalnim interesima i nacionalnim teritorijen, ponašaju kako... pijani milijarderi! I tako dalje i dalje i...dokada?

A ča se Bandića tiče, hvala bogu da su ga maknuli! S tin čovikon stvarno ništo ni u redu. Hercegovac pa komunist!? A i ti "purgeri" su stvarno popizdili, smutili se do kraja. Izabrali si za gradonačelnika "dojdeka" i još...Hercegovca! E, anarodse svrstava. Za i proti Bandića. Te on je učinjava ovo i ono. Ma dajte vas molin, koje su to stupidece. Sam Tomac je lipo reka, da gradonačelnik, koji bija da bija, ne odlučuje sam niš. To je posao gradske vlasti.

ZDENKA BABIĆ-PETRIČEVIĆ GLASOVALA JE ZA HRVATSKE POLITIČKE UZNIKE!

A naši drugovi partizani su jopet dignuli prašinu. Na proslavi u Gajani. Radi jene spomen - ploče na groblju u Poreču, koju je postavila ežuljska tršćanska udruga Famiglia parentina. Drugovima borcima bode oči samo dio teksta di se govori o "mučenicima fojbi". Jer da su oni provjerili i da su svi ti ljudi čija su imena na spomen - ploči...sve sami zločinci! A meni se čini da bi zadnja riječ o ten ki su bile žrtve ipak tribali imati nički drugi. A ne egzekutori!!! Za koje ni dandanas sam čin hitanja ljudi ujame izgleda ni zločin! Jer tamo su finili...samo krivci! Pa da! Za naciste su svi partizani bili banditi. Koji iz zasjede pucaju kukavički na regularne njemačke postrojbe! I kad bi preživjeli vojnici Hitlerovega Vermahta i bivši SS-ovci odlučivali ki je u drugen svjetsken ratu bila "bandit", ča mislite kako bi odlučili? A drug Ravnić na skupu u Gajani grmi da sad...

...po Istri šeću fašističke klike,
i podižu spomenike!...

Tako se je pjesnički izrazija drug Ravnić. Forši je i u pravu. Maja se ipak pitan, di ste bili vi druže Ravnić i vaši partizani kad je jena vami bratska stranka po Istri nastavljala tamo di je stala talijanska fašistička vlast?! Vami su za sve krivi ustaše i poraženi desničari. Naravno oni su po Istri pozavali talijanske državne zastave, po upravnin zgradama, postavili talijanske table di god su stigli i mogli, postavili dvojezične, pa i jednojezične (talijanske naravno!) natpise na ulicama i u gradovima u kojima pravih talijana nima ni dva posto a potalijančenih Hrvata ni 10!!!

A ča se tiće une ploče sa groblja u Poreču, neka ste je skinuli! Ali ne radi spominjanja fojbi, jer fojbe su, svjđalo se to nikima ili ne...istina! Grda, ali istina! Čudno je, da van ni malo ni smetal, da je u jenoj Istri, sastavnen, neotuđiven dijelu suverene Hrvacke, postavljena ploča...samo na talijansken jeziku!!!

Uostalen, pokušajte, ako se usuđujete, vi drugovi borci, na tršćanskoj Rižarni, bivšen logoru di su pobijene tisuće vaših suboraca, postaviti ploču...samo na hrvacken jeziku!!!

Vaš Blaž Piljuh

Na Dan (jugoslavenske) Republike 2001. pojedinačnim je glasovanjem Hrvatski sabor tjesnom većinom prihvatio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika. S obzirom na to da su tom zakonskom novelom hrvatski politički uznici teško oštećeni, u *Političkom zatvoreniku* je – da ostane sačuvano za povijest i mlađim naraštajima za pouku – objavljen fonogram saborske sjednice, te je poimence naznačeno kako su glasovali pojedini saborski zastupnici.

Međutim, gospođa Zdenka Babić-Petričević (HDZ) obratila se vodstvu Društva i uredništvu časopisa, dostavljajući dokaz, da je glasovala protiv Zakona o izmjenama i dopunama Zakona, tj. da je svojim glasom pokušala zaštititi interes velikog broja hrvatskih političkih uznika i njihovih potomaka. Budući da smo objavili drugačije, gospodi Babić-Petričević dugujemo ispriku. No, kako za objavljenu pogješku nismo krivi, a propust saborskih službi u slučaju "novembarskog" zakona možda govori o nečemu drugom, predsjednik HDPZ-a, Jure Knezović, 12. veljače 2002. obratio se predsjedniku Hrvatskog sabora, objašnjavajući situaciju i tražeći preslik službenog popisa palih glasova.

Odgovor do zaključenja ovog broja *Političkog zatvorenika* nismo dobili ni unatoč višekratnom nastojanju. Čeka se, kažu, sjednica Predsjedništva Sabora. Živi bili, pa vidjeli: i tu ćemo sjednicu dočekati, pa ćem o odgovoru najvišega hrvatskoga zakonodavnog i predstavničkog tijela izvijestiti javnost. (P. Z.)

ISPRAVAK

U posljednjem, 119. broju dogodilo se nekoliko tehničkih propusta pri navođenju sadržaja, te u potpisu ilustracija uz tekst Jure Knezovića *A gdje su ljudska prava?* U br. 118. objavljena je osmrtnica "Mirku Šoštariću". Trebalо je stajati: Mirko Koštarić. Osmrtnicu pok. Mirku Koštariću objavljujemo u ovom broju, ispričavajući se rodbini pokojnika i varadinskoj podružnici, kojoj je bio član. Ur.

ZNAČENJE DR. EUGENA KVATERNIKA I RAKOVIČKOG USTANKA U BORBI ZA HRVATSKU DRŽAVNU NEZAVISNOST

Sudbina je mnogih velikana, da ih njihovi suvremenici ne shvaćaju. Tek kasniji naraštaji spoznaju njihovu veličinu. Tu sudbinu doživio je i dr. Eugen Kvaternik. On je svega toga bio svjestan. Zbog toga ga ne shvaćanje njegovih suvremenika nije odvratilo od borbe za slobodu hrvatskog naroda. Uvjeren u opravdanost i etičnost te borbe, mogao je napisati, da se Stranka prava "ne plaši ni klevetah, ni ocrnjivanjah, ni napadajah, ni smertonosnih grožnjah, niti ruke ubojice, niti smerti iste., jer izdahnuli sutra svi članovi njezini, to bi ipak iz groba njihova nikla sloboda i nezavisnost hrvatskoga naroda., jer su ta čuvstva ukorenjena u samom tom narodu..."(1).

Kao što je za života bio i prorekao, Kvaternik je nakon smrti bio predmet svakovrsnih kleveta, ocrnjivanja i napadaja. Napadali su ga mađaroni, slavosrbi i Jugoslaveni svih vrsta. Međusobno su se natjecali u ocrnjivanju Stranke prava nakon Rakovičkog ustanka, optužujući jedni druge za podporu pobunjenicima(2). O Kvaterniku i njegovim sudrugovima klevetnički pišu Josip Miškatović, Rade Lopastić i kanonik Ivezović. "Plitki materijalist Miškatović, koji je svoje političke skokove cinički opravdavao svojom potrebotom da živi u lasti i raskoši, uzdigao se na stolicu moralnoga suca o pravaškom vodstvu. Činjenica je, da su svi osumnjičeni i poginuli, a pogotovo Bach, bili podpuni askete u svom životu i posjedovali najveće bogatstvo: *ne imati potrebe*"(3). U tome sramotnom poslu nimalo ne zaostaje ni kanonik i povjesničar dr. Franjo Rački. U svom pismu biskupu Strossmayeru 16. listopada 1871., dakle neposredno nakon Kvaternikove mučeničke smrti, on piše: "Ne čudite li se ludorijama takozvane Stranke prava. Našli su kod Bacha, Kvaternika i t.d. pisma; najednom bili su obilježeni oni, brojem 30, koje bi smaknuli, čim osvoje Zagreb, a medu njima jesu: Mažuranić, Mrazović, Rački, Crnadak, Krestić i t.d. To su naši 'petrolejci', uzgojeni mađaronskom vladom"(4). Naravno, sve su ovo bile neistine, ali svrha im je ocrniti

Piše:

Ivan GABELICA

rodoljube, uništiti Stranku prava i ugušiti zov slobode, koji se diže iz nevino prolivenе mučeničke krvi i njihovih još svježih grobova. No, povijest se ponavlja. Slične insinuacije širila je poslijе 1971 Jugoslavenska UDBA o hrvatskim rodoljubima.

Ali, policijski teror i klevete iza 1871. onemogućili su za određeno vrijeme djelovanje Stranke prava i njegovanje uspomene na dr. Eugena Kvaternika i Rakovički ustank. Uspomena na njih bila je prekrivena šutnjom. Tek 1881. u almanahu "Hrvatska", u izdanju "Hrvatske mladosti Stranke prava", izlazi prvi savjesno obrađen Kvaterni-

kov životopis s njegovom slikom, što ga je napisao dr. Jakov Radošević(5). A 25. lipnja 1884. dr. Ante Starčević podnosi Hrvatskomu saboru interpelaciju, zahtijevajući da se spisi o Rakovičkomu ustanku iz "sudbene pismarnice" predaju "javnoj pismarnici zagrebačkoj za občenitu porabu"(6). Time je prekinuta šutnja o dr. Eugenu Kvaterniku i Rakovičkomu ustanku. Borbeni Starčevićev i Kvaternikov duh u Stranci prava sve više jača i očituje se u pravaškome tvornom napadaju na omraženoga bana Khuena Hedervarya, u Kumičićevoj "Urobi Zrinsko-frankopanskoj" i Harambašićevim "Slobodar-kama".

Posljednji proplamsaj toga duha došao je do izražaja 16. listopada 1895., kada je hrvatska sveučilišna mladež, idući Kvaternikovim stopama, spalila mađarsku zastavu na

Jelačićevu trgu u Zagrebu u znak protesta protiv mađarizacije. Fran Folnegović, jedan od prvaka Stranke prava, osuđuje ovaj rodoljubni čin hrvatske mladeži, zbog čega dolazi do raskola u Stranci prava i do osnivanja Čiste stranke prava 22. listopada 1895. Ovaj raskol je udarac pravaštву i "znači izravan udarac rakovičkoj misli, jer osuda političke nepopustljivosti bilje ujedno i osuda svih revolucionarnih zanosa, osuda Rakovice i osuda novih Rakovica", sve to u svjetlu nekog "političkog realizma"(7). Iza toga zavladalo je još gore stanje. Na političku pozornicu dolazi novi naraštaj, dobrim dijelom školovan u Pragu pod utjecajem Čeha Tomaša Masaruka, inače odnarodenoga Slovaka i prijelaznika s katolicizma na protestantizam, koji se odriče svega što je hrvatsko i u hrvatski politički život unosi duh oportunitizma, unitarnog jugoslavstva, pa čak i srpskog. Taj naraštaj umjesto kulta Rakovice uzdiže kult Kosova i Vidovdanskoga hrama, što ga naročito promiče budući veliki hrvatski kipar Ivan Meštrović, a i neki drugi intelektualci. Kosovski i Vidovdanski mit našao je naročito plodno tlo 1912. godine, za vrijeme I. Balkanskoga rata kao "osveta" za Kosovo.(8).

JERE JAREB: KVATERNIK ZA ISTARSKU HRVATSKU

Nove hrvatsko pokoljenje treba proživjeti svoje hrvatstvo totalno. Ne smije biti više malih i uzkuških pokrajinskih granica i regionalnih partikularizama. Svi smo mi u prvom redu Hrvati i naša je domovina Hrvatska. Hrvatska je jedan, nedjeljivi organizam. I kao što kod našeg organzma posvećujemo najveću pažnju onom dijelu, koji stradava, tako ćemo svi mi jače voljeti, jače suočjećati s onom pokrajnjom, s onim dijelom našeg nacionalnog područja, koji možda tripli ili se nalazi još izvan naših granica. Zar nije žalostno, što su doživjeli mnogi Dalmatinici poslije 1941. godine? Viško se na njih, kao da oni ne bi bili radje ostali na svojim žalima. Tu očito kod mnogih nije bilo jake hrvatske svetosti. Mi ćemo nastojati, da svoje suočjećanje podukujemo i razumskim dokazima, stoga ćemo upoznati taj naš kraj: njegovo prete, prošlost i život.

Svi mi više manje znamo nešto o svakoj našoj pokrajini. Drugačije je s hrvatskom Istrom, o kojoj većina malo zna, ili ako zna, zna krivo. Potrebno je dozvati ljudima u pamet, da je Istra hrvatska i da bude stanje u Istri, u nacionalnom pogledu, danas bilo isto kao i u Dalmaciji, da nije 1914. odnosno 1918. i kasnije bio nasilno prekinut nacionalni preporod. Dinamičan elemenat, prirodnih elemenata Istre, njezina podloga, korištenje i temelj jest hrvatski istarski seljak. Gorjni sloj, u tom slučaju mali broj plemića, izrađa se, a gradjanstvo nestaje. Pa to vidimo svojim očima kod svih naših gradova. Onaj, koji obradjuje zemlju, taj treba doći na vlast. Hrvatski istarski seljak, vježkovni patnik, majčice zemlje i čuvar ognjišta, mora doživjeti pobjedu, jer je to zahtjev Provodnosti, po čijim vježnim zakonom prava uvelik mora pobediti.

Seljačto je oslonac hrvatstva u Istri, ono je zapravo jedini predstavnik hrvatskog naroda uz, veoma malobrojnu inteligenciju, koju je vlast uspjela uglašnjom likvidirati, ukoliko nije prebjegla preko grance.

Potrebno je saglasiti ne samo da Istra nije talijanska, nego da uobiće nema etničke kopnenje graniče s Italijom. Današnji Talijani u Istri ostatak su rimskog i mletačkog vladanja te bezumne austrijske politike, koja je sama sebi kopala grob pomažući svoje neprijatelje Srbe i Talijane na račun Hrvata. Takva je situacija samo posjedišni podpunkt protuaustrijske orientacije Hrvata. Istra je većinom naseljena Hrvatima. Od rta Savudrije u zapadnoj Istri, rijekom Dragonjom te linijom na Riciču teče etnička granica hrvatsko-slovenačka. Slovenci nastavaju sjeverozapadni kut Istre i pokrajnjim Goricom, koja je kopneni nastavak Istre. Talijanska etnička granica svršava na Soči i preko nje Talijani nemaju što tražiti. Dapaće potrebno je iztaknuti, da i preko Soče živi oko 60.000 Slovenaca. Grad Trst nalazi se

Članak Jere Jareba o E. Kvaterniku, Hrvatska mladost, br. 1-2/XXVIII, Zagreb, rujan-listopad 1944.

TAJ DIV - IZ HRASTOVA DEBLA UZDIGNUT...

*Pod mirom lipe u idili trave
Leži grabancijaš, stari, slavni đak,
Uokolo stego duše strah i mrak.
Ospavaj, reče, snivaj, nado moga roda,
U rodnoj grudi jačaj se, okrijepi
I čekaj novo svjetlo, čekaj i ne strepi.*

A.G. Matoš 1907.

Danas, 28. veljače 2002. navršilo se 106 godina od smrti Dr. Ante Starčevića kojeg je narod radi uporne borbe za prava hrvatskog naroda još za života prozvao Otcem Domovine. Držim da nema Hrvata koji nije čuo za njegov postojani rad i naputak da Hrvatskoj nitko ne smije oduzimati njezinu pravo, da sama uređuje svoje odnose s drugim narodima po svojoj odluci i volji. Bio je protu ugnjetavanju naroda i nameantanja sile bilo od Beća ili Pešte. Njegova je maksima: "Neka Hrvatska i bila uru široka i uru duga, ali neka je slobodna i svoja". To pravaško geslo osnovnaje poluga državotvorne misli kojuje prinosio njegov pokret i Stranka prava kroz sva teška vremena od habšurške odnosno austro-ugarske vladavine, preko teške karadordjevičeske do komunističko - titoističke sile.

Jedino u ratnom lomu na Balkanu 1941. ova se starčevićanska, slobodarska i državopravna ideja ostvarila proglašenjem NDH, jer je narod odlučno raskinuo okove silom nametnute porobljivačke čaršijske moći Beograda. U komunističko doba slobodarski i pravaški duh mora u podzemlje zbog nečuvenih silnica zla i knuta, što se provodi da se zatre svaka sloboda, a naročito ona što je bljesnula u slobodi 10. travnja 1941. Još su žive rane Bleiburga i križnih puteva koji nam ubiše cvijet mladosti i utjeraše strah u svako hrvatsko srce. Nu, mi smo opet 1990. dočekali otvorenje starčevićanske misli. Opet je narod od-

Piše:

Kaja PEREKOVIC

lučno zavitao barjakom hrvatskoga državnog prava i duh je Starčevića isprepletan s idejom Stjepana Radića pokrenuo čitav narod da u krvavom ratu vrati svoja izgubljena prava. Kako smo ponosno slijedili Bljesak i Oluju! Kako smo širinom pluća udisali slobodu!

Ali, eto, sebičnost pojedinaca ponovno ugrozi te osjećaje. Sad u zebnji pitamo, kamo ide Hrvatska?!

Spomenik Ocu Domovine u Šestinama

Opet zebnja i strah. I, kako u pjesmi "Naš Stari" veli pjesnik, Vladimir Kovačić, Starčević iz svog mira ponovno ustaje i pita:

"Koje crno opet dode doba?
Zemlju čujem: jauče u noći" -
pitao se Stari u samoći
i u tami šestinskoga groba.

"Ne lјulja me više šapat travanj
i ne miri više balzam mira;
krv i nemir moju raku dira,
budi srce koje mirno spava".
"Zemlja jauče, rodna gruda plače.

Ostavit ću zato raku ovu.
Znam, da stare ceste opet zovu
i da mržnja opet plamti jače!"

"I sa starom tezgom starog prava
ja u Gornji grad ću odmah poći
da još jednom vide mrtve oči,
da li narod možda opet spava?"...

Kao negda, po sredini ceste.
Kupale su zvijezde bijelu bradu
starcu što se primicao gradu!
"Sabornice naše vrata gdje ste?"

Pelerinu vjetar bi zanjiho,
prozori su bili svi u tami;
koraci su bili pusti, sami,
štap o pločnik kucao je tiho.

Začulo je srce koje strada
hropac sata s tornja svetog Marka;
ko kandilo žarila je žarka
ljubav Starog ceste mrtvog grada.

Nosio je Stari brige svoje.
"Zatvorena Sabornica stara?!"
Na asfaltu koraci stražara.
Surov, oštri, nagli upit: "Tko je?!"

"Što zar ovdje više nikog nema,
samo noć u redu praznih klupa?"
Slušao je Stari: srce lupa,
mrtvo srce opet smrt mu sprema.

Predsjednik HDPZ-a govori na Starčevičevu grobu

"Nigdje nikog! Sve je prošlo davno.
Živi nijesu pomrli od stida.
Zalud zemlja svake noći rida.
Sve je mrtvo što je bilo slavno."

"Da li teza državnoga prava
znači samo pregršt od papira
ili tuđin naše pravo dira
ili naše zar ne боли glava?!"

Zar još uvjek narod hoda mrakom
kao slijepi pravednik bez ruku;
zar još uvjek staru muči muku
i još uvjek robuje on svakom?!"

"Zar još uvjek?!!" - - -

Glasovi su zamirali sami.
Sjedila po drugi put mu kosa.
Kapale su suze kao rosa.
Zaplakao Stari je u tami.

Pelerinom on je zato skrio
na svom licu ruže stidnog žara,
kad je čuo korake stražara...
u Saboru zadnji put je bio.

A danas, na 106. smrtni dan okupi se oko
kamenog diva mnoštvo. Evo nas, hrvatskih
političkih zatvorenika, uz nekadašnje hravatske domobrane i zadnje pitomce Vojnog
učilišta Časničke škole hrvatske vojske iz
Ilice br. 242. Stojimo zabrinuti u ovome su-
mornom vremenu dok se nepravda ponov-

no vratila u narod koji je obespravljen,
obesposlen i u zebnji očekuje svoje sutra.
Pa ovako nije očekivao Starčević da će
nesloboda i sivilo trajati u vlastitoj državi.
Svakako se treba zapitati, tko je za ovo
kriv, zar smo prebrzo zaboravili svoje

heroje i ratne viteze? Zar je opet
tuđin moćan kad iz naslova briše
"državni sabor"? Komu je to zas-
metalio?

A mi, stari robijaši i domobran-
ski borci dodosmo položiti cvijeće
kao znamen ljubavi i zahvalnosti
Otcu domovine što nas je naučio
da je jedini smisao politike i borbe
za narod, a tako i za hrvatski da os-
tvari i živi slobodu i razvoj u vlasti-
toj državi na načelima prava i
pravde. U nekoliko biranih rječi
na to nas je prije polaganja vijenaca
podsjetio predsjednik Hrvatskog društva političkih zatvorenika, **Jure Knezović**, a na njegov
poticaj **Kaj a Pereković** pozvala je
prisutne na molitvu za pokoj ovo-
ga našeg diva i svih poginulih i
umrlih za Hrvatsku.

Nakon što je **mr. Nikica Bićanić** krasnoslovio pjesmu "Naš Stari", s par riječi prisjetio se i **Dr. Primo Palić** progona svakoga tko
je zapalio svjeću ili položio stručak cvijeća na grob Dr. Ante Starčevića u Šestinama u vrijeme komunističko-srbijanske vladavine i, na žalost, uz pomoć ideološko prodanih hrvatskih sinova kontaminiranih lažnom idejom bratstva i jedinstva.

POLICIJSKA ZABILJEŠKA O ŠESTOGODIŠNJAKU NA STARČEVČEVU GROBU

U siječnju 1976. bio sam izašao iz zatvora (odnosno iz kaznionice u Lepoglavi), te sam o obljetnici smrti Ante Starčevića te godine otišao na njegov grob u Šestinama, zajedno sa svojom obitelji.

Ponijeli smo bili voštanici pa je naš sin tu voštanici podno grobnog spomenika Starčeviću upalio (našem sinu, Ivanu, bilo je tad šest godina).

Nakon toga moji su otišli prema kolima kojima smo se bili dovezli, a ja sam zastao pred grobom i inih onih Starčevića koji su pokopani u Šestinama.

Kad sam potom i ja krenuo prema kolima, tamo je bio milicionar koji se upravo protivio o Ivanu. Zapitao sam milicionara što ga to zanima, no nije mi odgovorio nego se šutke udaljio.

Moji su mi pak kazali kako im je onaj milicionar prišao, legitimirao ih i zapisao podatke o njima, a potom da je pitao i o meni i Ivanu, te da je i te podatke zapisao.

Grob Ante Starčevića komunističke su vlasti, eto, nadzirale i četvrt stoljeća nakon što je građanski rat u Hrvatskoj bio okončan (u kojem ratu, uostalom, Starčević nije sudjelovao), te je i dijete od šest godina policijski bilo zapisano - zbog toga što je na grobu Ante Starčevića svjeću upalilo!

U Zagrebu, na obljetnicu smrti Ante Starčevića 2002.

Jozo Ivičević

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (I.)

(Gradivo)

40. ALUGA, Ljubica (Stojan) rod. 03.06. 1923. u Jabukovcu, kotar Petrinja. Politički djelovala samostalno u Jabukovcu. Osuđena presudom suda u Petrinji 1945.počl. 3. na 6 godina zatvora i gubitak građanskih prava u trajanju od 2 godine. Po zanimanju kućanica. U vrijeme

uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala u Požegi. Na prisilnom radu radila u kožari kao radnica. Bolesti kao posljedica zatvora: Bolesti kralješnice i trajni iščes.

41. BAJLO, Eugen (Miro) rod. 16.11.1929. u Zadru. Politički djelovalo u skupini u Zadru. Osuđen presudom Kotarskog suda u Zadru K-367/52 po čl. 303. st. 1 i 2 na 1 godinu i 9 mjeseci. Po zanimanju mehaničar. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece.

42. BALJAK, Jerolim (Petar) rod. 25.09.1908. u Poličniku, kotar Zadar. Politički djelovalo u skupini u oružanim snagama NDH. Osuđen presudom Okružnoga narodnog suda u Zadru Stup. 21/46 po čl. 3.4.3. i 4. na 11 godina zatvora i prisilni rad i gubitak političkih i građanskih prava. Po zanimanju zemljoradnik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac dvoje. Kaznu izdržavao u Lepoglavi.

43. BAN, Barbara (Franjo) rod. 15.10.1925. u Poznanovcu, kotar Zlatar. Politički djelovala u skupini u Poznanovcu. Osuđena presudom Vojnog suda Varaždin 306/45 po čl. 3. t. 13 i 14. na 10 godina zatvora. Po zanimanju Činovnica. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala na prisilnom radu u Požegi.

44. BAN, Franjo (Josip) rod. 22.01.1899. u Poznanovcu, kotar Zlatar. Politički djelovalo u skupini u Poznanovcu. Osuđen presudom Vojnog suda Varaždin 306/45 na smrt strijeljanjem. Po zanimanju poljoprivrednik. U vrijeme uhićenja oženjen otac četvero djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu bio u St. Gradiški i obavljao tesarske radove.

45. BAN, Janko (Juraj) rod. 21.11.1909. u Poznanovcu, kotar Zlatar. Politički djelovalo skupini u Poznanovcu. Osuđena presudom Vojnog suda Varaždin 306/45 po čl. 3.t. 13 i 14. na 6 godina zatvora. Po zanimanju radnik. U vrijeme uhićenja oženjen otac 1 djeteta. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu u St. Gradiški obavljao tesarske radove.

46. BAN, Jozefina (Mato) rod. 08.03.1933. u Čizmi, kotar Kiseljak. Politički djelovala u skupini u Kiseljaku. Osuđena odlukom UDB-e Kiseljak 1950. na 2 godine zatvora i prisilni rad. Po zanimanju kućanica. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala u Brčkom. Na prisilnom radu u Brčkom; obavljala poljoprivredne radove.

47. BARBAROŠA, Milka rod. 19.10.1921. u Sv. Filipu i Jakovu, kotar Biograd. Politički djelovala u skupini na demonstracijama. Osuđena presudom Okružnog suda u Zadru K. 136/47-17 počl. 9.st. I. na 2 godine zatvora i prisilni rad, te gubitak političkih i građanskih prava. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece.

48. BARČIĆ, Grlica (Branko) rod. 10.07.1928. u Zagrebu. Politički djelovala u skupini u Hrvatskoj Kostajnici. Osuđena presudom Vojnog suda IV. vojne oblasti II. J.A. u Petrinji 3712/45 po čl. 3.1.13. i 14. na 3 godine zatvora. Po zanimanju gimnazijalka. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala u Glini, Vel. Pisanici i Požegi. Radila teške fizičke poslove.

49. BAREŠIĆ, Dragutin (Jere) rod. 22.10.1943. u Dragama, kotar Biograd. Politički djelovalo samostalno u Salima na Dugom otoku. Osuđen presudom Okružnog suda Zadar K-23/81-6 počl. 133.st. I. na 6 mjeseci zatvora. Po zanimanju radnik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac 2 djece.

50. BAREŠIĆ, Mijo (Mato) rod. 25.08.1924. u Kreševu, BiH. Osuđen presudom Okružnog suda u Sarajevu 107/48 po čl. 3. na 5 godina

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

zatvora i konfiskaciju imovine. Po zanimanju stolar. U vrijeme uhićenja oženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Zenici i Stolcu. Na prisilnom radu bio u Jablanici i obavljao kao stolar stolarske i tesarske radove na brani.

51. BARIČEVIĆ, Marin (Ante) rod. 01.04.

1941. u Kolanu, kotar Pag. Politički djelovalo samostalno u Pagu. Osuđen presudom Okružnog suda Rijeka K-78/ 87-20 po čl. 157 na 5 mjeseci zatvora. Po zanimanju elektrozavarivač.

52. BARIĆ, Bonaventura (Bonaventura) rod. 14.07.1922. u Poličniku, kotar Zadar. Politički djelovalo u skupini, u oružanim snagama NDH. Osuđen presudom Okružnog suda Zadar K 51/52 po čl. 125 na 20 godina zatvora i prisilni rad, te gubitak građanskih i političkih prava. Po zanimanju zemljoradnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu radio na utovaru kola. Bolesti kao posljedica zatvora: upala pluća, godinu i pol na liječenju.

53. BARJAŠIĆ, Luka (Grgo) rod. 06.07.1921. u Poličniku, kotar Zadar. Politički djelovalo u skupini, u oružanim snagama NDH. Osuđen presudom Okružnog suda Zadar K 43/52 po čl. 125 na doživotnu kaznu zatvora i trajan gubitak građanskih prava. Od strane talijanskih fašističkih vlasti osuđen bio 4 godine. Po zanimanju zemljoradnik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac dvoje djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi i St. Gradiški. Bolesti kao posljedica zatvora: umro od posljedica zatvora

54. BARTA, Krsto (Stjepan) rod. 06.10.1924. u Novoj Gradiški. Politički djelovalo u skupini, u oružanim snagama NDH. Osuđen presudom Okružnog suda SI. Brod Kz 240/46 po čl. 3.t.5. na 3 godine zatvora i prisilni rad, te gubitak građanskih i političkih prava.

55. BARTL, Zlata (Roman) rod. 20.02.1920. u Sarajevu. Politički djelovala u skupini u Sarajevu, bila predsjednica sveučilišne mladeži. Osuđena presudom Vojnog suda komande Grada Sarajeva 216/45 od 15.06.1945. po čl. 3.st.14.UVS na 8 godina zatvora i trajan gubitak građanskih prava, te zabranu rada u BiH. Nakon izdržane kazne došla u Koprivnicu i zaposila se u "Podravki". Tvorac poznate *Vegete*. Po zanimanju profesorica fizike, kemije i matematike. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala u KPD Zenica. Na prisilnom radu u Zenici radila teške fizičke poslove. Bolesti kao posljedica zatvora: bolesti kralješnice, teški fizički bolesnik.

56. BARUŠIĆ, Martin (Stjepan) rod. 1890. u Novigradu Podravskom, kotar Koprivnica. Osuđen presudom Vojnog suda Zagrebačke vojne oblasti J.A. 434/45 i Okružnog suda Bjelovar 88/46 po čl. 14. UVS i čl. 3. t. 3 na ukupno 20 godina zatvora. Po zanimanju zemljoradnik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac dvoje djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Umro u KPD Stara Gradiška pod teškim okolnostima i lažnom dijagnozom.

57. BAŠIĆ, Ivan (Jure) rod. 11.07.1922. u Islamu Grčkom, kotar Zadar. Politički djelovalo samostalno u Zadru. Osuđen presudom Divizijskoga vojnog suda Zagreb 551/47 na 9 mjeseci zatvora i prisilni rad. Po zanimanju zemljoradnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški.

58. BAŠIĆ, Stanislav (Jure) rod. 06.11.1923 u Dobropoljanima, kotar Biograd. Politički djelovalo u skupini, u oružanim snagama NDH. Osuđen presudom Okružnog suda u Zadru 96/45 po čl. 3 .t.4. na 2 godine i 6 mjeseci zatvora i gubitak građanskih prava, te prisilni rad. Po zanimanju pomorac. U vrijeme uhićenja neoženjen bez djece.

59. BAŠIĆ, Josip (Roko) rod. 22.09.1926. u Perušiću. Politički djelovalo samostalno i u skupini u Zagrebu, Orahovici i Našicama. Osuđen presudom Vojnog suda Komande Grada Zagreba br. 205/45 i Okružnog suda Osijek K. 14/71 na 6 godina i 8 mjeseci zatvora i gubitak

građanskih prava na 4 godine. Po zanimanju službenik. U vrijeme uhićenja 1945. neoženjen, a 1971. oženjen, otac dvoje djece. Na prisilnom radu radio u Tošinom Bunaru, Beogradu, na Lonjskom polju, auto-cesti Zagreb - Beograd i Hidrocentrali Vinodol, obavljao građevinske radove, zemljane radove, betoniranje i slično. Bolesti kao posljedica zatvora: polomljena rebra.

60. **BAŠLIN, Ivan** (Milovan) rođ. 10.03.1915. u Slapnom, kotar Ozalj. Politički djelovao samostalno u Ozlju. Osuđen 1945. na 3 mjeseca zatvora i konfiskaciju imovine. Po zanimanju dipl. pravnik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac dvoje djece. Bolesti kao posljedica zatvora: depresija, srce.

61. **BAUER, Tomislav** (Ivan) rođ. 01.01.1946. u Kuželju, kotar Kočevje. Politički djelovao u vojsci u Zenici. Osuđen presudom Vojnog suda Sarajevo 1966. po čl. 118 na 2 godine zatvora. Po zanimanju dimnjačar. U vrijeme uhićenjanegoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Zenici. Na prisilnom radu u Zenici na obradi lijevanih metalnih dijelova.

62. **BAVČEVIĆ, Ivo** (Martin) rođ. 17.12.1925. u Kuni, kotar Orebic. Politički djelovao u skupini u Splitu. Osuđen presudom Okružnog suda Split K.133/47 po čl. 3.t.8.i čl. 9. na 6 godina zatvora i gubitak građanskih i političkih prava na 3 godine. Po zanimanju tehnički službenik na željeznici u Splitu. U vrijeme uhićenjanegoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu u Zemunu i Beogradu obavljao fizički rad na gradilištima i u projektnom uredu. Bolesti kao posljedica zatvora: ranjen, stalno nesposoban.

63. **BEDENIK, Đuro** (Martin) rođ. 21.04.1909. u Novačkoj, kotar Koprivnica. Politički djelovao u skupini na području Gole: prevozio čamcem ljude iz Kavranove skupine preko Drave. Osuđen presudom Okružnog suda Bjelovar 124/48 po čl. 4. Al.4. na 8 godina zatvora. Po zanimanju zemljoradnik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac četvero djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu u Lepoglavi.

64. **BEG, Zdenko** (Nikola) rođ. 14.1.1926. u Gornjoj Vaši, kotar Samobor. Politički djelovao u skupini u Zagrebu. Osuđen presudom Divizijskoga vojnog suda Zagreb 739/46 po čl. 2. na 2 godine zatvora i gubitak građanskih i političkih prava u trajanju od 1 god., te zabranu javnog nastupanja. Po zanimanju student tehničkog fakulteta u Zagrebu. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu u St. Gradiški obavljao najteže fizičke poslove. Bolesti kao posljedica zatvora: zasjenjenje pluća i kočenje vratnih kralježaka.

65. **BEKAVAC, Blaž** (Marko) rođ. 04.10.1965. u Lovreću, kotar Imotski. Politički djelovao samostalno u vojsci. Osuđen presudom Vojnog suda Niš 1985. god. po čl. 133 na 4 mjeseca i 22 dana zatvora. Kaznu izdržavao u Nišu. Na prisilnom radu radio u Betonari fizičke poslove.

66. **BELAČIĆ, Branko** (Valent) rođ. 10.10.1930. u Dragićevcu Gornjem, kotar Čazma. Politički djelovao u skupini u Dragićevcu Gornjem. Osuđen presudom Okružnog suda Bjelovar III-K 153/49 po čl. 8. na 2 godine i 6 mjeseci zatvora i gubitak građanskih i političkih prava na 3 godine. Po zanimanju poljoprivrednik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu na Hidroelektrani Fužine, bušač tunela. Bolesti kao posljedica zatvora: upale porebrice, a danas velika reuma.

67. **BELANČIĆ, Jure** (Mate) rođ. 12.03.1925. u Carevu Polju, kotar Ogulin. Osuđen presudom Okružnog suda Karlovac 1945. na 6 godina zatvora i gubitak građanskih i političkih prava na 6 godina. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu: Lonjsko polje, Raiči, Okučani, Nova Gradiška, Nova Kapela, Sibinj, Županja, Fužine, Adaševci, Šid, autocesta, kanalski radovi, vađenje panjeva, pillana, zemljani radovi na autocesti i elektrani Fužine. Bolesti kao posljedica zatvora: glavobolje, kralješnica, kosti, koljena, ruke, leđa itd.

68. **BELANČIĆ, Dragan** (Mato) rođ. 01.09.1923. u Carevu Polju, kotar Jospidol. Politički djelovao samostalno u Carevu Polju. Osuđen presudom Okružnog suda Karlovac 1945. po čl. 3. t. 3 na 5 godina zatvora. Po zanimanju PK djelatnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu obavljao poljoprivredne radove.

69. **BELAVIĆ, Marija** (Franjo) rođ. 06.04.1926. u Leskovcu, kotar Varaždin. Politički djelovala u skupini u Leskovcu. Osuđena presudom Divizijskoga vojnog suda u Bjelovaru 550/47 po čl. 2. st. 1. na 2 godine zatvora. Po zanimanju poljoprivrednica. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavao u Požegi i u Delnicama. Na prisilnom radu obavljala istovar vagona, prijevoz šljunka na auto-cesti. Bolesti kao posljedica zatvora: prignjećena nogu, oštećena kralješnica i psihofizička oštećenja.

70. **BELOŠEVIĆ, Josip - Bajo** (Josip) rođ. 24.09.1924. u Brestovcu, kotar Zlatar. Politički djelovao u skupini u Križevcima, Koprivnici i Bjelovaru. Osuđen presudom Okružnog suda Varaždin K.21/52-30 po čl. 106. i 125. na smrt vješanjem. Smrtna kazna vješanjem izvršena 24.09.1952. Po zanimanju namještenik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac jednog djeteta.

71. **BELOŠEVIĆ, Josip** (Ladislav) rođ. 01.02.1897. u Lovrečanu, kotar Zlatar. Politički djelovao u Varaždinu - stožernica ustaške mlađeži. Osuđen presudom Vojnog suda vojne oblasti zagrebačke J.A. 81/45 po čl. 14.16. i 17. na smrt strijeljanjem. Smrtna presuda izvršena 13. srpnja 1945. Izrečena i kazna konfiskacija imovine. Po zanimanju željeznički prometnik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac troje djece. Obitelj za grob nikada nije doznala.

72. **BENC, Franjo** (Dragutin) rođ. 27.02.1934. u L. Vesi, kotar Varaždin. Politički djelovao samostalno u Lepoglavi i Bjelovaru. Osuđen presudom Kotarskog suda Bjelovar 653/52 na 7 mjeseci zatvora. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Na prisilnom radu bio u Željezari Sisak i radio betonske radove. Bolesti kao posljedica zatvora: reuma.

73. **BENC, Magdalena** (Franjo) rođ. 17.06.1915. u L. Vesi, kotar Varaždin. Politički djelovala u skupini u Lepoglavi. Osuđena presudom Okružnog suda Varaždin K.274/47 po čl. 3. t. 14 na 3 godine zatvora i gubitak građanskih prava na 1 godinu, te konfiskacija imovine. Po zanimanju domaćica. U vrijeme uhićenja udata, mati četvero djece. Kaznu izdržavao u Požegi. Na prisilnom radu radila u poljoprivredi. Bolesti kao posljedica zatvora: upala mišića i reuma.

74. **BENC, Dragutin** (Stjepan) rođ. 21.07.1907. u Ivancu, kotar Varaždin. Politički djelovao u skupini u Lepoglavi. Po zanimanju stražar u KPD Lepoglava. Uhićen od strane UDB-e Ivanec 1947. i u UDB-i ubijen. U vrijeme uhićenja oženjen, otac četvero djece.

75. **BENČIĆ, Franjo** (Antun) rođ. 21.10.1899. u Poznanovcu, kotar Zlatar. Osuđen presudom Vojnog suda Varaždin 306/45 po čl. 3.t.13. i 14. na smrt strijeljanjem i konfiskaciju imovine. Po zanimanju postolar. U vrijeme uhićenja oženjen, otac dvoje djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški.

76. **BENČIĆ, Štefanija** (Luka) rođ. 18.08.1924. u Jablancu, kotar Senj. Politički djelovala samostalno u Jablancu. Držana u zatvoru bez sudjenja 6 mjeseci i 29 dana. Puštena 30. studenoga 1945.

77. **BENČIĆ, Franjo** (Mijo) rođ. 28.11.1921. u Knegincu, kotar Varaždin. Hrvatski vojnik. Osuđen presudom Vojnog suda u Zagrebu 1217/45 na 4 godine zatvora i gubitak građanskih i političkih prava na 2 godine. Po zanimanju kino-operater. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao na prisilnom radu na "Omladinskim prugama".

78. **BENDA, Ljudevit** (Ivan) rođ. 1914. u Terezinu Polju, kotar Virovitica. Politički djelovao u skupini u Terezinu Polju - križarska organizacija. Osuđen presudom Divizijskoga vojnog suda u Osijeku 1805-1826/46 od 27.11.46. po čl. 2., čl. 3. t. 8. i 14. na 5 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 3 godine. Po zanimanju zemljoradnik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac jednog djeteta. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu radio na auto-cesti: utovar-istovar građevinskog materijala. Bolesti kao posljedica zatvora: reuma, živci.

79. **BENETA, Ratko** (Pavao) rođ. 01.09.1923. u Dubravicomama, kotar Šibenik. Politički djelovao u skupini u Donjem Miholjcu. Osuđen presudom Divizijskoga vojnog suda u Osijeku 61-83/42 1947. po čl. 3. na 6 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 2 godine. Po zanimanju teolog. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao na prisilnom radu na prugi Samac - Sarajevo, gdje je obavljao teške fizičke poslove. Bolesti kao posljedica zatvora: reumatizam.

80. **BERTOVIĆ, Mijo** (Ivan) rođ. 05.02.1925. u Desmericama, kotar Ogulin. Politički djelovao samostalno u vojsci. Osuđen presudom Voj-

nog suda Beograd 1946. godine po čl. 5. UVS na 5 godina zatvora. Po zanimanju radnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Na prisilnom radu u Vukovaru i na auto-cesti kod Sida. Obavljao fizičke poslove.

81. BEŠLIĆ, Jure (Ante) rođ. 20.04.1928. u Rastovači, kotar Posušje. Politički djelovao u skupini u Derventi. Osuđen presudom Okružnog suda Dobojski 1947. godine po čl. 3.1.14 na 15 godina zatvora i gubitak građanskih prava na tri godine. Po zanimanju radnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Zenici. Na prisilnom radu radio u stolariji, krojačnici, na građevini i u rudniku u Zenici.

82. BILĀČ, Želimir (Luka) rođ. 16.02.1942. u Grabovcima, kotar Šibenik. Politički djelovao samostalno u Zagrebu i Petrovcu na Mlavi. Osuđen presudom Vojnog suda Beograd II-K-627/62 i Općinskog suda Zagreb K-01-734/72-10 po čl. 118st. 1,i 119st.3na3godine6mjeseci zatvora. Po zanimanju stolar. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Na prisilnom radu u kamenolomu - razbijanje kamenja. Bolesti kao posljedica zatvora: psihičke smetnje.

83. BILAN, Anica (Cvjetko) rod. 31.01.1927. u Jehovcu, kotar Kiseljak. Politički djelovala u skupini u Kiseljaku. Osuđena presudom Okružnog suda Sarajevo K-462/48 po čl. 3 na lgodinu i 5 mjeseci. Po zanimanju kućanica. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala u Sarajevu. Na prisilnom radu u Sarajevu obavljala poljoprivredne rade.

84. BILAN, Stipo (Miško) rođ. 26.05.1928. u Dugom Polju, kotar Kiseljak. Politički djelovao u skupini u Kiseljaku. Osuđen presudom Okružnog suda u Sarajevu 107/48 po čl. 3. na 4 godine zatvora. Po zanimanju poljoprivrednik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Sarajevu i Stolcu. Na prisilnom radu u Stolcu obavljao teške fizičke poslove.

85. BILAN, Ana (Pero) rođ. 19.08.1924. u Dugom Polju, kotar Kiseljak. Politički djelovala samostalno u Kiseljaku. Osuđena presudom Divizijskoga vojnog suda Sarajevo 11./46 po čl. 21 Uredbe o vojnim sudovima na 8 mjeseci zatvora. Po zanimanju kućanica. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala u Sarajevu, Zenici i Stolcu. Na prisilnom radu prala rublje.

86. BILAN, Ivo (Pero) rođ. 13.03.1929. u Dugom Polju, kotar Kiseljak. Politički djelovao u skupini u Kiseljaku. Osuđen presudom Okružnog suda Sarajevo K. 266/48 po čl. 13 na 6 godina zatvora i gubitak građanskih prava na tri godine. Po zanimanju radnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Sarajevu, Stolcu, Jablanici, Novom Beogradu. Na prisilnom radu radio teške fizičke poslove.

87. BILIĆ, Milan (Ivan) rođ. 22.11.1948. u Proložcu, kotar Imotski. Politički djelovao samostalno u Imotskom i Makarskoj. Osuđen presudom Općinskog suda Makarska 1972. po čl. 119. st. 3. na 5 mjeseci zatvora. Po zanimanju konobar. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Turopolju. Na prisilnom radu radi na građevinskim poslovima.

88. BILJAN, Tomo (Tomo) rođ. 05.09.1928. u Đakovu. Politički djelovao u skupini u Budrovciima. Osuđen presudom Okružnog suda u Sl. Brodu 1947. na 7 godina zatvora. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao na prisilnom radu u Zemunu, Bežaniji, Lekinu Brdu, Beogradu i obavljao sve moguće fizičke poslove. Bolesti kao posljedica zatvora: nervosa i želučane tegobe.

89. BILOŠ, Pero (Ivan) rođ. 06.06.1953. u Poljicima, kotar Imotski. Politički djelovao samostalno u Splitu. Osuđen presudom Okružnog suda Split 1972. po čl. 119 na 60 dana zatvora. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Splitu. Na prisilnom radu obavljao skladištne poslove.

90. BIONDIĆ, Rozalija rođ. 09.09.1916. u Senju. Osuđena na 11 mjeseci zatvora. Po zanimanju profesorica. U vrijeme uhićenja neodata bez djece.

91. BIONDIĆ, Dragutin (Milan) rođ. 07.11.1931. u Senju. Politički djelovao samostalno i u skupini u Senju, Vratniku i Velebitu. Osuđen presudom Okružnog suda Rijeka K-30/49 na 3 godine zatvora i gubitak građanskih prava. Po zanimanju učenik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu, na auto-cesti kod Novske i hidroelektrani Tribalj, radio teške fizičke

poslove i podnosio batinanje. Bolesti kao posljedica zatvora: reuma, bronhitis, glavobolja.

92. BIRKIĆ, Slavko (Grgo) rođ. 27.07.1952. u Vrani, kotar Biograd. Politički djelovao samostalno u Biogradu i Sloveniji. Osuđen rješenjem sudca za prekšaje u Biogradu UP 716/71 i na Temeljnju suda u Kranju K.374/79 na 1 godinu i 2 mjeseca zatvora. Po zanimanju radnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece.

93. BIRUŠ, Marija Nada (Danijel) rođ. 16.12.1929. u Čapljini. Politički djelovala u skupini u Prvlaki, Gradištu, Vinkovcima. Osuđena presudom Divizijskoga vojnog suda u Osijeku 1946. na 6 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 5 godina. Po zanimanju učenica. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala u Požegi. Bolesti kao posljedica zatvora: satrvena lijeva noga.

94. BIŽAL, Edvard (Benedikt) rođ. 14.07.1919. u Zagrebu. Politički djelovao samostalno u Zagrebu. Osuđen presudom Vojnog suda u Zagrebu 1996/45 na 12 godina zatvora i gubitak građanskih prava. Po zanimanju činovnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu obavljao ličilačke rade. Bolesti kao posljedica zatvora: artroza, bol u kukovima i koljenima.

95. BLAŽEVIĆ, Ignjat (Nikola) rođ. 1929. u Cerovljanim, kotar Hrv. Kostajnica. Politički djelovao u skupini u Hrv. Dubici. Osuđen presudom suda u Sisku 1946. na 10 godina zatvora i konfiskaciju imovine. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu: autocesta kod Okučana, Županje, Sid-Adašovci i na kanalu na Lonjskom polju. Obavljao teške fizičke poslove. Bolesti kao posljedica zatvora: reuma.

96. BLAŽEVIĆ, Mijo (Nikola) rođ. 16.04.1926. u Cerovljanim, kotar Hrv. Kostajnica. Politički djelovao u skupini na području kotara. Osuđen presudom Vojnog suda IV. vojne oblasti 413/45 od 31.07.45. po čl. 13. i 14 na 15 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 10 godina, te konfiskaciju imovine. Po zanimanju ratar. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu u St. Gradiški, Sisku, Capragu, Novom Beogradu gdje je obavljao fizičke poslove. Bolesti kao posljedica zatvora: srčani bolesnik - umro od posljedica robijanja.

97. BLAŽEVIĆ, Alka (Stjepan) rođ. 01.01.1922. u Bjelovaru. Politički djelovala u skupini u Varaždinu. Stožernica ustaške mladeži. Osuđena presudom Vojnog suda zagrebačke vojne oblasti 128/45 od 08.07.1945. po čl. 14 UVS na 10 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 5 godina. Po zanimanju kućanica. U vrijeme uhićenja udati i mati jednog djeteta. Kaznu izdržavala u Požegi. Na prisilnom radu obavljala na Lonjskom polju, auto-cesti, krčenje šume, nošenje balvana, tačkanje i druge teške poslove.

98. BLAŽEVIĆ, Mato (Šandor) rođ. 22.10.1899. u Gornjem Bazju, kotar Virovitica. Politički djelovao u skupini na području općine Lukac - križarska organizacija. Osuđen presudom Divizijskoga vojnog suda IX. udarne divizije u Osijeku 1805-1826/46 od 27.11.46 po čl. 2. i čl. 3. t. 8 i 9. na 13 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 5 godina. Po zanimanju kovački majstor. U vrijeme uhićenja oženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi i St. Gradiški. Na prisilnom radu radio u kovačnici. Bolesti kao posljedica zatvora: živčano rastrojen.

99. BOBANOVIĆ, Ivan (Kuzma) rođ. 10.04.1954. u Polaci, kotar Benkovac. Politički djelovao samostalno u Segetu Donjem (kod Splita). Osuđen presudom Okružnog suda Split K-55/79 po čl. 133 st.1. na 1 godinu zatvora. Po zanimanju radnik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece.

100. BOBETIĆ, Nikola (Mijo) rođ. 21.10.1923. u Livnu. Politički djelovao u skupini u Livnu. Osuđen presudom Okružnog suda Mostar K 132/50 po čl. 3. t. 8 ZKND na 4 godine zatvora i gubitak građanskih prava. Po zanimanju stolar. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u BiH. Na prisilnom radu u Sarajevu, Han Pijesku i dr., gdje je obavljao stolarske rade. Bolesti kao posljedica zatvora: reuma.

101. BOC, Stjepan (Rok) rođ. 19.11.1924. u Sušobregu, kotar Zlatar. Politički djelovao u skupini u vojski u Somboru. Osuđen presudom Vojnog suda Novi Sad 225/49 na 20 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 5 godina, te konfiskaciju imovine. Po zanimanju krojač. U vrijeme uhićenja, neoženjen bez djece.

102. **BOCKAJ, Slavko** (Franjo) rođ. 31.05.1925. u Zagrebu. Politički djelovao u skupini u Zagrebu. Osuđen presudom Vojnog suda XXXII. divizije J.A. 19/46 po čl. "protiv naroda i države" na 20 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 10 godina. Zabunom pušten i bio na "slobodi" od 21.05.1951. do 22.08.1952., kad je ponovno povučen na daljnje izdržavanje kazne. Po zanimanju student elektrotehnike u Zagrebu. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu na elektro poslovima. Bolesti kao posljedica zatvora: tuberkuloza pluća.

103. **BODRI, Anton** (Šandor) rođ. 01.09.1919. u Dalju. Osuđen presudom Okružnog suda u Sisku K-123/47 po čl. 3. t. 3. i 4. na 12 godina zatvora i gubitak građanskih prava na 3 godine. Po zanimanju briač. U vrijeme uhićenja oženjen i otac jednog djeteta. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu u Gorskem kotaru, Lonjskom polju, auto-cesti kod Sibinja, a radio u kamenolomu, na kopanju kanala, krčenju šume i dr. Bolesti kao posljedica zatvora: psihički uništen.

104. **BOGANoviĆ, Fabijan** (Antun) rođ. 06.01.1922. u Batrini, kotar Nova Gradiška. Osuđen presudom Vojnog suda 1946. godine po čl. 3. na 1 godinu zatvora. Po zanimanju ratar. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi. Na prisilnom radu u Lepoglavi pleo košare.

105. **BOJANIĆ, Zdravko** (Vinko) rođ. 17.01.1931. u Požegi. Politički djelovao u skupini u Požegi i okolici - veza s križarima na Papuku. Osuđen presudom Vojnog suda u Osijeku kao malodobnik (16 godina) na 6 godina zatvora. Po zanimanju gimnazijalac. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Požegi, Brodu i Vojnom zatvoru u Osijeku, većinom u samici. Bolesti kao posljedica zatvora: zbog maltretiranja (u samici na Božić 1947. držan gol) upala zglobova, oštećenje srca i krvnih sudova zbog promrzlosti, pa otpušten iz zatvora kao nesposoban i za služenje vojnog roka.

106. **BOLF, Zlata** (Mirko) rođ. 13.10.1919. u Đurđenovcu kotar Našice. Politički djelovao u skupini u Zagrebu. Osuđena presudom Okružnog suda Zagreb 767/45 na 5 godina zatvora i gubitak građanskih prava. Po zanimanju domaćica. U vrijeme uhićenja udata bez djece. Kaznu izdržavala u Požegi. Na prisilnom radu u Lonjskom polju, na auto-cesti obavljala fizičke radove. Bolesti kao posljedica zatvora: kostobolja i oštećenje bubrega.

107. **BORAK, Ilija** (Andrija) rođ. 09.03.1914. u Radovcu kotar Varaždin. Osuđen presudom Vojnog suda Zagreb 735/47 od 13.06. 1947. na 8 godina zatvora. Po zanimanju svećenik - franjevac kapucin. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu u košaračiji, postolariji, vrtlariji.

108. **BORDIĆ, Blaž** (Mate) rođ. 03.02.1929. u Donjim Andrijevcima, kotar SI. Brod. Politički djelovao u skupini u domovini i inozemstvu. Osuđen presudom Okružnog suda u Požegi K-212/61-19 po čl. 113 st. 2. i 114 na 15 godina zatvora i konfiskaciju imovine. Po zanimanju stolarski majstor. U vrijeme uhićenja udovac i otac jednog djeteta. Kaznu izdržavao u St. Gradiški. Na prisilnom radu u stolariji obavljao stolarske radove. Bolesti kao posljedica zatvora: zbog teškog maltretiranja i čestog boravka u samicama starogradiške kaznionice, uslijed smrzavanja trajni bolovi desne noge.

109. **BOŠNJAK, Marko** (Ivan) rođ. 07.11.1920. u Ponjušini, kotar Fojnica. Politički djelovao u skupini u Ponjušini. Osuđen presudom Divizijskoga vojnog suda Sarajevo 961/46 po čl. 3. na 10 godina zatvora i gubitak građanskih prava. Po zanimanju poljoprivrednik. U vrijeme uhićenja oženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Zenici. Na prisilnom radu radio teške fizičke poslove.

110. **BOŠNJAK, Delfa** (Jozo) rođ. 09.10.1921. u Otigošću, kotar Fojnica. Politički djelovala u skupini u Fojnici. Osuđena odlukom UDB-e Kiseliak 1950. administrativna kazna na 2 godine zatvora. Po zanimanju kućanica. U vrijeme uhićenja udata, mati jednog djeteta. Kaznu izdržavala u Kopanici kod Brčkog. Na prisilnom radu bila poljoprivredna radnica.

111. **BOŠNJAK, Mato** (Marijan) rođ. 09.10.1921. u Otigošću, kotar Fojnica. Politički djelovala u skupini u Fojnici. Osuđen presudom Divizijskoga vojnog suda Sarajevo 147/46 po čl. 3. na 5 godina i 2 mjeseca zatvora. Po zanimanju poljoprivrednik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac jednog djeteta. Kaznu izdržavao u Zenici i na Golom

otoku. Na prisilnom radu radio u poljoprivredi i u kamenolomu kao kamenorezac.

112. **BOŠNJAK, Kata** (Nikola) rođ. 02.02.1924. u Ponjušini, kotar Fojnica. Politički djelovala u skupini u Ponjušini. Osuđena presudom Okružnog suda u Sarajevu K-544/48 po čl. 3. na 1 godinu zatvora. Po zanimanju kućanica. U vrijeme uhićenja udata, bez djece. Kaznu izdržavala u Sarajevu. Na prisilnom radu radila razne fizičke poslove.

113. **BRADARA, Marko** (Martin) rođ. 10.03.1905. u Dimićima, kotar Kiseliak. Politički djelovao u skupini u Brezovskom. Osuđen presudom Okružnog suda u Sarajevu 572/49 po čl. 3. na 1 godinu i 3 mjeseca zatvora. Po zanimanju poljoprivrednik. U vrijeme uhićenja oženjen, otac četvoro djece. Kaznu izdržavao u Sarajevu i Stolcu. Na prisilnom radu u Sarajevu obavljao fizičke poslove.

114. **BRADARA, Ruža** (Pero) rođ. 15.10.1908. u Zabrdju, kotar Fojnica. Politički djelovala u skupini u Brezovskom. Osuđen presudom Okružnog suda u Sarajevu 474/48 po čl. 3. na 1 godinu i 6 mjeseci zatvora. Po zanimanju kućanica. U vrijeme uhićenja udata i mati četvero djece. Kaznu izdržala u Sarajevu u Logoru 505. Na prisilnom radu u Sarajevu obavljala razne fizičke poslove.

115. **BRAJNOVIĆ, Jure** rođ. 06.12.1930. u Medviđi, kotar Obrovac. Politički djelovala u skupini u Obrovcu. Osuđen presudom Općinskog suda Obrovac 1991. po čl. 187. st.1. Bio u pritvoru, a suđenje zbog rata nije održano. U vrijeme uhićenja oženjen.

116. **BRČIĆ, Nediljko** (Mihovil) rođ. 21.12.1952. u Zadru. Politički djelovao samostalno u Zadru. Osuđen presudom Okružnog suda Zadar K-111191-6 po čl. 133 .st. 1. na 1 godinu i 6 mjeseci zatvora i nadoknadu troškova krivičnog postupka. Po zanimanju kuhar. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece. Kaznu izdržavao na prisilnom radu u Čeretu i Bitiševu.

117. **BRKIĆ, Ivan** rođ. 24.06.1934. u Zapolju, kotar Tomislavgrad. Politički djelovalo samostalno u Privlaki kod Zadra i Tomislavgrada. Osuđen presudom Okružnog suda Mostar K.107/52 i K.251/73-17 po čl. 118 st. 1. odn. 119. st. 3. na 7 mjeseci zatvora i zabranu javnog nastupanja. Po zanimanju profesor hrvatskog jezika. U vrijeme uhićenja neoženjen.

118. **BRZIĆ, Žarko** (Marko) rođ. 03.04.1922. u Sv. Filipu i Jakovu, kotar Biograd. Politički djelovao samostalno u vojsci u Strmici, Makedonija. Osuđen presudom Vojnog suda u Skopju 127/49 po čl. 16 na 5 godinazatvora i gubitak građanskih prava, te zabranu javnog nastupanja. Po zanimanju svećenik. U vrijeme uhićenja neoženjen, bez djece.

119. **BUDINEC, Franjo** (Mato) rođ. 04.04.1919. u Križevcima. Bio hrvatski vojnik. Osuđen presudom Vojnog suda 1945. godine po čl. 3 na 4 godine zatvora. U vrijeme uhićenja oženjen, bez djece. Kaznu izdržavao u Lepoglavi.

120. **BULJAT, Stanko** (Jure) rođ. 09.05.1958. u Korlatu, kotar Benkovac. Politički djelovao samostalno u Benkovcu. Osuđen presudom Okružnog suda Zadar K-39/83-15 po čl. 133. st.1. na 7 mjeseci zatvora. Po zanimanju strojopravars. U vrijeme uhićenja oženjen i otac jednog djeteta.

121. **CRLJENKO RUMORA, Marija** (Jure) rođ. 15.12.1924. u Povljanima, kotar Pag. Politički djelovala u skupini u Povljanima. Osuđena presudom Vojnog suda XI. korpusa V. oblasti J.A. 505/45 po čl. 3. na 5 godina zatvora i gubitak građanskih prava, te prisilni rad i zabranu javnog nastupanja. Po zanimanju kućanica. U vrijeme uhićenja neodata, bez djece. Kaznu izdržavala u Požegi.

122. **CVRTILA, Ivan** (Mirko) rođ. 12.04.1909. u Jesenju Donjem, kotar Krapina. Politički djelovalo u skupini na području kotara Varaždina i Krapine. Osuđen presudom Divizijskoga vojnog suda Bjelovar 322/47 po čl. 2. st. 1. na 16 godina zatvora i gubitak građanskih prava, te konfiskaciju imovine. Po zanimanju pekar. U vrijeme uhićenja oženjen otac dvoje djece. Na prisilnom radu šest godina obavljao najprije poslove, a 1 godinu u pekari. Kažnjavan samicom, često i u trajanju od 3 ili 4 mjeseca. Bolesti kao posljedica zatvora: 60% gubitak vida, stresno oboljenje radi tortura, reuma, iščas, bronhitis.

(nastavit će se)

NOVI HRVATSKI BLEIBURG ZAČET U CAFE DEN HAAG (7.)

Srpska manjina u Hrvatskoj kao i u Bosni i Hercegovini bila je naoružana, indoktrinirana da pod izlikom vlastite ugroženosti pruži odpor vlasti tih republika. Počelo je terorizmom u koji se uključila jugoslavenska armija s namjerom da tobože sačuva Jugoslaviju i socijalizam.

Međutim, socijalizam više nije bio u središtu pažnje nego osvajanje teritorija, radikalno etničko čišćenje na oslojenim područjima u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, što je sve uzrokovalo masakr civila, sistematsko rušenje crkava, džamija, kuća, škola, čak i bolnica. Tako su nanesene patnje stotinama tisuća obitelji koje su ostale bez ičega. To je posljedica da se silom ostvari ideja Velike Srbije na ruševinama Jugoslavije. To su povijesne činjenice.

Kadaje ove (1995.) godine Hrvatska oslobodila okupirana područja iz kojih su bili protjerani Hrvati, kao i pripadnici drugih nesrpskih etničkih zajednica, nađena je pustoš. Opljačkane su razorene i spaljene gotovo sve kuće Hrvata u kojima je prije stanovalo više od 100 tisuća stanovnika. Sve katoličke crkve, kapele, križevi na raskršćima, samostani, čak i neka groblja, sve je to razoren. Neke su crkve podpuno nestale, brojne su tako teško razorene da ih je nemoguće popraviti, ostale su tako jako iznutra opustošene i izvana oštećene da će to biti teški i skupi pravci. Oslobođanjem teritorija pod nazivom 'Oluja' oslobođeno je 68 katoličkih župa, ali nijedna nema poštovanje crkvene objekte.

Prognanici koji se vraćaju nalaze samo ruševine, zidove kuća u kojima raste šikara, a i njihove zemlje većinom su obrasle korovom. To su činjenice." (Ranjena crkva u Hrvatskoj - Uništavanje sakralnih objekata u Hrvatskoj 1991.-1995., Zagreb 1996., str. 12.).

Iako se iz govora kardinala Kuharića

Piše:

Mato MARČINKO

jasno vidi tko je u obranbenom ratu 1991.-1995. bio genocidni napadač a tko branitelj svojih života i svojih ognjišta, tko okrugni bezdušni krvnik a tko nevina bezpomoćna žrtva, međunarodna zajednica na usta izvršiteljice njezine volje hačke tužiteljice Carle del Ponte obtužuje žrtvu za zločine koje je učinio krvnik. Iz obtužnice protiv generala pobjedničke hrvatske vojske Ante Gotovine između ostaloga proizlazi, da je "u regiji Krajina u Republici Hrvatskoj, a na teritoriju bivše Jugoslavije, postojalo stanje oružanoga sukoba" a ne policijsko-vojnička akcija za oslobođenje okupiranih dijelova Hrvatske, da je Hrvatska 4. kolovoza 1995. "pokrenula vojnu ofenzivu pod nazivom 'Oluja' s ciljem ponovnog zauzimanja regije Krajina", ta ofenziva je bila "razprostranjeni i sustavni napadaj usmjeren protiv civilnoga stanovništva", što je imalo za posljedicu da je "veliki broj krajinskih Srba prebjegao ili je bio prisiljen prebjeguti u Bosnu i Hercegovinu i Srbiju". ("Hrvatsko slovo" VII./br. 328. od 3. kolovoza 2001., str. 16.-17.).

Razloge zbog čega su Srbi bježali pred "Olujom" iznjo je kardinal Kuharić u već spomenuto govoru Svetomu Otcu papi Ivanu Pavlu II.:

"1. Toliko su bili indoktrinirani idejom Veličke Srbije da nisu htjeli nipošto prihvati realnost države Hrvatske da bi u njoj živjeli kao njezini ravnopravni građani;

2. I njihove vlasti su dale zapovijed da odlaze. Pravoslavni episkop Longin, koji je boravio u Kninu, kazao je, nešto više od mjesec dana prije 'Oluje', da će oni pozvati srpski narod na odlazak iz Hrvatske ako Hrvatska napadne takozvanu 'Krajinu';

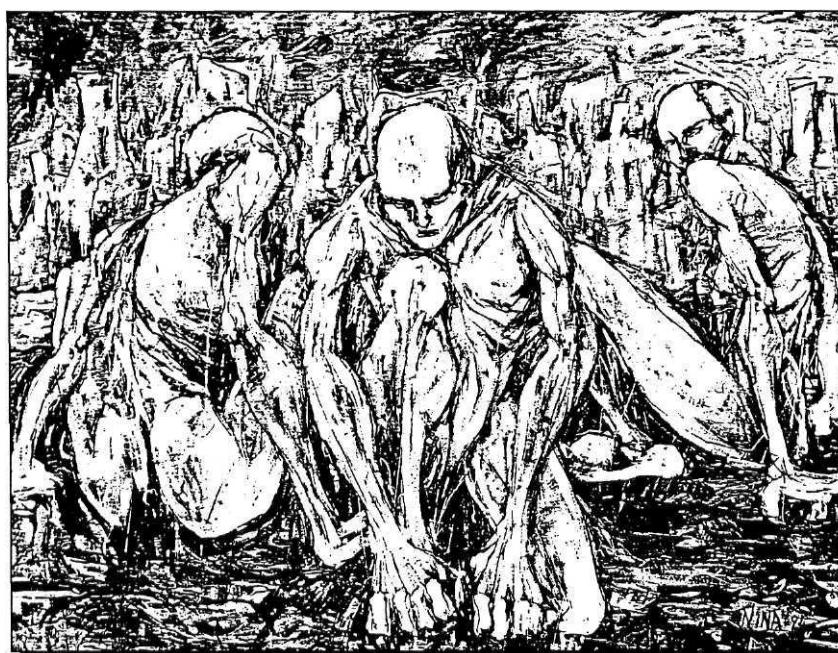
3. Treći razlog je osjećaj krivnje. Mnogi su sudjelovali u pljački, paljenju i rušenju hrvatskih kuća, u rušenju katoličkih crkava i crkvenih objekata. Susjed koji je susjedu zapalio kuću ili mu još nekoga iz obitelji ubio, nije imao hrabrosti dočekati toga susjeda kad se bude vratio iz progonstva. (...)

Ovaj rat ostavlja teške posljedice na materijalnom i duhovnom polju. Rane su duroke i trebat će ih liječiti. Međunarodne institucije trebale su se na početku jakom riječju suprotstaviti agresiji protiv demokracije i slobode drugih, ali, nažalost, to nije učinjeno. Razni interesi priječili su pravedne postupke. Stoga se rat produljio i nanio teške patnje velikom mnoštvu ljudi" (Ranjena crkva u Hrvatskoj, str. 13.-14.).

Podsjetimo se, što su srbski teroristi (zlo)činili Hrvatima u genocidnom ratu srpske JNA i srpskih paravojnih hordi protiv Hrvatske 1991.-1995. Iznosimo samo neke najteže od najtežih zločina. Opis tih zločina čitatelj može naći u knjizi **Kronologija rata Hrvatska - Bosna i Hercegovina 1989.-1998.** (Zagreb 1998.) pod niže navedenim nadnevima:

Petrinja, 16. kolovoz 1991.

Srbski teroristi sjekirama su masakrirali četvoricu Hrvata u selu Bjelovac pokraj Petrinja. Žrtve su braća Djuro (28) i Mato (32) Horvat, njihov ujak Stjepan (71) te Ivica Bugarin (23). Tero-

Nina Acković: Terra nostra

risti su žrtvama iskopali oči, sjekirovani smrskali lubanju i odkidali prste, što je navelo dr. Stevu Kovačevića da se upita, kako je moguće daje ljudsko biće u stanjupičiniti ovakve strahote.

Sisak, 29. kolovoza 1991.

Srbski su teroristi do temelja spalili hrvatsko selo Skela na rijeki Glini, a njegove mještane hladnokrvno i divljački masakrali. Selo Skela je bilo lak plijen za teroriste, s obzirom da su u njemu ostali samo stariji i nemoćni koji se nisu bili u stanju obraniti.

Hrastovica, 10. rujna 1991.

Nakon što je u ponedjeljak 9. rujna pao Pecki, u utorak 10. rujna 1991. pada i Hrastovica... Samo tijekom noći, javio je radio, palo je na Hrastovicu više od stotpedeset granata! (...) Dana 13. rujna, u petak, novi gospodari Hrastovice pale selo! Idu od kuće do kuće i sve uništavaju... Ovi novi palikuće nemaju baš nikakav drugi motiv doli mržnje. Mogu li uspijeti uništiti nam dušu? (...) Dana 10. listopada 1991. uputio sam pismo prijatelju Hansu Bocku, župniku u Schierling u Njemačkoj. U pismu (na njemačkom) pišem: Dragi prijatelju Hans! (...) Sjećaš se one lijepе crkve i franjevačkog samostana na brdu u Čuntiću što smo ga posjetili? Tamo su došli srpski teroristi (koji sami sebe zovu "četnici") i taj su samostan prvo opljačkali, a onda polili benzinom i zapalili. Jednako i crkvu... I naša crkva (u Hrastovici) doživjela je najgoru moguću sudinu... I Petrinja je pala u ruke terorista. Dvije su lijepе kapele spaljene.a predivna crkva Svetoga Lovre teško oš-

tećena: zvonik je podpuno srušen... Moraš shvatiti da se u mojoj domovini pred licem i u srcu civilizirane Europe događa najbezobzirniji genocid jednog starog i kulturnog, kršćanskog naroda, hrvatskog naroda... A svijet i Europa još ne znaju tko je napadač, a tko se brani. Europska zajednica traži da moja napadnuta zemlja odustane od obrane, a što čini da nam pomogne? Zar može biti da će moj narod uništiti zadnju komunističku vojsku u Europi i to samo zato što je taj narod - u demokratskim izborima koje je Zapad potaknuo - odlučio biti svoj na svome... I kako je to nedopustivo da Zapad sve to gleda i održava beskrajne i besplodne konferencije. Ovdje se umire, a to treba zaustaviti. (Vlado Košić, **Župnik na prvoj crti**, Petrinja/Varaždinske Toplice 1999.).

Pakrac, 1. listopada 1991.

Pakrac je postao novi Vukovar, kad je riječ o razaranjima i sudbinama ljudi. Grad i okolno područje sravnjeni su sa zemljom. Siniša Starek, Hrvat po majci i Čeh po otcu, preživio je napadaj, sedam granata i tri topovska projektila pogodila su njegovu kuću. Treća je granata ubila njegovoga oca Ladislava i težko ranila majku Natašu. "Gazio sam preko otčeve krvi, da bih spasio majku. Nosio sam je na rukama nekih petdeset metara do susjedne kuće, kada je pala granata i oborila nas na zemlju."

Zagreb, 7.-8. listopada 1991.

Zrakoplov JRV 7. listopada 1991. raketirali su Banske dvore u Zagrebu, s ciljem da ubiju predsjednika Republike Hrvatske dr. Franju Tuđmana. Jedna se raketa

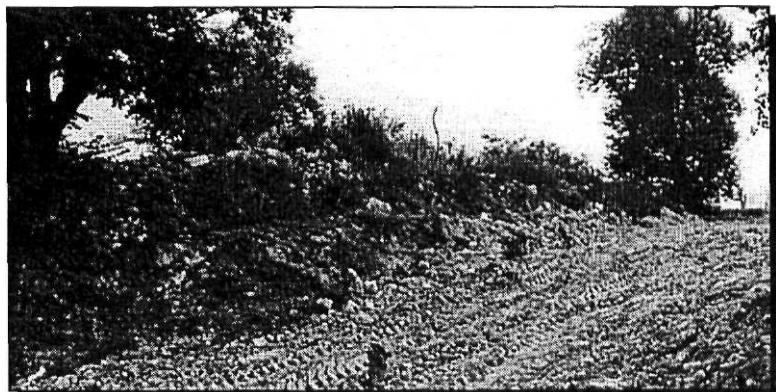
razprsnula u sobi, gdje je samo nekoliko minuta prije predsjednik Tuđman imao sastanak s predsjednikom jugoslavenskoga (SFRJ) predsjedništa Stipom Mesićem i predsjednikom federalne vlade Antom Markovićem. U intervjuu televiziji istoga dana predsjednik Tuđman je rekao: "Da im je i uspio atentat na mene, Hrvatska bi nastavila živjeti i bez mene, a sada će živjeti sa mnom u slobodi. Dignut ćemo se i ponovno izgraditi Hrvatsku!".

Dan nakon toga, 8. listopada 1991., Hrvatski sabor proglašio je neovisnost Republike Hrvatske i prekinuo sve državne i zakonske sveze sa SFRJ.

Tovarnik, 12. listopada 1991.

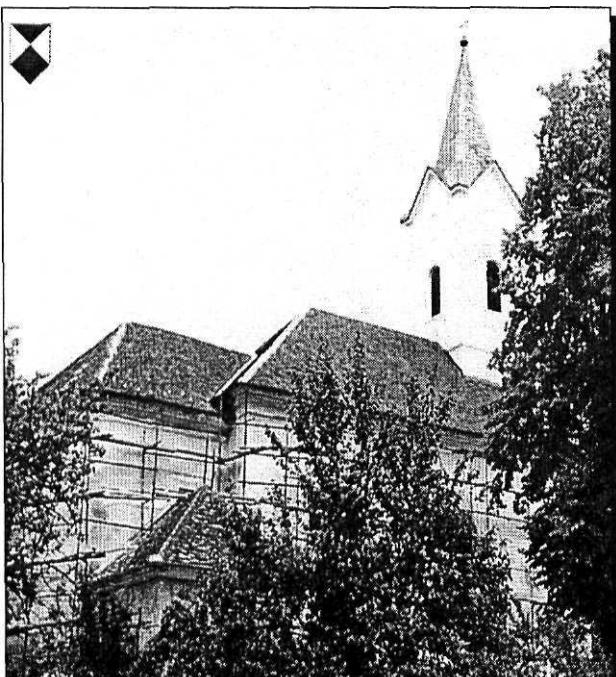
Hrvatsko selo Tovarnik, blizu granice sa Srbjom, gotovo je sravnjeno sa zemljom. Razaranje je počelo 20. rujna, kada su hrvatski branitelji odgovorili na napadaju srpskih terorista, a završeno je 11. listopada, kada je nekoliko stotina srpskih terorista i pripadnika JNA upalo u selo sa stotinama tenkova i oklopnih vozila. Nakon duge borbe, koristeći najprije VBR-ove, teroristi su upali u selo. Preostali branitelji ubijeni su ručnim granatama ubaćenim u sklonište. Mjestni Srbi, koji su tvorili 20% ukupnoga stanovništva prije rata, vratili su se u selo zajedno s teroristima, te sudjelovali u masakru i razaranju. Groblje, gdje su se nalazile i katolička i pravoslavna crkva, podpuno je razoren. Jedan od Srba, koji se posebno izticao u zločinima, Mile Ergić, spasio je kuću svoga brata koji je ostao lojaljan hrvatskoj domovini.

(nastavljaše)

HRASTOVICA (župa Hrastovica), župna crkva sv. BARTOLA APOSTOLA

Crkva je sagrađena 1841. a obnovljana u kolovozu 1991. Spomenik kulture. Pobunjeni Srbi i Jugoslavenska narodna armija iz zraka i topništvom crkvu su potpuno razorili u jesen 1991. godine. Slika gore • mjesto gdje je bila crkva.

OSTAVKE U VODSTVU SKH

(UZ 30. OBLJETNICU UDARA NA MATICU HRVATSKU, II. DIO)

Tih dana (12. prosinca) sazvana je bila sjednica CK SKH. O političkoj atmosferi u Zagrebu, dok su članovi Centralnog komiteta pristizali na tu sjednicu - dr. Savka Dabčević-Kučar svjedoči:

"Sve puteve i ceste do zgrade Centralnog komiteta blokirala je milicija. Promet je otvoren samo za nas koji smo dolazili na sjednicu. Grad je jednostavno prekriven milicijskim automobilima. Nad gradom, vrlo nisko, kruže helikopteri. To su izvidnice. Dio vojske već je blizu aerodroma. Spremne su vojne i policijske snage, i njihovo otvoreno demonstriranje sile daje sliku popularnog stanja. Znamo da su počeli i da traju studentski skupovi u svim domovima. U onom, najbližem CK, na Savi, bučno kliču Budiši, Čičku, Tripalu, Pirkeru, Bijeliću i mene. I viju velike hrvatske zastave."

Spremnost za obračun s hrvatskim nacionalizmom

Na toj (23.) sjednici CK SKH ostavke su podnjeli dr. Savka Dabčević Kučar i Pero Pirker, predsjednica i sekretar toga partijskog tijela (član Izvršnog biroa CK SKJ Miko Tripalo) ostavku je podnio predsjedniku toga partijskog tijela, Brozu Titu). Obrazlažući ostavku, također i u ime P. Pirkera, dr. Dabčević Kučar je, među ostalim, kazala: "Drugovi i drugarice, na 21. sjednici Predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije, održanoj 1. i

2. ovog mjeseca u Karadordjevu, prihvatali smo oštru kritiku druga Tita, upućenu Savezu komunista Hrvatske, u vezi sa nebudnošću, liberalizmom, nedovoljno efikasnom akcijom prema nesocijalističkim pojama, konkretno prema hrvatskom šovinizmu i separatizmu. Tu kritiku primamo kao po funkciji najodgovornije ličnosti u Savezu komunista Hrvatske. Primamo je i osobno, jer smo polazeći od ocjene pozitivnog raspoloženja radničke klase i radnih

Piše:

Jozo IVIČEVIĆ

ljudi Hrvatske i njihove spremnosti za provođenje programa Saveza komunista, koja je ispoljena u proteklom periodu, istovremeno i pored upozorenja druga Tita, podcijenili opasnost klasnog neprijatelja, te smo odgovorni što određene akcije nisu našle na radikalni i dovoljno efikasan ot-

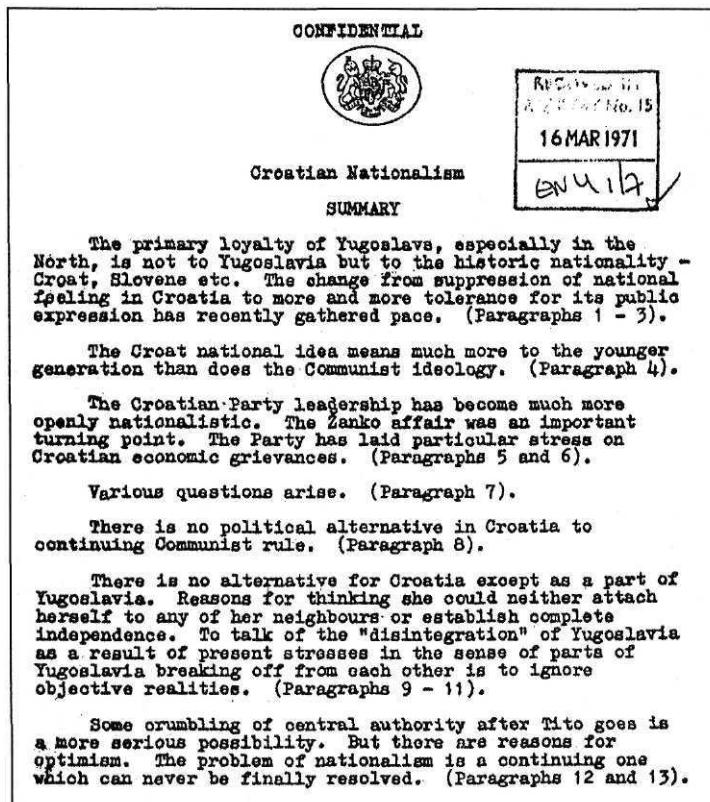
predsjednik Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske i sekretar Izvršnog komiteta smatramo se odgovornim za činjenicu postojanja nejedinstva u rukovodstvu Saveza komunista Hrvatske, koje nismo uspjeli prevladati, i posebno za stanje unutar Izvršnog komiteta. Sve to nužno uključuje i povlačenje konsekvenci. Stoga Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske podnosimo ostavke na dužnosti Predsjednika Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske, što uključuje i prestanak funkcije u Predsjedništvu Saveza komunista Jugoslavije, ostavku na dužnosti sekretara Izvršnog komiteta Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske, te ostavku na članstvo u Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske. O ovoj odluci obavijestili smo Predsjednika Saveza komunista Jugoslavije druga Tita u četvrtak, 9. ovog mjeseca; o tome smo obavijestili Izvršni komitet Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske 10. ovog mjeseca.

ca."

Nadalje: "Naša ostavka na članstvo u Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske izraz je odgovornosti za upućene nam kritike. Istovremeno izražavamo svoju spremnost i odlučnost da se kao komunisti angažiramo u provođenju u djelo odluka Predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije i rječi druga Tita u borbi protiv hrvatskog separatizma i šovinizma kao i protiv svih drugih kontrarevolucionarnih ili antisocijalističkih i antisamoupravnih pojava, na politici i programu Saveza komunista Hrvatske, Saveza komunista Jugoslavije i druga Tita."

"Kontrarevolucionarna" jezgra u MH

Nakon udara na pokret hrvatskih sveučilištaraca, na redu je bila Matica hrvatska. Gleda udara na Maticu hrvatsku - a i gleda

Za britansku diplomaciju 1971. nema alternativne opstanku Jugoslavije i komunističkoj vladavini

poru konkretnim idejnim i političkim akcijama rukovodstva i organizacija Saveza komunista Hrvatske.

Titovu kritiku masovnog pokreta, koji predstavlja organizaciju sumnjivih ciljeva i sadržaja, primamo bez rezerve. Kada smo mi upotrebljavali taj termin, nismo mislili o posebnoj organizaciji ili o nečemu što bi bilo suprotstavljeno vodećoj i idejnoj i političkoj ulozi Saveza komunista i bez glavnog oslonca na radničku klasu. Kao

udara na nacionalni "masovni pokret" u Hrvatskoj uopće - Broz Tito je, međutim, upozoravao na oprez. U Karađorđevu, na zasebnome sastanku s komunističkim političkim vodstvom Hrvatske, Broz Tito je, među ostalim, kazao:

"Vi ste dugo vremena bili stidljivi prema hrvatskom šovinizmu (...) Mnogo ste zaostali, mnogo je vremena izgubljeno, a šovinizam je rastao i doveo je danas do tih dimenzija sa kojima ja ne znam kako ćemo sada izići na kraj. Kad je drug Tripalo rekao što može svašta da se dogodi, zlo je mene pecnulo. Šta može da se dogodi? Jasno, kada bismo mi počeli praviti gluposti, kada bismo počeli hajku u Hrvatskoj s time bismo mi uzbudili, jer je psihoza mase do te mjere raspirena, da bi nas svaki nepametni korak mogao dovesti do vrlo teške situacije. Što onda imamo? Imamo ili građanski rat, što je vrlo opasna stvar, ili bismo morali preduzeti mjere koje bi sprječile građanski rat. A vi znate što to onda znači, kakve bi to mjere mogle da budu."

Nadalje: "Sjećam se dobro da sam ja vama rekao da klasni neprijatelj ima svoju bazu u nacionalističkom šovizmu i da su tu njegovi korijeni, da je Matica hrvatska također vrlo opasno žarište, koje se može pretvoriti u takvu opozicionu organizaciju koju ćemo mi vrlo teško da obuzdamo."

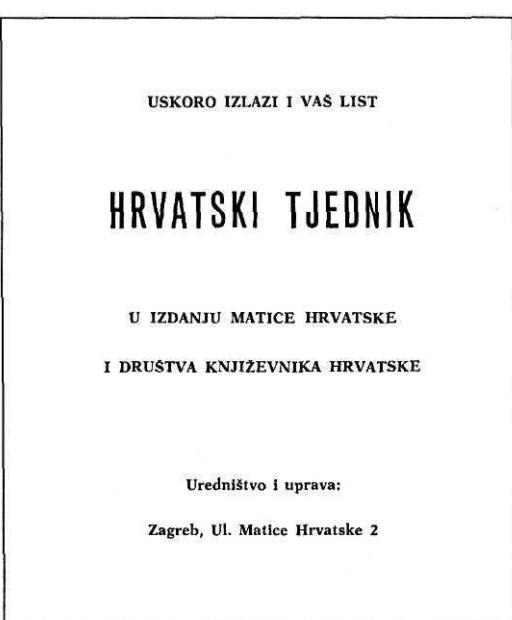
Određenije, o Matici hrvatskoj Broz Tito je kazao: "Da počnem sa Maticom. Činjenica je da je Matica hrvatska danas brojčano vrlo jaka. Kakvi su to elementi unutra? Ja ne bih rekao da su to nesvesni antisocijalistički elementi. To su svjesni antisocijalistički elementi. Meni se stalno vrti u glavi da takvu jednu organizaciju, koja je dobila ovde ocjenu kao jednu organizacija svih mogućnosti, skalupljenih zbrda-zdola i koja nema nikakve veze sa socijalizmom - da takvu organizaciju mi danas veoma teško možemo zabraniti. Kad bi se donijela odluka da zabranimo Maticu imali bismo halo u Hrvatskoj, imali bismo veoma teške posljedice. Vi ste tu krpili. Vi ste mislili da ćete sa par komunista, koje ćete unutra infiltrirati na izvjesna mjesta, preporoditi Maticu hrvatsku. Međutim, nije se Matica preporodila nego su se ti komunisti srodili sa tim elementima unutra. Šta sada?"

Sukladno upozorenju Broza Tita u Karađorđevu hrvatsko komunističko vodstvo odlučilo je potom da ne optuži Maticu hrvatsku kao takvu, nego da optuži skupi-

nu dužnosnika u Matici: uhićena i optužena bila bi ta "kontrarevolucionarna grupa", koja daje Maticu zloupornabila u zločinačke svrhe - a Matica bi hrvatska opstala. O tome kazuje i rukom pisani naputak dr. Vladimira Bakarića o tome kako postupati u slučaju Matice hrvatske. Naputak glasi (podcrtane riječi su u izvorniku podcrtane):

"Treba paziti na nekoliko stvari:

- 1) radi se o organizaciji. To nije MH, nego njihovi sastanci, a Matica se koristi.
- 2) u izjavama i člancima se radi o motivi-

ma, tj. o sijanju mržnje i nepovjerenja, a ne o kritici ili traženju drugih rješenja. Sijanje mržnje ide iz predrasude kontrarevolucionarne i nacionaolističke. Zato detalj nije važan, nego količina."

Tome rukom pisani naputku priložen je strojem napisan popis osoba, pretežno dužnosnika Matice hrvatske: Evo toga popisa: 1/ **Veselica dr. Marko**, 2/ **Veselica dr. Vladimir**, 3/ **Dodan dr. Šime**, 4/ **Bušić Ante**, 5/ **Gotovac Vlado**, 6/ **Šošić dr. Hrvoje**, 7/ **Ivičević Bakulić Jozo**, 8/ **Juras dr. Jure**, 9/ **Glibota Ante**, 10/ **Baćić Ante**, 11/ **Pavletić Vlatko**, 12/ **Tuđman dr. Franjo**.

Osobe s toga popisa potom su uhićene, paje Bakarićev popis bio ujedno i uhidbeni nalog, osim glede dr. Vladimira Veselice (naime, na Bakarićevu popisu je, osim Marka Veselice, i njegov brat Vladimir - no naknadno je očito zaključeno da se ipak ne uhite oba brata, već da se protiv Vladimira blaže postupi).

Nezgoda s teorijom urote

Nezgoda s teorijom o urotničkoj skupini u Matici hrvatskoj bila je u tome što ni Broz Tito, ni vodstvo SKH, ni njihove (brojne) policije - dokaza o nekakvoj urotničkoj grupi u Matici niti su imali, niti su mogli imati: tu "grupu" Broz Tito i vodstvo SKH jednostavno su prigodno izmislili. U toj neprilici, u Izvršnom komitetu SKH domislili su se tome da se fantomska "kontrarevolucionarna grupa" u Matici hrvatskoj sama oda - ili da je pak Matica hrvatska prokaže. Naime, u razgovoru s potpredsjednikom Matice, predstavnik Izvršnoga komiteta SKH usprotivio se kolektivnoj ostavci uprave Matice hrvatske - nego da bi Matica hrvatska - "trebala izlučiti neke pojedince, ili da to učine oni sami".

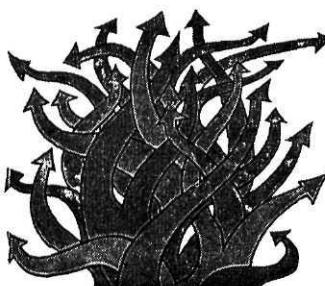
Na dramatičnoj "posljednjoj večeri" Upravnog odbora Matice hrvatske - na sjednici toga tijela 20. prosinca 1971. - prevagnulo je, međutim, stajalište da Matica hrvatska na ono što se u komunističkome žargonu nazivalo "unutrašnjom diferencijacijom" - ne smije pristati, nego da Upravni odbor Matice hrvatske podnese kolektivnu ostavku. U mojoj zatvorskoj zabilježci zapisnik te posljednje sjednice onodobnoga Upravnog odbora Matice hrvatske u bitnome glasi:

"**Jonke** izvijestio o ostavci Izvršnoga odbora 11. prosinca i o prijedlogu Izvršnoga odbora da se sazove Glavna skupština. Obratili su se **J. Vrhovcu** da bi ga predsjednik Matice hrvatske i tri potpredsjednika posjetili radi razgovora o sadašnjem položaju Matice hrvatske. Vrhovec je javio da na sastanak dođu Jonke i **Iveković**, koji su ga izvijestili o prijedlozima. Vrhovec rekao daje voljan razgovorati opširnije poslije sjednice Upravnog odbora Matice hrvatske, te da će biti rekonstruiran aktiv SK u Matici. Kolektivnu ostavku oni općenito smatraju negativnim postupkom. Matica hrvatska trebala bi izlučiti neke pojedince ili da to oni učine sami. Većinu u Matici hrvatskoj smatraju prihvatljivom. Očekuju pojedinačne ostavke, koje ne utječu na zakonsku odgovornost, ukoliko takva postoji. Ako Matica hrvatska ostane kompaktna, to znači da Matica hrvatska ostaje frontalno protiv politike SK, kako je i kvalificirana. To je u razgovoru posebno naglašeno.

Jonke smatra da je glavna točka razmatranja na današnjoj sjednici forma ostavki.

Rekao da ni on osobno ne bježi od odgovornosti, koja proistječe iz njegove funkcije. Vrhovec nije direktno imenovao osobe koje bi trebale dati pojedinačne ostavke, jer da su njihova imena dovoljno prononsirana u javnosti i svima dobro poznata. Jonke izjavio da je osobno spremjan dati ostavku, da to i čini, ali svakako uz konstataciju da u radu organa Matice hrvatske nije bilo antisocijalističkog i kontrarevolucionarnog djelovanja. Još jednom naglasio da bi dobrovoljne pojedinačne ostavke nekih drugova znatno olakšale položaj Matice u ovom času.

PREPOROD HRVATSKIH SVEUCILISTARACA

Anatomija slučaja Čičak

Iveković je dopunio Jonkea. Vrhovec da je rekao da bi osobe koje su bile u javnosti označene kao nacionalističke - trebale dati javnu izjavu o svojem povlačenju sa svih funkcija u Matici hrvatskoj. Posavac: kako je obrazložena ostavka Izvršnog odbora? Ne smatram da je to nevažno za povijest. Pejović: Izvršni odbor i Predsjedništvo Matice hrvatske dali svoje izjave, ali te izjave nisu objavljene, iz poznatih razloga. Balen: Izvršni odbor odstupio jer je smatrao kako je u interesu Matice hrvatske da dade kolektivnu ostavku. M ažuran: kolektivna ostavka nije shvaćena kako smo mi htjeli; daje ostavku kao član Upravnog odbora. Jonke: pročitao ostavku Marina. Horvatić: protiv pojedinačnih ostavki, za nastavak rada preostalog Upravnog odbora.

Zaključak: Upravni odbor prihvata kolektivnu ostavku Izvršnog odbora Matice hrvatske (jedan protiv, dvojica suzdržana). O dnevnome redu sjednice Glavnoga odbora Matice hrvatske zaključeno je: na dnevnome redu neka bude kolektivna os-

tavka Upravnoga odbora (ako Upravni odbor podnese kolektivnu ostavku); nadalje, Glavni odbor Glavnog skupština Matice hrvatske da sazove do konca veljače 1972. Jonke: Predsjedništvo Matice hrvatske predložilo da Upravni odbor raspravi o obustavi *Hrvatskog tjednika*. Gotovac: javnost bi trebalo informirati o ostavci uredništva *Hrvatskog tjednika* 7.XII. i o odluci Upravnog odbora Matice hrvatske 20.XII. o obustavi *Hrvatskog tjednika*, ako se takva odluka doneće. Zaključak: obustavlja se daljnje izlaženje *Hrvatskog tjednika*. Prihvata se prijedlog Gotovca o tome. Likvidaciona komisija: Berković, Katičić, Šercar. Babić predložio da Upravni odbor doneše odluku da Matica hrvatska snosi odvjetničke troškove za Brunu Bušića. Šegedin: Predsjednik nas svojom odlukom kondicionira, protiv je pojedinačnih ostavki. Nije bilo nacionalizma, te ne vidi razloga za ostavku Predsjednika, koju je on obrazložio svojom odgovornošću za sveukupan rad Matice hrvatske. Tuđman: kolektivna ostavka Upravnog odbora i prestanak djelovanja njegovih članova u Matici hrvatskoj. Ivičević: apelirao za otvoreni razgovor o položaju u kojem se našla Matica hrvatska. Jonke misli, ako se otvoreno govori, da bi za Maticu hrvatsku bilo korisno da četiri-pet drugova, među njima i on, dadu ostavke. Gotovac se slaže s Jonkeom. Nekoliko pojedinačnih ostavki smirilo bi situaciju oko Matice hrvatske. I on će dati ostavku. Trebali je dati: Jonke, Dodan, Tuđman, Gamulin, Veselica i on, Gotovac; i da, također, Upravni odbor dade kolektivnu ostavku; on istupa iz članstva Matice hrvatske.

Jonke: Gamulin nema razloga za ostavku, u ostalom se slaže s Gotovcem. Vaupotić: ne i ostavke članova Upravnog odbora u članstvu Matice hrvatske. Tuđman: određene snage priželjkuju pojedinačne ostavke. On je za kolektivnu ostavku. Ivičević: pojedinačne ostavke vode razgraničavanju koje neće koristiti Matici, kako neki misle. Posavac: postupak Središnjice paradigma je za ogranke Matice hrvatske. Brandt: pojedinačne ostavke. Macan: kolektivna ostavka. Zidić: kolektivna ostavka članova Izvršnog odbora u Upravnom odboru, preostali Upravni odbor da bi dalje djelovao. Pejović: Predsjednikova ostavka povlači ostavke svih potpredsjednika Matice hrvatske. Iveković: ostavke samo predsjednika i potpredsjednika. Jonke:

prevladalo stajalište da Upravni odbor i Predsjedništvo Matice hrvatske podnesu kolektivne ostavke. Imenovati odbor za vođenje tekućih poslova (Jonke, Brandt, Ivezović, Pejović, Pavletić, Šercar). Glasovanje: jedan protiv, dvojica suzdržana - svi ostali za kolektivnu ostavku Upravnog odbora."

Nakon prvotnih dvojbji o "formi ostavki" (Jonke) - zaključak o kolektivnoj ostavci Upravnog odbora Matice hrvatske donešen je, eto, naposljetku skoro jednoglasno. Nakon glasovanja Upravnog odbora, predsjednik Jonke nazvao je J. Vrhovca u Izvršni komitet SKH i kazao mu da u Matici ne će biti pojedinačnih ostavki - a Vrhovec je odvratio: "Onda ne će biti ni Maticice!".

Udar na Maticu hrvatsku

Nakon što Upravni odbor nije pristao na "unutrašnju diferencijaciju" u Matici - u noći 11. siječnja 1972. otpočeo je udar na Maticu hrvatsku u cijelini. Kako se to zabilo u Zagrebu - o tome je dr. Tvrto Šercar, tadašnji poslovni tajnik Matice hrvatske, među ostalim, naveo (u "Oku" od 4.X.1990.):

"Poslije premetačine u stanu bio sam predveden u Đordićevu (kolokvijalni izraz za središnjicu kriminalističke policije u Zagrebu, op. J. I.), a zatim prebačen u Maticu hrvatsku, gdje sam stavljen pod ključ u vlastitoj radnoj sobi. Pred ulazom u zgradu Matice hrvatske 2 i pred vratima mezanina u kojem se nalaze prostorije Matičine središnjice i uredništva njezinih časopisa, *Hrvatskoga tjednika* i Nakladnog zavoda Matice hrvatske - već je stajalo više policijaca sa automobilima na grudima, a premetačina je već bila u toku. Zaplijenjena je i odnesena kompletna kartoteka članova suradnika - taj je dio Matičina članstva brojao preko 50.000 osoba - evidencija članova radnika kojih je bilo preko 4.000, te ina dokumentacija o radu Matice hrvatske, kao i dokumentacija //mrtvog tjednika te časopisa *Kolo* i *Život umjetnosti*".

Nadalje: "Nakon premetačine, koja je trajala nekoliko dana, nastupila je posebna komisija SDK koja je svoj pregled materijalno-financijskog poslovanja Matice hrvatske završila u ožujku 1972. Poslovanje Matice hrvatske i *Hrvatskog tjednika*, po ocjeni te komisije, bilo je uredno i, štoviše, uzorno vođeno. Na scenu tad stupa financijska policija ne bi li otkrila eventualna kriminalna djela, osobne utaje, krađe, itd., ali je i njezin nalaz nakon gotovo

jednogodišnjeg rada bio takav da se njezin predstavnik najpoohvalnije izrazio. "Usporedno s polaganjem računa o poslovanju, osim preslušavanjima kojima sam bio podvrgavan u različna doba dana i noći izvan prostorija Matice hrvatske, danomice sam punu godinu dana znatan dio radna vremena provodio u 'razgovorima' s dva predstavnika RSUP RSH i SUP grada Zagreba, koji su stalno bili u Matičnim prostorijama, te su, među ostalim, rukovodili popisivanjem Matičine pokretne i nepokretne imovine. Pri koncu kolovoza 1973. taj je popis konačno završen. Po popisivanju dokumenta o tome sve su Matičine prostorije, osim računovodstva, bile zapečaćene, a ja sam napustio Maticu hrvatsku, pret-

poslovnoga tajnik, policijskome "isljedi-vanju" bili su podvrgnuti i ini dužnosnici Matice hrvatske te osoblje Matičine središnjice.

Iz dokumentacije priložene sudbenome spisu ustanovio sam, primjerice, da su samo jednoga dana, 30. ožujka 1972., u Sektoru za upravne poslove SJS Zagreb bili saslušavani: Stjepan Babić, Šime Balen, Miroslav Brandt, **Pero Budak, Vladimir Filipović, Ivo Frangeš**, Grgo Gamulin, Hrvoje Iveković (iznimno, on je bio saslušan u svojem stanu), Ljudevit Jonke, **Tomislav Ladan**, Ive Mažuran, Danilo Pejović, Zlatko Posavac, **Jakša Ravlić**, Petar Šegedin, Tvrko Šercar, **Miroslav Vaupotić**, Igor Zidić; policijski "tretirani" bili su također članovi uredništva, novinari, administrativno osoblje i brojni suradnici *Hrvatskoga tjednika*.

GRADSKA KONFERENCIJA SKH ZAGREB
GRADSKI KOMITET

IZVJEŠTAJ

o pojавama i razvoju nacionalističkog djelovanja
i frakcijskoj aktivnosti u Zagrebu

Zagreb, travanj 1972.

hodno si vlastoručno davši otak - budući da u Matici hrvatskoj, policijski zaposjednutoj, nije bilo više nikoga ovlaštenog da mi otak potpiše. U Matici su potom ostale samo službenice računovodstva i predstavnik Gradske konferencije socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, koja će početkom osamdesetih godina predati Matičinu pokretnu i nepokretnu imovinu Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Najposlje, nekoliko godina kasnije rješenjem RSUP SRH Matica je hrvatska izbrisana iz registra društvenih organizacija."

U međuvremenu, onaj "predstavnik Socijalističkog saveza radnog naroda" rijetke je namjernike godinama dočekivao kao da je on tamo u ime Matice hrvatske - bila je to policijska stupica što je u prostorijama središnjice Matice hrvatske ostala razapeta i kad Matice više nije bilo, za svaki slučaj. U međuvremenu, nadalje, poput Matičina

Indeksi zabranjenih ljudi

Policijski udar na Maticu hrvatsku bio je sustavan i sinkroniziran te su 11. siječnja 1972. istodobno napadnuti središnjica, ogranci i povjereništva Matice hrvatske, diljem Hrvatske. O zamašitosti toga pothvata suditi je uzmu li se u obzir ovi podaci: u onaj mah Matica hrvatska je imala ogranke (navodim ih redom kako su osnovani) - u Splitu, Dubrovniku, Rijeci, Zadru, Vinkovcima, Osijeku, Slavonskoj Požegi, Puli, Šibeniku, Pakracu, Sisku Čakovcu, Županji, Karlovcu, Umagu, Poreču, Slavonskome Brodu, Križevcima, Varaždinu, Koprivnici, Gospicu, Pazinu, Rovinju, Korčuli, Jastrebarskom, Metkoviću, Đakovu, Imotskom, Slavonskoj Orahovici, Donjem Miholjcu, Bjelovaru, Našicama, Drnišu, Otku, Ilok, Omišu, Virovitici, Novoj Gradiški, Zaprešiću, Blatu, Petrinji, Samoboru, Valpovu, Makarskoj, Novskoj, Kutini, Ozlju, Krapini, Podravskoj Slatini, Trogiru, Pločama, Kaštel Sućurcu, Sinju, Ninu, Ogulinu.

Povjereništva pak Matica hrvatska imala je u Grudi, Kuni, Župi, Ćilipima, Stonu, Slanome, Draganiću, Poličniku, Bibinju, Posedarju, Prekom, Stankovcima, Škabrnji, Ferićancima, Komletincima, Gorjani-ma, Tomašancima, Viškovcima. (Povjereništva je Matica hrvatska osnivala u manjim mjestima i ta bi povjereništva bila u svezi s obližnjim Matičnim ogrankom).

Nadalje, u tijeku su bile inicijative da se ogranci, odnosno povjereništva Matice hrvatske osnuju u Belom Manastiru, Vukovaru, Tovarniku, Kutjevu, Grubišnom Polju, Kloštru Podravskom, Prugovcu

(kraj Đurđevca), Pitomači, Virju, Daruvaru, Ivanić-Gradu, Slunj, Opatiji, Delnicama, Pagu, Hvaru, Starigradu na Hvaru, Biogradu, Braču, Kominu (kraj Ploča), Skradinu, Murteru, Sukošanu, Vrsaru, Novigradu (kraj Zadra), Zelini, Stubičkim Toplicama, Trpnju, Cavatu.

U udaru na središnjicu Matice hrvatske i na mrežu njezinih ogrankaka i povjereništava sudjelovali su stoga svi centri Službe državne sigurnosti u Hrvatskoj, a toj političkoj policiji na usluzi bili su i svi sekretarijati Službe javne sigurnosti, odnosno kriminalističke policije u Hrvatskoj (pa je tako, primjerice, navodnu središnju "kontrarevolucionarnu grupu" u Matici hrvatskoj uhitila, formalno, kriminalistička policija, a i pritvoreni smo potom bili u zatvoru te policije, u Petrinjskoj). U ograncima i povjereništva Matice hrvatske zbivalo se potom što i u Matičinoj središnjici: prostorije Matičnih ogrankaka i povjereništava policijski su zaposjednute, dokumentacija im je zaplijenjena, imovina oduzeta, zaredala su policijska privođenja i preslušavanja.

O sudbini arhiva Matice hrvatske, s time u svezi: prema informaciji Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove 1990., pri obnovi Matice hrvatske - arhivi središnjice, ogrankaka i povjereništava Matice hrvatske nakon 11. siječnja 1972. dospjeli su u komitetu SK, u forume Socijalističkoga saveza, u sudove i javna tužilaštva, u sekretarijat za unutrašnje poslove u Zagrebu, u sve općinske sekretarijate za unutrašnje poslove u Hrvatskoj, osim u Gospicu (?), te u dječji vrtić u Zadru (?). (U Osijeku, primjerice, komitetu SK predan je popis više od 2.800 članova Matice hrvatske, u tri indeksa, od kojih je jedan obuhvaćao, posebice, studente i đake). Nastajali su tako indeksi zabranjenih ljudi, u razne svrhe.

Inače, osim zdržanih policija u Hrvatskoj, istragu protiv Matice hrvatske vodile su i policije u Bosni i Hercegovini i u Vojvodini. Naime, i tamo je bilo članova Matice hrvatske, a i pokušaja da se osnuju Matičini ogranci, pa je stoga nakon Karađorđeva i tamo bilo istrage protiv Matice hrvatske, policijske a i sudbene (progona Matice hrvatske tamo je bilo i prije Karađorđeva - pa je tako, primjerice, suđenje prof. Ivanu Aliloviću, 1970. u Mostaru bilo zapravo i suđenje navodnome ogranku Matice u Mostaru, a i Matici uopće).

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. DRUŠTVENO-EKONOMSKA I IDEJNA KRETANJA I RAST IDEJNIH TENDENCIJA SUPROTNIH SAVEZU KOMUNISTA	4
3. TEMELJNI UZROCI RAZVOJA I ESKALACIJE NACIONALISTIČKE IDEOLOGIJE	7
4. NEPOSREDNI UTJECAJ BIVŠIH REPUBLIČKIH I GRADSKIH FUNKCIONERA SKH NA RAZVIJANJU NACIONALISTIČKE PLATFORME I »MASOVNOG POKRETA«	35
5. POJAVA MATICE HRVATSKE KAO POLITIČKE PARTIJE SUPROTNE SK, NJEZINA IDEJNA I ORGANIZACIONA OSNOVA	39
6. PRODOR ORGANIZACIJE I IDEOLOGIJE MATICE HRVATSKE U ORGANIZACIJU SK I DRUGE DRUŠTVENO-POLITIČKE ORGANIZACIJE U GRADU I OPĆINAMA ZAGREBAČKE REGIJE	50
7. PRODOR I DJELOVANJE MATICE HRVATSKE U RADNE ORGANIZACIJE PRIVREDE I DRUŠTVENIH DJELATNOSTI	73
8. PRODOR NACIONALIZMA U OPĆINAMA ZAGREBAČKE REGIJE	80
9. OTPORI ZAKLJUČCIMA 21. SJEDNICE PREDSJEDNIŠTVA	94

Sadržaj izvještaja GKS KHZAGREB

Nadalje, istrage protiv Matice hrvatske bilo je i u inozemstvu, u svezi s navodnim Matičinim ograncima u Zapadnoj Europi, Sjevernoj i Južnoj Americi te u Australiji, a i zbog navodne povezanosti Matice hrvatske, odnosno "kontrarevolucionarne grupe" u Matici, s "ekstremnom" hrvatskom političkom emigracijom.

Nakon višemjesečne intenzivne istrage, u Jugoslaviji i u inozemstvu, zajednički pothvat jugoslavenskih policija rezultirao je, travnja 1972., povjerljivim izvještajem o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske, što ga je potpisao Republički sekretarijat za unutrašnje poslove SR Hrvatske. To opširno izvješće - na 568 stranica - bit će potom priloženo optužnicima protiv navodne kontrarevolucionarne središnjice u Matici hrvatskoj. U iscrpmome pregledu djelatnosti središnjice, ogranaka i povjereništava Matice hrvatske - evo što taj Izvještaj Matičinu ogranku u Podravskoj Slatini primjerice inkriminira:

"Inicijativni odbor osnovan je u prvom polugodištu 1971. god., a brojio je 14 članova. Odbor je vrlo intenzivno vršio pripreme za osnivačku skupštinu, te je zbog toga održao 16 sjednica. Članstvo odbora naročito se angažiralo na što svečanijem izgledu mesta prilikom osnivačke skupštine. Središnjica je bila uputila plakate i pozivnice, a po izlozima i javnim lokalima u Podravskoj Slatini i okolnim selima bilo je izljepljeno, ili izvešeno na hiljade zas-

tavica. Naročita se aktivnost osjećala kod upisa u članstvo."

Nadalje: "Osnivanje ogrankaje održano 27. VI. 1971. god. na sportskom igralištu u Podravskoj Slatini u prisutnosti od oko 3.000 ljudi, tako da je to u stvari bio miting, a ne skupština."

A ogranku Matice hrvatske u Iluku Izvještaj RSUP-a inkriminira, primjerice: "Osnivačka skupština Ogranka bilje održana 25. IV. 1971. god. u kinodvorani u Iluku. Pošto svi zainteresirani nisu mogli stati u kino-dvoranu, prenos skupštine vršenje preko zvučnika izvan dvorane.

Nadalje: "U dvorani je bilo među prisutnima veoma mnogo članova Matice hrvatske, koji su došli u Illok u auto-kolonama iz Slavonske Orahovice, Valpova, Đakova, Našica, Osijeka, Vinkovaca i još nekih mesta."

Osnivačkoj skupštini ogranku Matice hrvatske u Virovitici (9. V. 1971.) Izvještaj inkriminira pak: "Učesnici skupštine aplau-

dirali su istupima govornika. Na čitav ovakav ton skupštine utjecala je kolona od oko 100 osobnih automobila, koja je došla iz pravca SO Orahovice i Našica iskićena zastavama i zastavicama bez petokrake zviježde, grbovima Matice i upotrebom zvučnih signala pri prolasku gradom."

Osnivačka skupština toga Matičina ogranka postat će potom "slučaj Podravsko Slatina", o kojem će brujati svi mediji u Jugoslaviji; prema beogradskoj *Politici*, primjerice - "prizor prolaska duge kolone automobila sa zastavama bez petokrake zvezde i s 'preudešenim' nacionalnim grbovima borci ovog kraja doživeli su kao tešku provokaciju"; a prema partijskome glasilu *Komunist*, primjerice - "borcima koji su proživjeli jedno vrijeme ta kolona je izgledala stravično" te da "suvise podsjeca na teška vremena i tragedije koji su za nama"; općinski komiteti Našica i Đakova opovrgnuli su, međutim, da bi na onim automobilima bilo nacionalnih amblema "bez socijalističkih oznaka" - no pravo je pitanje zapravo bilo: zašto bi povijesni hrvatski amblemi ikome izgledali "stravično" i zašto bi se zbog takova ponekog amblema potresla sva Jugoslavija?

(nastavit će se)

TOMISLAV PEĆARINA

TVOJE IME

svojoj Leni

*Ime tvoje zastava svih poriva
veslo budućih putovanja.
Osjećam te u pulsu i sljepoočnicama
vatru domaćeg vina da se zastidim
crvenih obraza kao djevojka s preslicom sanja.*

*Ime tvoje jedino što pamtim
jedina molitva u prestrašenoj tišini barake
kada me surov gunj miluje kao draga.*

*Tvojim imenom plamtim u crne večeri
i u jutra zamrznutih telefonskih žica.
Imenu tvom se klanjam otajstvu skrivenog blaga
dišem njime mirišem i zvonim
u kljunu s njime lebdim sretan kao ptica.*

Disciplinski bataljun Sarajevo, 28. studenog 1950.

BILO JE TO 1950. GODINE

Bio je mjesec svibanj 1950., poslije podne. Došao sam kući, majka mi reče da me gore u sobi čeka prijatelj iz Zagreba. Bilo mi je malo čudno, jer nisam nikoga očekivao. U sobi sam zatekao znance B. S iz zagrebačke grupe. Kad sam ga vidio, bilo mi je malo čudno kako izgleda, pa sam mu to poslije pozdrava i rekao, ali mi on odgovori da je tako odjeven kako ne bi bio previše upadljiv. Iz istog razloga nije najavio ni svoj dolazak. Praktično, on je samo mene poznavao, izrazio je želju da upoznaj nošnega iz naše skupine u Livnu, kako bi u razgovoru s njima mogao dobiti cijelovitiju sliku o našem radu i o tome izvjestiti Zagreb. Interesira ih što se događa kod nas, a bilo bi najbolje da i ja dođem s njim u Zagreb, kako bismo gore mogli temeljiti prikazati stanje u našim krajevima. Posebno je nastojao da već sutra jutro odputujemo u Zagreb.

To su bile one godine postinformbiroa, o kojima se danas vrlo malo ili skoro nikako ne govori. Većina informbirovaca bila je već po raznim zatvorima, a jedan dio prešutno likvidiran. Jugoslavija se okrenula k Zapadu i počeli su puhati neki konfuzni vjetrovi, u kojima se mnogi nisu mogli snaći, a neki su itekako profitirali. Nositelji jugokomunističkih ideja te godine ne spominju, jer je to bio njihov bratoubilački sukob i sramota, a zapadni političari pogotovo zato što su naivno nasjeli Titovu soc-feudalizmu, koji im se prodao za nekoliko tisuća žrtvovanih slijedbenika.

U takvome ozračju zbili su se događaji u kojima smo mi djelovali u našim krajevima na učvršćenju organizacije, proširenju na sva sela gdje živi hrvatski narod, kako bi se na neki način poslije svih poratnih tortura od strane KNOJ-a, OZNE i UDB-e sačuvao hrvatski duh i bar neka nada da nije sve propalo.

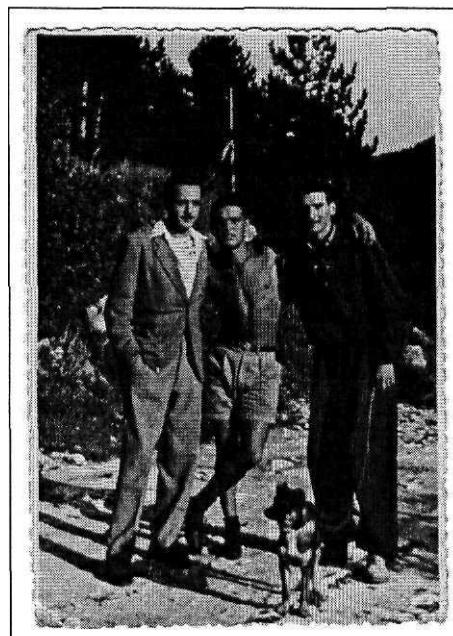
Organizacija je provaljena

Te večeri, u razgovoru nas je prekinula moja sestra, koja je rekla da me traži J. N., također naš član. Pozvao sam ga gore i upoznao s gustom. Mi smo, inače, tu večer trebali imati jedan kraći sastanak s još dvojicom članova, kako bismo odredili tko će ići posjetiti naše članove u Vukovar i prenijeti im neka naša razmišljanja o daljem radu. Upoznali smo i njih dvojicu sa S. B., a on je poslije razgovora s njima izrazio želju da bi išao spavati, jer daje jako umoran, a sutra rano idemo autobusom u Split. Sutra rano smo krenuli u Split; oko podne je on rekao da bi trebao otići do obitelji svoje supruge koja je živjela u blizini moje rodbine na Balkanskoj cesti, pa sam ja otiašao posjetiti svoju rodbinu. Tom prilikom mi je tetka dala jedan mali kovčić da ponesem njenoj kćeri studentici u Zagreb.

Piše:

ing. Ljubomir GOTOVAC

U predvečerje toga 13. svibnja trebali smo vlakom krenuti u Zagreb, a dogovorili smo sastanak pola sata prije polaska na kolodvoru. Za vrijeme vožnje autobusom iz Livna u Split vidiš sam dva udbaša koji su s nama putovali do Sinja, ali kako je to bio dan UDB-e nisam tome pridavao puno pozornosti. U Splitu sam također primijetio jednu osobu više puta u svojoj blizini, ali u to vrijeme nisam mislio da bih ja bio nekom interesantan. Zašto? Pa upravo zato što nisam nikada učinio nešto što bi nekomu nanjelo štetu - savjest mi je bila čista, s mojim tek navršenih 19 godina, a nisam ni imao iskustva koja će uskoro početi stjecati.

Auktor sprijateljima 50-tih godina

Našli smo se na stanici i ukrcali se u vagon kako bismo zauzeli mesta. Ja nisam imao ništa od svojih stvari, osim tetkina kovčića, jer sam svoju potrebnu robu imao u Zagrebu, gdje sam stanovao i bio uredno prijavljen na stalni boravak od listopada 1946. Desetak minuta prije polaska vlaka, u naš odjeljak uletjela su tri civila. Čim su skočili među nas, prvo su upitali: "Čiji je ovo kofer?". Ja sam odgovorio da je moj, a oni su ga zgrabili i rekli da odmah moram s njima, jer dukoferu nosim zlato. Unatoč mojoj protivljenju i tvrdnji da u kovčiću nije zlato i da ga mogu otvoriti, te se i sami uvjeriti, oni nisu posustajali. Uto su se pojavili još neki,

zgrabili me i na silu izbacili iz vlaka. Odmah na izlazu je čekao automobil, a oko mene ih je bilo šest. Strpali su me u auto i odvezli na Katalinića Brig - zatvor i centar UDB-e za Dalmaciju.

Bilo mi je žao da sam propustio vlak za Zagreb i prijatelja koji će putovati sam. Uopće nisam razmišljao kuda to sve vodi: budući ne švercam zlato, savjest mi je čista. Mislio sam da će biti pušten kad vide da je sve u redu. Ali stvar je bila puno drugačija. Po dolasku u zatvor zatvorili su me u jednu sobu gdje su me čuvala dva mladića s uperenim pištoljima. Rekli su da se ne mičem, jer će pucati. Tada su došla još dvojica i jedan stariji milicioner u uniformi. Donijeli su kovčić, bacili ga na stol i procijedili: "Nema u njemu ništa. Pretresite ga temeljito i sve mu oduzmite." Imao sam na sebi kožni polukratki kaput s puno džepova, koji sam nosio preko odijela, njega sam svukao i stavio na stol. Temeljito su me pretresli; uzeli moje osobne stvari, izvukli remen i vezice iz cipela. Nisu ništa našli, pregledali su i kaput na stolu te mi ga dali da ga obučem.

Tada u sobu ulazi jedan major UDB-e (u to je vrijeme UDB-a nosila i uniforme). Prema govoru odmah sam znao da je iz Bosne i da je musliman. Pitao ih je, jesu li našli? Nakon što su mu niječno odgovorili, osorno ih je izbacivani, a mene značajno pogledao. Meni je sve to bilo čudno. Tada se on obrati meni: "Slušaj", i nazove me po imenu i prezimenu, "ja sam Smajlo Mandžuka, načelnik UDB-e BiH za prijateljske organizacije, znam da imaš pištolj, a ove budale ga nisu našle. Daj ga meni i ne će ga unijeti u zapisnik - uhapšen si, jer si član tajne neprijateljske organizacije protiv SFRJ".

To za pištolj je bilo točno, ali mi je čudilo odakle on to zna, a za to je znao jedino moj prijatelj koji sa mnom putuje u Zagreb. Počeo sam brzo razmišljati i sve mi je bilo za sekundu jasno. Organizacija je provaljena u Zagrebu. Bosanska UDB-a je trebala rješavati probleme Bosne, a nisu ništa znali. B. S. je došao u Livno i bio je stalno pod kontrolom. Zadatak je bio dozvati što više imena i mene izvesti iz grada Livna, bar do Splita. Nisam imao drugog izbora, nego majoru dat jedan lijepi Valter 6,35, koji sam dobio na dar tijekom rata od jednoga lipanjskog partizana kome je moj otac spasio život 1941. Pištolj nije u istrazi ni spomenut.

Tada je major pozvao milicionera, te su me strpali u podrum u samicu površine oko jednog metra četvornog, s 10-tak cm vode na podu. Za čas su mi noge bile mokre. Tu sam bio od 22 sati do iza pola noći u stojećem položaju. Oko jedan sat su me izveli, svezali mi ruke na leđa žicom i ugurali u džip - škodu bez prozora na zadnje sjedalo, gdje me je čuvao kapetan, koga su zvali Srećko, dok je naprijed sjedio ma-

jer i vozač. Odveli su me u Livno, gdje smo došli oko šest sati, u svježe svibanjsko jutro, ja s mokrim nogama. Podrum livanjske UDB-e hladan, bez prozora, ali bar bez vode na podu, bio je samo postaja na putu u Mostar, gdje smo suđeni nas četvorica. Da ne bi izgledalo kako je cijeli narod spremjan na ustanak, suđenja su se odvijala po grupama, ali u Mostaru je tada osuđeno oko pedeset Hrvata iz livanjsko-duvanjskog kraja. U Zagrebu je suđena zagrebačka grupa. Mi smo osuđeni sljedećom osudom (nečitki dijelovi označeni su napose):

OKRUŽNI SUD U MOSTARU

Broj K. 148/50

Mostar, dne 1.IX.1950.g.

U IME NARODA !

Okružni sud u Mostaru, u vijeću sastavljenom od sudija Krpo Envera kao predsjednika vijećam sudija-porotnika Smiljanić Ivana i Čapin [?] Laže kao članova vijeća, a u prisutnosti Dalto Hilmije kao zapisničara, u krivičnom postupku protiv JUKANOVIĆ NIKOLA i dr, zbog krivičnog djela iz čl. 3 tač.8 i 9/1. Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, održao je javni glavni pretres u prisutnosti Galilić Jure kao zastupnika Oblasnog javnog tužioca u Mostaru, Jure Jerkovića, advokata iz Mostara kao branitelja Jakanović Nikole i Nevjetić Joze, Dr. Slobodana Tambića [?], advokata iz Mostara, kao branitelja optuženog Gotovac Ljupka i Dr. Pere Mandića, advokata iz Mostara kao branitelja optuženog Radnić Žarka, te optuženih Radnić Žarka, Jukanović Nikole, Gotovac Ljupka i Nevjetić Joze koji se nalaze u istražnom zatvoru, pa je na predlog zastupnika Oblasnog javnog tužioca da se optuženi kazne strogo po zakonu i na predlog branitelja optuženih da se optuženi što blaže kazne danas dne 1. IX. 1950 g. a 2. septembra 1950 godine proglašio ovu

P r e s u d u

I. Opt. GOTOVAC LJUPKO sin Pere i Ane rod. Lijović, rođ. 4. aprila 1931. g. u Livnu, gdje i živi, pismen sa 4 razreda gimnazije, bivši službenik Zemaljsko [?]ostilskog staništa u Livnu, Hrvat, državljanin FNRJ, neoženjen, bez imetka, vojsku nije odslužio, neosudivan, nalazi se u istražnom zatvoru od 13. maja 1950. god.

II. Opt. JUKANOVIĆ NIKOLA sin Josipa i majke Ive rođ. Sedlar, rođ. 31. VII. 1921. g. u ...umeću, živi u Vukovaru, pismen sa 3. stručne škole, oženjen sa Angelikom Jakumetović kćerima Luke iz Glamoča, bez djece, Hrvat, državljanin FNRJ, neosudivan, vojsku služio u hrvatskom domobranstvu, i 6 (šest) mjeseci JA, bez imetka, nalazi se u istražnom zatvoru od 20. maja 1950. god.

III. Opt. NEVJESTIĆ JOZO sin Ivanov i Mare rođ. Barišić, rođ. 8. XII. 1922. g. u Šuici, živi u Livnu, pismen sa 4 raz. osnovne škole,

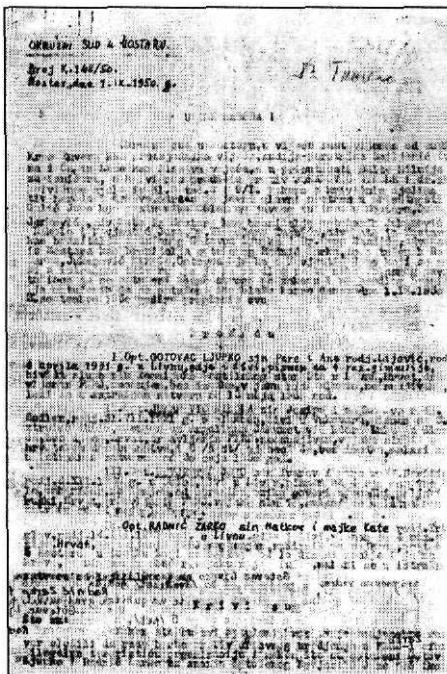
mehaničar, nekažnen, od stranih jezika govori njemački, poljski i ruski, Hrvat, državljanin FNRJ, vojsku služio, nalazi se u istražnom zatvoru od 14. maja 1950. god.

IV. Opt. RADNIĆ ŽARKO sin Matkov i majke Kate rođ. Trboglavl, rođ. 14. III. 1929. [?] god. u Livnu gdje i živi, pismen sa 4. razreda gimnazije, Hrvat, državljanin FNRJ neoženjen [?], sudionik sa majkom, bratom i 5 sestara u imetku koji se satoji od 10 dunuma zemlje i jedne krave, po zanimanju obućar [?] ... nije ...lu..[?], nalazi se u istražnom zatvoru od 1. juna 1950. god.

Krivi su

Što su:

Nakon što su svi optuženi kroz vrijeme međusobni razgovar složili da rade borbe protiv državnog uređenja u FNRJ-i oformili ilegalnu terorističku organizaciju i nakon što su

*Jedva čitljiva presuda
Okružnog suda u Mostaru*

optuženi Gotovac Ljupko i Radnić Žarko uz znanje optuženog Nevjetić Joze početkom oktobra 1949. god. otišli u Vukovar do optuženog Jukanović Nikole, dana 14. oktobra 1949. g. u stanu optuženog Jukanovića održali sastanak na kojem su raspravljali prilike u svijetu i zemlji isticali teško ekonomsko stanje u našoj zemlji i neminovnost sukoba između zapadnih evropskih i istočno evropskih zemalja i njihovom napadu na našu zemlju s tim da će se promjeniti današnje društveno uređenje u FNRJ i nakon toga na tom sastanku došlo je do stvaranja terorističke organizacije kojoj su dali i ime "VELIKO HRVATSKO KRIŽARSKO BRATSTVO" i kojoj su se stavili i koje je dana 4. januara 1950. god. stupio i optuženi Nevjetić

Jozo, te su radeći u sastavu organizacije za osvrtarenje njenih zločinačkih ciljeva bilo pojedinačno bilo zajednički ali uvjek u ime organizacije izvršili slijedeće:

a) na sastanku u Vukovaru od 4. oktobra 1949. god. zaključili da oforme grupe ove organizacije u Zagrebu Lubnu, Žabljaku i u drugim po njihovom mišljenju podesnim mjestima u kome je cilju optuženi Gotovac nakon gornjeg sastanka otišao u Zagreb gdje je uspio da oformi tu grupu a nakon toga otišao u Livno o s oporuženim Nevjetić Jozom tokom mjeseca februara 1950 god. oformili grupu u Livnu: Šujici, Žabljaku učlanjujući pojedina lica iz nekih drugih sela sreza Livanskog na kojem je optuženi Ranić ranije i to prije svoga odlaska u JA primio tere za uspješnije ostavaranje toga zadatka raspravljajući na gornjem sastanku jo i o mogućnostima bjegstva optuženog Gotovca u inostranstvo radi povezivanja sa licima odbjeglim iz zemlje i prikupljanja pomoći za organizaciju.

b) Na sastanku održanom 29. decembra 1949 god. u Vukovaru optuženi Jukanović i Gotovac su u ime rukovodstva organizacije sastavili takozvani zakonski pravilnik "VHKB" dok su optuženi Gotovac i Nevjetić na sastanku u Livnu u drugoj polivicu mjeseca januara 1950 god u isto ime sastavili tekst "ZAKLETVE ZAPOVJEDNIKA I ČLANOVA VHRB:-

c) Zaključili i pristupili umnožavanjem zakonskog pravilnika i zakletve u...[?] među ostale članove organizacije.

d) Zaključili i pristupili prikupljanju oružja i novca ...[?] ostavivši taj zaključak i na druge članove iz grupe ove terorističke organizacije koji su izvršili i tu direktivu rukovodstva prikupili izvjesnu količinu oružja kao i izvjesnu sumu novca.

e) radi uspješnog ostvarivanja svojih zločinačkih ciljeva odlučili da se povezu sa odmetničkom bandom u kom je cilju i optuženi Nevjetić otišao u selo Kobiljaču i preko svog poznanika Tomas Mate pokušao da taj zaključak ostvari.

f) Međusobno zaključili da kroz grupni ustank sruše narodnu vlast nakon čega je sva vlast trebala da pređe u ruke ove zločinačke organizacije čak su se kao rukovodstvo isto složili i sa svoje strane odobrili isti zaključak svoje grupe u Livnu.

Dakle u zemlji stvorili organizaciju sa ciljem da se putem nasilja obori i ugrozi državno uređenje FNRJ svestrano radeći u korist tog udruženja čime su počinili krivično djelo iz čl. 3. tač. 8 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, pa se radi toga po čl. 4. st. [?] istog zakona u vezi čl. 27 st. I [?] KZ.

OSUĐUJU

I to:

Optuženi Gotovac Ljupko na kaznu lišenja slobode sa prinudnim radom u trajanju od 20

(dvadeset) godina, Jukanović Nikola 18 (osamnaest), Nevjetić Jozo 16 (šesnaest) i Radnić Žarko 15 (petnaest) godina kao glavnu kaznu, te na gubitak građanskih prava navedenih u členu 37 ... [?] OKZ osim roditeljskih i to: Gotovac Ljupko i Jukanović Nikola u trajanju od po 5 (pet), a Nevjetić Jozo i Radnić Žarko u trajanju od po 4 (četiri) godine, a optuženi Radnić Žarko još i na konfiskaciju cijelokupne imovine.

po čl. [?] 51. OKZ optuženima se uračunava u izrečenu kaznu vrijeme provedeno u istražnom zatvoru i to: Gotovac Ljupku od 13. V., Jukanović Nikoli od 20. maja, Nevjetić Jozi od 14. maja i Radnić Žarku od 29. maja 1950 godine.

OBRAZLOŽENJE

Kako u privremenom postupku tako i u glavnem pretresu pred ovim sudom optuženi su priznali u dispozitivu opisanog djela.

Optuženi su detaljno opisali, kako je došlo do osnivanja terorističke organizacije, Veliko hrvatsko križarsko bratstvo, formiranje te organizacije te organizacije otpočelo je sa formiranjem vrhovnog rukovodstva koje je osnovljeno 14. oktobra 1949 god. u stanu optuženog Jukanović Nikole u Vukovaru. Do formiranja organizacije nije došlo sasvim slučajno., na tu ideju se je došlo još u oktobru mjesecu 1949. g., optuženi Radnić Žarko i Nevjetić Jozo. U mjesecu avgustu iste godine, u svojoj kući u Livnu optuženi Radnić Žarko u dva navrata je razgovarao sa Čosić Duškom, Todor Duškom [?] i Tomić Vatroslavom o istim stvarima tj. o stvaranju jedne terorističke organizacije koja bi vodila borbu protiv sadašnjeg državnog i društvenog uređenja u FNRJ. U hotel Evropi u Sarajevu, sastali su se sa optuženim Radnić Žarko, Gotovac Ljupko i Nevjetić Jozo, te se dogovorili da Radnić Žarko i Gotovac Ljupko idu u Vukovar do optuženog Jukanović Nikole, te da se sa njime dogovore o stvaranju ove ilegalne terorističke organizacije. Dana 14. oktobra 1949 u stanu optuženog Jukanovića u Vukovaru održali su sastanak Gotovac Ljupko i Jukanović i Radnić. Tu su raspravljali prilike u svijetu i zemlji i isticali teško ekonomsko stanje u našoj zemlji, i neminovnost sukoba između zapadno-evropskih i istočno evropskih zemalja i njihovom napadu na našu zemlju s tim da će se...[?] raspadnuti i državni društveno uređenje u našoj zemlji. Kako priznaje optuženi Gotovac na tom sastanku su konstatovali da postoje svi uslovi za stvaranje ove organizacije te donijeli jednoglasno zaključak da formiraju takvu organizaciju i prošire ju u ostala mesta područja, gdje po njihovom mišljenju, postoje za to uslovi. U organizaciju bi primili sve koji nisu zadovoljni sa sadašnjim državnim i društvenim uređenjem u našoj zemlji. Na tom su sastanku optuženi Jukanović dobio je anonimno ime Orio, a Gotovac Ljupko "Vandezel" organizaciju su nazvali "Veliko hrvatsko kri-

žarsko bratstvo" a sebe vrhovnim zapovjedništvom. Optuženi Gotovac Ljupko imao je namjeru da se prebac u inostranstvo (Mađarsku ili Austriju) te da otud šalje materijalnu pomoć za organizaciju. Optuženi Jukanović Nikola nije mogao naći vezu za prebacivanje preko granice, te je nakon toga optuženi Gotovac Ljupko otišao u Zagreb, gdje je kako i to sam priznaje uspio da osformi pojedine grupe i na taj način da proširi organizaciju. Dana 29. decembra 1949 god. optuženi Gotovac Ljupko i Jukanović Nikola sastavili su t.zv. Zakonsko VHKB. Iz Zagreba optuženi Gotovac Ljupko odlazio je u Livno te 4. januara 1950 god. u Vrhovno rukovodstvo stupio i optuženi Nevjetić Jozo. Na sastanku u Livnu održanom u drugoj polovici mjeseca januara 1950 god. Gotovac Ljupko i Nevjetić Jozo učestvuju u izradi "Zakletve" zapovjednika i članova VHKB. optuženi Nevjetić Jozo uzeo je sebi anomino ime "Maks". Nakon toga osformiraju grupu u Livnu, Šuici, Žabljaku učlanjuju u organizaciju i druga lica sreza livanjskoga. Na sastanku održanom u Livnu zakletvu su položili optuženi Gotovac Ljupko i Nevjetić Jozo. Svi otuženi bili kao rukovodstvo ili kao cjelina u ime rukovodstva vršili su druge zločinačke radnje kao na pr. davanje direktiva za skupljanje oružja, sastavljanje, štampanje i rasturanje zakonskog pravilnika, zakletve zapovjednika i članova VHKB prikupljanjem materijalni prihoda i ostalo.

Optuženi sami priznaju da su oni bili rukovodstvo terorističke organizacije i da su po rangu stajali ovako: Jukanović Nikola, Gotovac Ljupko, Radnić Žarko i Nevjetić Jozo.

Optuženi su odmah pri stvaranju ove ilegalne terorističke organizacije dali teroristički karakter organizacije i odredili njene ciljeve. Objekat njihova napada bila je državno i društveno uređenje u našoj državi. Svi su htjeli da unište tekovine naše revolucije za koju su naši narodi prolili potoke krv za vrijeme narodno-oslobodilačkog rata. svi su htjeli da unište i našu narodnu vlast kao najveću tekovinu naše oslobođilačke borbe.

U radnjama optuženih ovaj sud smatra da se stiču sva obilježja krivičnog djela iz čl. ... [?] tač....[?] KND pa pošto je to djelo i krivnja optuženih dokazana to je ovaj sud svim četvorici optuženim proglašio krivim toga djela.

Ovaj sud smatra da su radnjama optuženih što su umnožavali zakonski pravilnik i zakletvu te što su raspravljali o prilikama u svijetu i zemlji te isticali teško ekonomsko stanje u našoj zemlji i ..ozivnos [?] sukoba između zapadno evropskih i istočno evropskih zemalja i njihova napada na našu zemlju, s tim da će se promjenuti i sadašnje društveno uređenje u FNRJ ne ...i..stajati i samostalno krivično djelo propagande iz čl. 8/1 ZOKD kako to smatra Javni tužilac pošto su sve ove radnje vršene u sastavu terorističke organizacije i pošto su a

posebno djelom iz čl. 3. tač.8 ZKOD za koji su optuženi proglašeni krivim.

Pri odmjerenu kazne ovaj sud je imao u vidu svrhu kazne, te društvenu opasnost djela i učinilaca nema sumnje, da je društvena opasnost počinjenih djela velika. Ovo se vidi i u samom nastojanju ovakve terorističke organizacije, koja je imala za cilj borbu protiv sadašnjeg državnog i društvenog uređenja u FNRJ te je krajni cilj ove terorističke organizacije.nih [?] u dispozitiva optuženi[?] bili vrlo agilni.

Ovako teška krivična djela protiv naroda i države mogli su izvršiti samo oni, koji su zakleti neprijatelji današnjeg državnog i društvenog uređenja u FNRJ. Takvi su svi optuženi iz Biografija njihovih vidi se, da za vrijeme okupacije naše zemlje ni jedan od optuženih nije pomagao NOP a neki su bili aktivni pomažući neprijateljskih vojnih formacija. Jukanović Nikola, Nevjetić Jozo i Radnić Žarko nalažili su se aktivno u službi neprijatelja od kojih je optuženi Nevjetić Jozo kao njemački vojnik učestvovao na raznim bojištima.

Zahvaljujući ne samo budnosti naših organa državne Bezbednosti već i svijesti širokih narodnih masa, optuženi nisu mogli ostvariti svoje paklene ciljeve naše narodne mase su svjesne tekovina naše narodne revolucije...[?] i da bi nepovratno ... [?] na staro društveno uređenje omogućili ponovno eksploraciju narodnih bogastava i radnih ljudi u našoj zemlji.

Ovaj sud je ...[?] ta ona presudio ... [?] njihovoj gradaciji utvrdiši, da je optuženi Gotovac Ljupko bio najagilniji i prema tome i najviše društveno opasan.

...[?] olakšavajuće okolnosti...[?] tv.. ja [?] ovaj sud uzeo priznanja neporočnost kajanja kod svih i kao ..e..[?] vajuće .. [?] osim ništa. Pošto svi optuženi osim Radnić Žarka nemaju svoga imetka to ovaj sud nije mogao izreći ni sudsku kaznu konfiskacije imovine.

Obzirom na imovinske prilike optuženih ovaj sud je odredio da se optuženi oslobođavaju dužnosti naknade troškova krivičnog postupka.

Ostali čin presude osniva se na zakonskim propisima navedenim u dispozitivu.

Smrt fašizmu - sloboda narodu!

Predsjednik vijeća:

Krpo Enver (podpis)

Žig: Narodna Republika Bosna i Hercegovina
Okružni su Mostar (sve cirilicom)

Žig: Za tačnost отправка

Upravitelj sudske pisarnice (sve cirilicom)

DERVENTSKA KRIŽARSKA I SURADNIČKA SKUPINA SUĐENA 1947. I 1948.

Tmurni jesenji dani, prosinac 1947. U studenom je likvidirana skupina križara, sastavljena od bivših ustaša, koja je od 1945. postojala i operirala na našem području, oko Broda, a povremeno i na požeškom području. Žitelji Dervente, pretežno Hrvati, u Drugome svjetskom ratu bili najvećim dijelom u postrojbama hrvatske vojske, tj. domobranima i ustašama. Srbi iz okolnih sela su većinom bili u četnicima, pa su 1944. mahom prešli u partizane itou 14.udarnui 18. srednjobosansku brigadu, koje su operirale oko Dervente i Prnjavora, dakle, uglavnom tamo gdje je bilo većinsko srpsko stanovništvo. Domobrani i hrvatski civilni nisu prilazili u partizane, jer bi većinom odmah ginuli ili bili ubijani, jer su slani uvijek u prve borbene redove, a mnoge su sami partizani likvidirali. Narod je to vrlo dobro znao, te je bilo i pojавa bježanja iz partizana.

Nastanak križarskih skupina

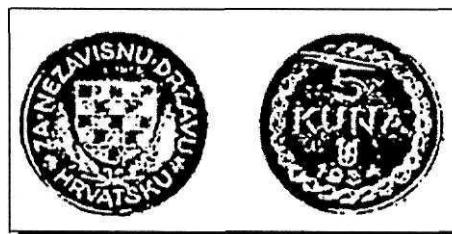
Derventa je pala 1944., jer su je izdali neki domobranci časnici iz Šeste domobranske pukovnije, ali hrvatska sela u okolini nisu pala. Ustaška milicija s Plehana, Modrana i Bijelog Brda istjerala je partizane, paje tadau Derventi formiran Šesnaest stajaći zdrug. Satnje su bile raspoređene po selima, nasuprot partizanima koji su bili po srpskim selima. Tako je to trajalo do 18. travnja 1945., kada je naređeno povlačenje. Mnogi se s toga križnog puta nisu vratili, a za mnoge se ne zna gdje su im grobnice. Neki od onih koji su došli nekako kući, odvođeni su u Oznu i strijeljani bez suda. Ubijani su noću na Savi u Dubočcu i na brdu Drinu, gdje su bili bunkeri za obranu Dervente. Tako je pobijeno mnogo Hrvata, više nego što je poginulo za vrijeme cijelog rata.

Ljudi se se pokušavali spasiti. Mnogi su se skrivali oko kuća i po šumama. Mijenjali su mesta boravka da bi preživjeli, a neki su mijenjali imena i prezimena, te bježali u druge krajeve. Ima i onih, koji su pobegli sa strijeljanja, ali se kasnije nisu mogli prijaviti vlastima i nastaviti mirno živjeti, jer bi ih ponovo odveli na smaknuće i sada pobili. Takvi su se morali krili oko kuća, po šumama i šumarcima. Najčešće su bili u

Piše:

Petar JUKIĆ

blizini svojih sela, kako bi lakše dolazili do hrane, odjeće i informacija. Tako su se udruživali i stvorili skupinu koja je bila dobro opremljena i pokretna. Među našim domaćim ljudima bio je u to vrijeme glavni Ante Štitić, zadnji šef UNS-e, koji je 1947. poginuo s Lovrom Tomasom starijim. Dok su bili živi, oni su vješto čuvali sebe, a i narod. Bilo je tu pojedinih skupina koje su čarkale s vlastima, vršile odmazdu nad silnicima. Narod je to podržavao donekle.

Promičbeni ustaški srebrnjak (5 kuna) iz 1934.

Međutim, vlasti su odgovarale svakodnevnim proganjanjima, zatvaranjima i sudnjima, a bilo je i pokušaja infiltracije Ozninih doušnika među jatake i suradnike. Teško je bilo ostati nezapažen naročito nama koji srni bili hrvatski vojnici. Na nas se uvijek sumnjalo, ali smo zahvaljujući dobroj organizaciji to sve izdržali skoro tri godine. Bilo je pojedinaca koji su suđeni i ranjene, ali su šutjeli ili nisu mnogo ni znali. Posljednja skupina mlađih ustaša-križara je bila vrlo aktivna sve do konca 1947.

U njoj su bili mlađi Brekalo, Čuljak, Jozo Marinić, Javni. Kretali su se oko Dervente, Broda i Požege u Slavoniji, ali su imali svoje baze i skloništa. Jedno je bilo u Beglucima, uz sam grad, u kući Ivana Javnoga. Tu je bio izgrađen bunker - sklonište. Udba je to doznala i opkolila kuću i sklonište, ali tu su bila samo dvojica: Pejo Marinić i Lovro Tomas mlađi koji se odmetnuo prije godinu dana, jer ga je Udba stalno proganjala. Tada je ubijen Pejo Marinić, a zarobljen Lovro Tomas mlađi. On je bio malodobnik i uopće nije bio vojnik.

On i Branko Jurić su bili malodobnici koji su pobegli radi progona u šumu. Prilikom likvidacije Peje Marinića, on je aktivirao bombu od koje je poginuo i jedan udbaš - vojnik i jedan ranjen. Tada je Udba na licu mjesta strijeljala Ivana Javnog i njegovu nevjestu (bratovu ženu), a Tomas je odveden u Udbu.

Uhićenja pred kraj 1947.

Oko Dervente je poginulo dosta križara, ali i skojevaca, ali je najviše stradalo civila. Poslije uhićenja i predaje Tomas, u Slavoniji su stradali posljednji, i to Anto Brekalo zvan Jagut, Ivan Čuljak Diko, a Jozo Javni je tada ranjen i probio se iz obruča i došao kod svoje punice. Tu je bio opkoljen, ali se nije predao, nego se bombom ubio. Tada je u Derventi počelo hapšenje. Prvo je uhićen skupina kod koje su dolazili ili navraćali. Srećaje bila što Tomas nije znao sve veze, jer on je samo kratko bio s njima, tako su mnogi bili sačuvani, iako su sumnjičeni. U Derventi i po okolnim selima uhićeni su tada mnogi mačekovci ili hrvatski vojnici.

Naša je skupina uhićena 1. prosinca 1947. Neki su uhićeni na radnim mjestima, danju, ali većinom se hapsilo noću. Prvo je uhićen Jerko Čutura, onda Ana Nogalo, sestra Ilike Krtine, potom Jure Bešlić, a onda su uhitiili i mene, izvlačeći me iz kreveta. Odmah su mi žicom svezali ruke na leđa i nisu mi dali obuti se. Poveli su me bosa. Tako svezanog, udario me šef Udbe Omer Porobić. Gurali su me puškama, ali sam ostao na nogama. Idući, zastali smo kod kuće Stipe Ramljaka. I njega su uhitiili odmah, te su nas poveli prema kući Antuna Garića. Tu su uhitiili njegovu ženu Maru. Krenuli smo prema kući Ivice Dorijata. Tu su uhapsili Ivicu i njegovu ženu Maricu. Tako smo dovedeni u Udbu oko pola noći. Tu je bio i Pero Popović, moj školski kolega. On me počeo napadati: "Pa, zar si i ti suradivao!"

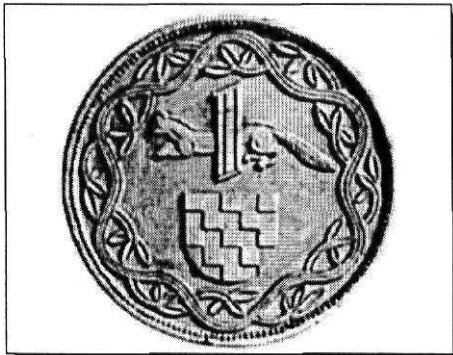
Nakon što su nas upisali i odvezali, odveli su nas, natečenih i utrunutih ruku, u podrum. To je bio zatvor OZN-e (UDB-e) od 1945. Podrum je bio neosvijetljen, pa smo uz lojenu svijeću prošli do zadnje podrumskne prostorije. Tamo smo zatekli ostale

iz naše skupine, koje su uhitali danju. Tu su bili **Drago Grubišić, Veno Sušić i Krivici**. Nakon par sati dotjerana je skupina iz Begluka: **Ante Šarić stariji i Marijan Šabić**. To su većinom bili Dalmatinci koji su bili u Americi i Engleskoj i koji su doselili u Derventu. Bili su to dobri i pošteni Hrvati. Ujutro nam je dotjeran i **Branko Olujić** (otac **Krunislava Olujića**, bivšeg predsjednika Vrhovnog suda). Ja sam ga od ranije dobro poznavao te sam s njime često razgovarao. On sam je bio zbnjen, jer mu je brat **Ivica**, koji je bio domobran, odveden i strijeljan negdje u Podgradcima. Kad je to doznao, on je bio razočaran, pa je o tome češće pričao, uslijed čega je dopao zatvora, pa je osuden i odležao je godinu dana. Tu mu je bio zatvoren i brat Juro. Sve pravi i čestiti Hrvati, a s njima i **Božo Olujić**.

Tek ujutro, kad se malo razdanilo, i kad je doprlo malo svjetla kroz mali prozor sa zapadne strane, vidjeli smo gdje se nalazimo. U podrumu je sa zidova curila voda koja je stvarala strahovitu vlagu. Pod je bio zemljani, blatinjava kaljuža, ali su oni koji su tu prije ležali, uspjeli unijeti cjepanica, od kojih je napravljen nekakav pod. Između cjepanicaje curila voda, kojaje odlažila u prvu prostoriju i ulijevala se u drenazu. Kad sam, nakon izdržane kazne, popravljao tu kuću za drugu namjenu, podrum je bio betoniran i postavljena je kanalizacija. Ta kuća i danas postoji: sad je to skupština općine Derventa. Oko nje su mnoge zgrade porušene, ali ona je ostala.

Suđenja po kratkom postupku za Božić 1947.

U podrumu je bilo toliko vlažno i međivo, da nam je odjeća bila uvijek mokra. Radi toga su mnogi oboljeli, a stariji, koji su tu malo dulje odležali, poslije puštanja su brzo pomrli. Mi, koji smo određeni za suđenje, već pred Božić 1947. vođeni smo na saslušanje. Netko je bio suočen s Lovrom Tomasom, koga je Udba obradila i obećala mu da će biti brzo pušten. Ja nisam suočavan s Tomasom, jer je valjda rekao da me ne bi prepoznao, jer da sam bio samo zaustavljen u noći i da me je tada Čuljak samo oslovio imenom. Radi toga sam odmah premješten na kat u jednu manju sobicu. Tamo je ležao **Jozo Mamić**, istaknuti član Hrvatske seljačke stranke, kojeg su zatvorili, jer da je dijelio oružje 1941. Hrvatima radi obrane od četnika kod raspada stare Jugoslavije.

Kovanica od 1 kune (NDH)

Sutra, na Božić, nam je ubaćen **Jerko Čutura** koji nam je kazao da je jedna skupina odvedena na suđenje u kino-dvoranu u Derventi, ali mi smo tek pred Novu godinu doznali, i to iz "Borbe": osuđena je grupa križara i pomagača, njih petnaest - Lovro Tomas, koji je uhvaćen kao odmetnik-križar, na smrt strijeljanjem, jednako tako **Miro Lovrić i Mihovil Lasek**, Jure Bešlić na 15 godina, **Gavro Krivić** na 15 godina; **Ivan Krivić** na 12 godina, **Luča Krivić** na 10 godina, **Anda Bešlić** na 10 godina, **Mara Garić** na 8 godina, **Ana Nogalo** na 6 godina, **Manda Blatančić** na 5 godina, Ivica Dorijat na 3 godine, **Veno Sušić** na 2 godine, Ivan Lovrić na 2 godine. Suđenje trajalo samojedan dan, a sutraje izrečena osuda. Nije bilo svjedoka, ni obrane. Suđeno je po Tomasovu iskazu, vjerojatno iznuđenom batinama, a njemu je Udba obećala slobodu za dvije godine. Sud je, dakle, bio puka formalnost.

Nakon izricanja presude, osuđeni više nisu vraćeni u Udbu, nego su ih odveli u okružni zatvor Dobojsko-Usoru. Trojica osuđenih na smrt odvezeni su u Tuzlu u Štok, okružni zatvor, a naša skupina, u kojoj nas je bilo osmoro, prebačena je u Dobojsko-Usoru, okružni zatvor. Tamo smo smješteni u razne sobe. Jerko Čatura, **Jozo Miloš** i ja smo smješteni u "četvorku". To je bilo u siječnju 1948. Soba je bila toliko prenapučena, da su nam izmjerili po 48 cm i smjestili nas uz kiblu. Tako je većina novaka dobivala mjesto koje se kasnije mijenjalo, kad su ljudi odvođeni na suđenje. Svatko je imao vlastitu posteljinu, jer tada nitko ništa nije dobivao. Isto tako, svakih 15 dana moglo se dobiti paket i rublje, jer da nije tako bilo, mnogi bi pomrli, budući da je hrana bila vrlo slaba. Dvadeset deka "proje", kukuruze užegnute i nešto splaćene. Tu smo odležali oko dva mjeseca, a 24. veljače smo dobili obavijest, da ćemo biti suđeni 27. veljače. Dan ranije uručena nam je optužnica.

S nam je bio pod istragom **Duro Martić** iz Broda, poručnik partizanski, ali Hrvat. Njegovi su mu pajdaši namjestili da je izvršio pronevjera, ali najviše je terećen daje pomagao Hrvatima koji su bili u domobranima. On je poznavao sva udbina pravila, te nam je savjetovao da se na sudu ne buniemo i ne tražimo pravdu, jer ćemo gore proći. Rano ujutro 27. veljače smo izvedeni iz soba, pretraženi i utovareni u kamion s ceradom. Tako su nas dovezli na okružni sud oko 9.30 sati. Tu smo prozvani i uvedeni u sudnicu kod sudca **Nezira Mala-hodžića**. Prvi je prozvan **Juro Bošnjak**, jer je on za cijelo vrijeme rata bio bolničar kod ustaša. Ostao je unutra možda dvadeset minuta, a tada su prozvali mene. Javni je tužitelj pročitao iz optužnice da sam vidio križare dva puta, ali da to nisam prijavio vlastima. To da su izjavili neki osuđenici. Druga je optužba bila, da sam na svoje ime izvadio dvije osobne iskaznice i jednu dao Juri Bošnjaku, jer on nije smio tražiti iskaznicu, budući da bi tada bio ubijen ili proganjan.

Ja sam priznao za pribavljanje dokumenata na svoje ime, da sam spasio čovjeka od progona, a za susrete i sastanke nisam priznao, nego sam rekao da sam slučajno susreo samo jedan put, ali da nisam smio prijaviti. Iza mene je došla Ruža Martić, koja je priznala da je dala večeru jednom odmetniku. Isto tako je izjavila i Marica Dorijat. Iza njih su uvedeni Jerko Čutura, Jozo Miloš, Drago Grubišić, Iko Šabić, sve malodobnici. Pitanja sudca i odgovori bili su isti: slučajno smo vidjeli. Samo je Drago Grubišić rekao: "Što sam jaznao tko je tko?"

Imali smo i branitelja po službenoj dužnosti. Njegova "obrana" se svodila na to da izjaviti kako su punoljetni krivi što nisu prijavili ili što nisu odmah tražili da se odmetnici progone, ali da im treba uzeti u obzir to što do sada nisu kažnjavani, dok ovi malodobni nisu bili ničega svjesni, pa im to treba uzeti kao olakšavajuću okolnist. Sva naša saslušanja, čitanje optužnice i obrana trajali su dva sata. Tada smo izvedeni iz sudnice u hodnik. Nakon dvadeset minuta uvedeni smo i tada nam je pročitana osuda: Juro Bošnjak 5 godina lišenja slobode i tri godine gubitak građanskih prava, Petar Jukić tri godine i dvije godine gubljenja građanskih prava, Ruža Martić i Marica Dorijat po dvije godine i jednu godinu gubitka prava, Jozo Miloš, Jerko Čatura, Drago Grubišić i Iko Šabić po jednu godinu priznudnog rada s lišenjem slobode. Sve je bilo

gotovo za dva i pol sata. Tada smo враћeni na Usoru u okružni zatvor i odmah smo premješteni u sobe za osuđene, i to po visini kazne. Ja sam došao u "dvicu". Tek tada smo postali svjesni da moramo odrobijati.

Sudac i javni tužitelj bili su zadovoljni, jer su državi osigurali besplatnu radnu snagu za izvršavanje prvoga petogodišnjeg plana. Soba je i tu bila pretrpana. Ja sam nakon sudenja dobio žuticu (hepatitis) i da se to ne bi dalje širilo, poslan sam u zatvorsku bolnicu u Tuzlu. Tamo sam odležao na liječenju oko mjesec dana zahvaljujući doktoru Brozoviću, koji je sve poduzeo da se dobro oporavim. Za vrijeme mog oporavka u zatvorskoj bolnici, dovučen je iz Štoka Tahibaga Džozić Kladnjar, zamjenik Avdage Hasicu. On je bio osuđen četiri godine, ali doktori u Štoku su ga držali dugo bolesnog. Kad je došao dr. Brozović, rekao mi je da pazim i da javim sve njegove potrebe, jer je video da je bio zapušten. Tahibaga je bio veliki Hrvat. No, pored svih doktorovih nastojanja, Tahibaga je umro nakon 15 dana. Sutradanje došla njegova kći. Kad je vidjela da joj nema oca, upitala je mene za nj. Ja sam joj rekao da je umro i da je odmah odnesen. Ona je onda pokupila njegove stvari i otišla.

Tada je bolesnik koji je došao dva dana prije mene pitao koje sam narodnosti i zašto sam suđen. Ja sam rekao da sam Hrvat, da sam bio u hrvatskoj vojsci i da sam kažnjen s tri godine. On mi je tada rekao, da je on osuđen na četiri godine robije, iako je bio partizan i to od 1943. u Šestoj muslimanskoj brigadi. Tvrđio je daje osuđen samo radi toga što je izjavio da je musliman. Za vrijeme rata smo bili muslimani, a sad nam to ne daju. Zbog toga smo stvorili organizaciju Mladi muslimani. Ja sam mu tada rekao da se ne može vratiti stari turski sistem, jer je to nemoguće. On mi je rekao, daje to nešto novo, što će imati budućnost. Ostali smo dobri prijatelji.

U Kazneno-popravnom domu Stolac

Kada sam враћen na Usoru u okružni zatvor 15. svibnja 1948. već su oni s kojima sam bio suden odvedeni u razne kaznionice. Tada sam doznao da je Tomas strijeljan u Tuzli, a da su Lasek i Lovrić pomilovani te su dobili po dvadeset godina rojive.

Konac svibnja je bio vrlo topao, a u sobi nas je bilo mnogo te je bilo jako sporno i svatko je čekao transport u određenu kaz-

Novčanica od 1000 kuna iz 1943.

nionicu. Prozvani smo 25. lipnja da spre-mimo stvari. Za sutra smo dobili pola "proje" i jednu jetrenu konzervu. Bilo nas je trojica muškaraca i pet žena, a samo su mene vezali. Valjda radi toga što sam bio mlađ. Ova druga dvoica su bili stariji ljudi: **Grgo Vladava** iz Zborišta, općina Bosanski Brod, imao je preko 60 godina a **Ilija Miloš** oko 50 godina. Žene su isle u Zeniku, a mi smo produžili u Stolac: preko Mostara do Čapljine vlakom, a od Čapljine do Stolca u nekom starom autobusu do Stolca.

Skupa s tom dvojicom starijih robijaša, u pratinji dva milicionera, stigao sam na kapiju Kazneno-popravnog doma Stolac. Pred ulazom je stajao stražar s automatom. Tu smo zaustavljeni dok nije došao dežurni i otvorio kaznioničku kapiju. Uvedeni smo pred ulaz, jer ispred nas su bila druga, željezna vrata, sa zapadne strane visoki kameni zid, a s istočne zgrada uprave kaznionice.

Kako smo došli 27. lipnja 1948., dan je bio vrlo vruć. Budući da smo mi ležali nekoliko mjeseci po raznim neprozračenim sobama, dok smo tu čekali da nas pretresu i upisu u kaznenu evidenciju, nakon otprilike sat vremena radi velike vrućine pozlijelo je Grgi Vladavi, te je pao i onesvijestio se. Tada sam ja po odobrenju dežurnog donio kantu hladne vode i tako smo Grgu povratili u život. Tada su otvorili i ta druga vrata, te nas uveli nas u kaznionički krug. Odveli su nas do zadnjeg bloka staračke sobe. Tu smo predani sobnom staračini koji nas je upisao u knjigu i odredio mjesto za smještaj. To nisu bile sobe gradene za kaznionicu. Ta staračka soba je bila konjušnica u austrogarskoj vojarni. Soba je bila široka oko 12, a duga oko 80 metara. U njoj su ležajevi bili poredani u četiri reda ležaja.

Kad smo se smjestili, došao je red na našu sobu za jednosatnu šetnju. I ja sam izašao u šetnju da vidim tko je s nama. Tada sam tek video starije ljude, robijaše. Neki su bili skoro kosturi. To su bili oni koji nisu dobivali pakete od kuće, a stari i bolesni nisu mogli raditi, pa su dobivali dvadeset

deka kukuruznog kruha na dan. Mi smo hranu dobili tek sutradan, jer za taj prvi dan nismo bili na popisu. Sutradanje zvono zazvoniло u pet sati. Odmah se mora složiti posteljina, a potom se ide na umivanje, jer je WC bio napravljen unutar objekta. Tada je dijeljena ječmena "kava". Odmah potom se išlo na posao, na gradilišta ili u radionice. Oni koji su bili stari i nesposobni, ostajali su.

Nama je sobni starješina zapovjedio da pročitamo kućni red koji je bio izvješen iznad njegova ležaja. Tu je propisano kako se mora držati svaki pitomac kazneno-popravnog doma prema nadređenima, a nadređeni su svi, od upravitelja do ključara. Svi su za njega sada gospoda, jer on više ne može biti drug. Isto tako, unutar kažnjeničkoga korpusa postoji hijerarhija, kojoj je na čelu sobni starješina, predradnik ili brigadir, voda neke od radnih grupa. Nakon toga su nas odveli u upravu, snimili sprjeda i iz profila, te uzeli otiske prstiju i ponovno opći opis. Kad su nas vratili u sobu, prohodao sam po njoj, da vidim ima li tko poznat. Našao sam zadnjeg načelnika derventske općine Avdagu Alijagića, koji se poznavao dobro s mojim ocem. Od slabe je hrane uskoro umro.

Poslije podne, kad su došli oni koji rade, sobni starešina je pozvao mene i rekao da je jutros čuo kako dobro čitam kućni red, pa da će sada svima u sobi pročitati "Borbu". Čitao sam članke o uspješnoj provedbi prvoga petogodišnjeg plana i pripremama za kongres. Međutim, jedan članak koji sam trebao pročitati odnosio se na sukob s Informbiroom. Pisalo je da sujučer u našem veleposlanstvu u Tirani polupani i skinuti natpisi, a Titove slike razbijene.. Kad sam završio čitanje i malo se odmorio, prišao mi je stariji čovjek i upozorio me da ništa ne komentiram nakon čitanja. Ja sam mu rekao da to znam. To je bio **Ivan Stimač**, otac **Slavka Stimača**, povjerenika UNS-a iz Sarajeva. On je kao austrijski časnik bio u ruskom zarobljeništvu kad je izbila komunistička revolucija, pa je znao što se zbivalo u Rusiji i kako se lako gubi glava. S njim sam se dobro sprijateljio, a dao mi je mnoge korisne savjete. On je suđen na osam godina samo zato što je otac Slavkov. Rekao je, da je ovo za nas gore nego ona prva Jugoslavija. Pogledaj samo sastav uprave...

(nastaviti će se)

FRAGMENT JEDNE GOSPIĆKE TRAGEDIJE

(SVJEDOČENJE MARE FRKOVIĆ)

Ja sam Mara Frković, rođena Tomljenović. Rođena sam 1915. u Podoštri kod Gospića. Moj otac Mate Tomljenović i majka Ika imali su devetero djece: Ivu, Anu, Katu, Maru, Josu, Milu, Antića, Juru i Nikolu. S nama su još živjeli djed Karlo i baba Ika.

Udala sam se za svoga suseljana Nikicu Frkovića 1938. Živjeli smo do njegove pogibije u sretnom braku. Imali smo jedinca sina moga Josu, koji se rodio iste godine kad sam se udala.

Moj pokojni muž bio je vrlo vrijedan. Kada se gradila gimnazija u Budačkoj ulici u Gospiću radio je na njoj. Iza toga otišao je u Zagreb i zaposlio se kao konduktor na tramvaju. Bio je pismen čovjek. Završio je četiri razreda gimnazije, a to je tada bilo puno.

Iz Zagreba se vratio u Gospic i zaposlio u sudu kao službenik. Tu je dočekao uspostavu NDH i početak rata. Unovačen je u domobranu. Poginuo je 1943. u Gospicu u Kaniškoj ulici, ispred kuće u kojoj je sada Šumarija, kod kapelice Svetog Ivana.

Partizani su topništвom s Ljubova razarali Gospic, kao srpski pobunjenici sada u Domovinskom ratu. U jednom takvom napadu poginuo mi je muž. I danas ne volim proći tom ulicom. Sva se ukočim i zaboli me u duši. Ni sam se ponovno udala. Ostala sam vjerna svom mužu.

U Drugome svjetskom ratu izgubila sam brata Milu. Bio je hrvatski vojnik. Poginuo je na Kozari. Drugog brata Antu partizani su ubili 1945. kod Sastavaka na otoku rijeke Bogdanice u Novčiću. Sestra Ana umrla je kad je bila mala.

Petogodišnjak bez majke

Kada je Drugi svjetski rat završio, moј brat Joso sakrivaо se od partizanskih progona u Velebitu, Oštri i okolnim šumama. Bio je ustaša i drugog izlaza nije imao, doli skrivati se. Nije bio sam, skrivalo se još puno hrvatskih vojnika i civila.

Pomagala sam mu. Nosila sam mu brašno, sol, meso, krumpir i druge namirnice, a i obavještavala ga o postupcima partizanske vlasti.

Oženio se pred kraj rata. Žena mu je bila trudna i progonači su znali da se skriva negdje u blizini kuće.

Kada je Ivan Došen Sokol ubijen koncem lipnja 1945., partizanska vlast izvršilaje veliko nasilje nad pučanstvom. Zatvarali su ljudе prisiljavajući ih da priznaju da su ubili Sokola, ili pak da otkriju tko ga je ubio, te tko skriva i hrani ustašku bandu, kako su oni zvali proganjene..

Piše:

Ivan VUKIĆ

Kada je sestra Kata vidjela koliko je ljudi zatvoreno, pobegla je bratu u šumu. Nije duго ostala. Vratila se. Skrivala se u Oštri i krišom je dolazila kući. Netko od susjeda ju je video i prijavio. Opkolili su kuću, uhitali je i odveli u Gospic u zatvor.

Mene su uhitali 18. srpnja 1945. Žela sam ječam. Došli su po mene u polje. Kada su me

Gospicka vojarna Eugena Kvaternika, oštećena u velikosrpskoj agresiji

odvodili od kuće, moј sin Joso, petogodišnje dijete, trčao je za nama moleći ih da me puste, jer što će on sam bez mene.

Nisu imali milosti. Ostalo je jadno dijete plačući samo kod kuće, a mene su odveli u gospicki zatvor.

U tim silnim uhićenjima ljudi su bili uplašeni i još uvijek pod teškim dojmom stravičnih zločina što su ih svakodnevno vršili partizani.

Među prvim uhićenicima bio je Nikola Majerović iz Rizvanuše sa ženom i kćerima. Iselili su ih iz Rizvanuše pod optužbom da hrane "bandu" u Velebitu. Uselili su ih u moje susjedstvo u Podoštru, u kuću bave Franke.

Vidjeli su da pomažem brata. Kćer im Milka nije mogla izdržati pritisak čestih ispitivanja. Izdala me.

Na ispitivanju sam poricala, tvrdeći da to nije istina. Sakrili su me iza ormara, naredivši mi da štim. Pozvali su Milku i rekli joj da im ispriča sve što zna o meni i mome bratu banditu kojeg skrivam i hranim negdje u šumi. Rekla im je da bratu nosim mast, bršano, krumpire i meso. Mislila sam, Bože dragi, kako ona to zna. Kada su je otpustili, upitali su me "Što sada kažeš, nisi mu nosila hranu, je li?"

Poricala sam, nisam htjela priznati. Tvrđila sam da ni sama nemam čime prehraniti sina i sebe. Istragu je vodio djelatnik Ozne Joso Bubaš iz Ličkog Novog.

Hrvatska Antigona

U gospickom zatvoru danonoćno smo slušali zveket lanaca, po kamenom podu zatvorskih hodnika, kojima su hrvatski sužnji bili okovani, kad su ih vodili na stratište. Umirali smo od straha čekajući kada će doći red na nas.

Premda smo bili prestravljeni, nismo mogli odoljeti znatiželji i ne pogledati kroz prozor što se u dvorištu zgrada događa. Prozor je bio visoko od poda. Hrbriji bi se jedni drugima popeli na ramena i gledali kroz prozor, koji je bio okovan teškom rešetkom. Prizor je bio stravičan. U lance okovane sužnje vodili su u dvorište do parkiranog kamiona ispred kojeg su stajali partizanski krvnici s teškim željeznim polugama u rukama. Kako su ti okovani nesretnici dolazili, udarali su ih tim polugama po leđima, lomeći im kralješnicu i glave. Mrtve i polumrtve ubacivali su u kamione kao cjepanice i odvozili na stratišta.

Jednom su došli po mene. Premrla sam od straha. Odveli su me u sobu pripadnika Ozne, Hrvata, Paje Milkovića, krvnika i lopova iz Smiljana, koji je bio poznat po svome našilništvu nad zatvorenicima.

Dočekao me riječima "Vidi ustašice, vidi lopovice"! Zašto sam lopovica? Nikome ništa nisam napravila! Zapovjedio mi je da mu napravim krevet. Kada sam bila gotova, rekao je da ne valja, te da ga ponovno napravim. Odbrusila sam mu da nas je u obitelji bilo dvanaest, a već sam šest godina svoj gospodar, pa da ne znam krevet praviti, ubila bih se.

Vidi kako znaš lajati, reče mi. Odgovorila sam mu da nemam pet godina, već trideset i da je krevet dobro napravljen.

Pobjesnio je. Unio mi se u lice vičući. "Ja ču tebe obiesiti na lipu ispred kaznionice". Odgovorila sam mu, ako je došlo do toga da vam ja državu rušim, uzmite jadno dijete moje bez oca i majke na dušu i objesite me. Objesite i njega da se ne muči. Zapovjedio mi

je da mu očistim cipele. Očistila sam ih. Otpustio me. Bio je jako bijesan na mene.

Nedugo iza ovog događaja osudili su nas. Sestru Katu na smrt strijeljanjem, a mene na dvije godine zatvora i gubitak časnih prava tri godine.

Kati je kasnije kazna preinačena na dva deset godina strogog zatvora.

Iz kaznionice su nas razmjestili po okolnim kućama, koje su također služile kao zatvor, jer je sužnjeva bilo bezbroj.

Nakon kratkog vremena odvezli su nas u logor Stara Gradiška. Tamo je bilo užasno. Ženski odjel bio je odvojen od muških. Teško smo radili. Bili smo gladni, goli i bosi. U tračićama nosili smo snijeg u Savu. U prolazu nismo se smjeli pogledati. Gledali smo u zemlju ispred vrška naše obuće. Ako bi stražar primijetio da smo u prolazu digli glavu, odveo bi nas u samicu, gdje bi nas nemilosrdno isprebijali. Često bi batinali do smrti.

Nas žene iz Stare Gradiške premjestili su u kaznionicu u Slavonskoj Požegi. Put od Stare Gradiške do Požege prešli smo pješice.

U zatvoru u Požegi radili smo na popravku puteva i dovozu vode u zaprežnim kolima s rijeke Orljave. Jedne bi držale rudo, a druge bi gurale kola. Koji put bi se rudo istrgnulo iz ruku i kola bi pregazila one naprijed.

Jednom za Uskrs Mara Sanković zapjevala je na drugom katu kaznionice "Piši, dragi, ugori na grani, jesu li te stigli partizani". Iza toga je dovikivala kroz rešetke stražaricama u dvorištu: "Vidi mrcina, vidi prasica, kako se šeću!". Bilaje vrlo hrabra i odvažna.

Nisam izdržala cijelu kaznu. Otpuštena sam prije navršene godine dana zatvora. Imala sam dobrog prijatelja, koji je bio za partizane. On mije pomogao.

Jednog dana došla su trojica državnih dužnosnika u zatvor. Ispitivali su nas i puno nas upisali u svoj popis. Kada su mene pitali zašto sam osuđena, odgovorila sam im da sam utamničena radi brata. Pa gdje tje je brat, pitali su? Ubili su ga na prijevaru partizani. Bio je ustaša. Neka su ga ubili, reče mijedan od njih. Šutjela sam, a suze su mi tekle niz lice. Zašto plačeš, brat tje je bio bandit?

Što god bio, on je moj brat. Ista nas je majka rodila. Ja ga volim i kakva bih sestra bila kada svom bratu ne bih pomogla.

A da te sada pustimo i da je on živ, bi li mu pomagala.

Bih, on je moj brat.

Jedan od te trojice, koji se naslonio na vrata, reče im: "Pustite ju, ženaje iskrena, govori istinu. Zar i nas nisu naši pomagali dok smo bili u šumi?"

Izvršili su prozivku popisanih iz svoega popisa. Rekli su da će prozvani biti pušteni kućama. Bila sam prozvana. Nisam mogla vjerovati. Sumnju je pojačala stara Roža Frković, kojaje rekla da su nju prozvali. No, ut-

vrdilo se da sam ipak ja ta sretница. Da, sretница, jer izići iz onoga pakla, prava je sreća.

Došla sam kući na Duhove 10. svibnja 1946. Kuća mi je bila opljačkana. Ostala sam bez igdje ičeg. Sin Joso bio je kod mog oca, koji ga je uzeo u zaštitu. Strina i teta pazile su ga i čuvale. Kad su mu rekle da mu je mama došla, jedno dijete je pobeglo od mene.

Sestra Kata teško je oboljela. Jako je krvila. U zatvoru nisu mogli zaustaviti krvarenje, pa su je poslali u Zagreb u bolnicu Sveti Duh. Tamo je bio odjel za kažnjene. Budno ih je čuvala naoružana straža.

U bolnici je bio jedan partizanski oficir. Ne znam je li bio liječnik ili zapovjednik. Prema Kati bio je jako dobar. Dao joj je onako iscrpljenou pojačanu hranu. Kad su joj uzeli krv na analizu, utvrdili su da u bolnici nema krvi njezine krvne grupe. Taj partizanski oficir, Srbin rodom iz Udbine, imao je njezinu krvnu grupu. Rekao je da će on dati krv i ne će dopustiti da njegova zemljakinja umre.

Nakon transfuzije, hvala dragom Bogu, oporavila se. Otpuštena je iz zatvora, teško bolesna, nakon izdržanih 7 godina, 8 mjeseci i 11 dana robije. Radilaje kao kuharica u Građevnom poduzeću Lika u Gospiću. Što bi zarađala, potrošila bi na lijekove.

Ubijen na prijevaru

Dok smo Kata i ja bile u zatvoru, ubili su nam partizani na prijevaru brata Josu. Moj pokojni otac bio je zidar. Prije rata radio je na održavanju podzida uz ceste i propusta za vodu. S njim je često radio Miško Došen, tesar iz Rizvanuše. Taj Miško u ratu je iz ustaša prešao k partizanima. Vlast je znala da se brat Joso skriva negdje oko kuće, jer mu je žena ostala trudna.

Miško Došen, partizanski dužnosnik, kao dobar poznanik moga oca, došao mu je s prijedlogom, da se Joso predaj, jamčeći da mu se neće ništa loše dogoditi.

Joso se nečkao, dvoumio se. No, kako mu je žena bila pred porodom, prihvatio je poziv i odlučio se predati. Toga dana, kada je javio po ocu da će se predati, žena Ika rodila mu je ujutro sina Josu. Primalja joj je bila Milka Zdušić iz Žabice.

Moji su spremili juhu, kupus i meso i vino. Došla je sestra od nevjeste s mačehom, te ostala njezina i naša rodbina. Svi su bili sretni. Joso se predaje, obećali su mu da ga ne će progoniti i suditi, a i sin mu se rodio.

Došao je Joso.. Došli su vidjeti ga i predstavnici komunističke vlasti Miško Došen i učitelj Pajo Kosović iz Ličkog Novog.

Svi su mirno jeli i ne sluteći neko zlo. Otac i majka iza jela otišli su nahraniti i napojiti krave i konje i pomusti krave, jer to od uzbudjenja nisu ujutro napravili. Otac je brata Nikolu, još klapca, poslao u podrum po još vina, da gosti budu dobro počašćeni.

Iza stola ustali su i Miško Došen i Pajo Kosović. Izišli su iz kuće. Nakon kraćeg vremena vratili su se. Iz džepova su izvukli samokrese, te istodobno obojica zapucali u brata Josu, kojega su iznenadili, jer nije očekivao takvu podlost.

Ubili su ga pred očima tek rođena sina i žene kojaje ležala u krevetu. Pitali su, gdje je onaj mali što je išao po vino. Robdina se razbježala. Susreli su Niku i rekli su mu da bježi, jer će ga inače ubiti Došen i Kosović, kao braća Josu.

Josu su mama i tata sahranili kraj staje u vrtu. Vlast nije dopustila da ga pokopaju u groblje. Nevjesta Ika sa sinom iselila je u Kanadu. Tamo i sada žive.

Pred tri godine sestra Kata pisala je sinu pokojnog brata da više nema zabrane i da se posmrtni ostatci njegovoga oca mogu prenijeti u groblje. Poslao je 1400 CAD i oca mu, a našeg brata pokopali smo u groblje u Ličkom Novom.

Marija, sestra moga oca, bila je udana za Srbina Lemaića. Imali su kćer Milevu. Živjeli su u Gospiću. Kada se ono u ratnom vihoru bježalo iz Gospića, Marija s kćeri došla je k meni u Podoštru i pitala me hoću li je pustiti u kuću, jer se boji ostati u gradu.

Kada se moj brat Joso, vraćajući se s položaja, navratio k meni, ispričala sam mu što me Marija pitala. Odgovorio mi je neka ostane, a on će sutra upregnuti konje i otići po njezine stvari. Tako je i učinio. Dovezao je njezin namještaj, kravu i prase. Nakon nekoliko dana došli su nepoznate ustaše i odveli ih u Gospić. Nismo tada znali da one održavaju vezu s partizanima u Kolakovici i Gračacu. Joso je otišao u Gospić i uspio ih osloboediti iz zatvora. Mogao je radi njihove glavu izgubiti.

Kada se Joso ženio, obje su bile na svadbi. Marija je bila dobra kuharica, pa je kuhalica. Mileva se kasnije udala za Paju Kosovića, koji je na prijevaru ubio moga brata Josu. Sada oboje žive u Karlovcu.

Marija i Mileva nisu ni pokušale zaštiti Josu, svoga rođaka, koji ih je u ratu spasio izlažući se smrtnoj opasnosti.

Iza rata i moga dolaska s robije, komunisti mi dugo nisu dali mira. Često su vršili premetačinu moje kuće i ispitivali me. Optuživali su me kako navodno imam vezu s neprijateljima Jugoslavije, rušiteljima bratstva i jedinstva.

Njihova nakazna Jugoslavija, bolesno bratstvo i jedinstvo i zločinačka komunistička partija uništili su moju i na tisuće i tisuće drugih obitelji. Za svoje zločine nisu do sada nikome odgovarali. Nisu osjetili potrebu ni ispričati se.

PREDĆIRILOMETODSKO PODRIJETLO GLAGOLJICE I GLAGOLJSKOGA BOGOSLUŽJA (13.)

POKRŠTENJE HRVATA I GLAGOLJICA

Svi ti spomenuti narodi - Auhati, Siginjani ili Sigini (u iranogovornu jeziku Sigini znači: Skitnice) i Iliri Veneti-pripadaju iranogovornoj skupini naroda. Sigini su za sebe tvrdili, da su Medjani ili Medij ci. Iranski narod Medij aca ili Mada, kako piše Miljenko Dabo - Peranić (**Iranska Hrvatska**, Paris 1962., str. 25.), proizšao je iz indoijanskoga naroda Harahvaiti (Hrvati). Skupine Ilira počele su dolaziti u Podunavlje i na Jadran iza god. 1200. prije Krista. Zajedno s njima ili iza njih mogli su dolaziti i današnji prvobitni "Hrvati - kajkavci", to jest "Prahrvati", koji su s Ilirima zajedno živjeli na Baltiku. Ti prvobitni Hrvati bili su u savsko - dravskom međuriječju već u I. st. po Kristu i bili su neprekinitom linijom povezani s prvobitnim Hrvatima na sjeveru (današnja Slovačka, Češka i Poljska). Iz Panonije oni su se ubacivali prema današnjoj Liki i dalje premajugu, na liniji Like Dubrovnik (Valentin Putanec, **Ubikacija klasičnih toponima Sisopa i Soroga u ZAGREB i pitanje prisutnosti Slavena na Balkanu u 1. st. naše ere, Zagreb 1992.**).

Po Herodotu (oko 484. - oko 430. prije Krista) prvobitni Hrvati nastanjuju dakle današnje hrvatske zemlje već u V. st. prije Krista. Doseglibom Hrvata s Baltika, Hrvatska se u I. st. po Kristu prostire na golemom području od Crnoga mora do Jadrana, Dalmaciju, Ilirik i Panoniju nastanjivali su Herodotovi Iliri Veneti, Sigini i Auhati. Sav taj prostor naseljen srodnim iranogovornim narodima stari Rimljani nazvali su **Ilirik**, a narode koji su na tom prostoru živjeli nazvali su skupnim imenom **Illi**. Oni što se nastaniše u današnjoj Liki i na dinarskom području nazivahu sami sebe izvornim imenom **Hrvati** donesenim iz svoje iranske pradomovine. To njihovo izvorno ime, kako nam svjedoči Toma Arcidjakon, stari su Rimljani preoblikovali u Kureti.

Nove skupine Hrvata doseljavaju se sa sjevera u Panoniju, Liku i Dalmaciju u petom, šestom i sedmom stoljeću po Kristu. Najveću skupinu, koja je došla s Crnoga mora i Karpata odnosno od "poljskih

Piše:

Mato MARČINKO

strana", prevodili su petro braće i dvije sestre (Porfirogenet) odnosno Totila (Toma Arcidjakon). Ta se skupina Hrvata pomiješala s Hrvatima starosjediteljima "i postali su jedan rod, slični po životu i običajima, jednoga govora". Hrvati starosjeditelji, pokršteni još u apostolsko doba, pokatoličili su pridošle Hrvate arijance.

Nakon dugogodišnjega proučavanja podrijetla glagoljice i glagoljskoga bogoslužja Marko Japundžić je zaključio, da su glagoljsko pismo i glagoljsko bogoslužje nastali prije pojave Sv. Braće Ćirila i Metoda na povijestnoj pozornici. Činjenice nas upućuju na zaključak, veli on, da su Hrvati u svoju današnju domovinu došli sa svojom crkvom ustrojenom u sklopu CATHOLICOS i sa svojom crvenom knjigom na narodnom jeziku i na svomu pismu glagoljici.

Glagoljica je hrvatsko narodno pismo nastalo razvojem tijekom dugoga vremena. "Sv. Braće Ćiril i Metod nisu mogli biti tvorci glagoljskoga pisma, a ni začetnici glagoljskoga bogoslužja. Konstantin - Ćiril mogao je biti samo uskladitelj onoga, što je već obstojalo" (M. Japundžić, **Hrvatska glagoljica**, Zagreb 1998., str. 96. i 98.).

Hrvatsko glagoljsko bogoslužje nastalo je tamo, gdje je već obstojalo bogoslužje na narodnom jeziku (Armenija, Azov, Crno more, Pontus Galaticus). Rim je hrvatsko narodno (glagoljsko) bogoslužje priznao "via facti", da privuče Hrvate u svoje krilo. Glede nastanka glagoljskoga pisma i bogoslužja većina se slavista poziva na Žica Sv. Braće kao tobožne povijestne izvore. Nu Žica su legende, a ne povijestne izprave. Konstantin - Ćiril može biti tvorac samo crkvene čirilice. Glagoljica je nastala daleko od rimskoga i bizantskoga područja.

Da su Hrvati došli u današnju domovinu već kao kršćani, svjedoči papa Agaton

(Sveti) god. 641. u svomu pismu bizantskomu caru Herakliju. U tomu pismu papa Agaton izričito kaže, da su Hrvati kršćani i da imaju svoje biskupe. Crkvene knjige kojima su se služili ti hrvatski biskupi bile su napisane hrvatskim narodnim glagoljskim pismom, a u bogoslužju se radio hrvatski jezik. Za ovu tvrdnju neizravnu potvrdu nalazimo u povelji hrvatskoga vladara Muncimira (oko god. 892. - oko god. 910.), koja je izdana 28. rujna 892. pred vratima crkve sv. Marte mučenice u Bihaćima kod Trogira.

U toj Muncimirovoj povelji među svjedocima spominje se i "Zitallo (Zitallolo)", superposito monasterio" (**Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije**, sv. I., Zagreb 1967., str. 24. - 25.). Rački njegovo ime bilježi kao "Zitalio (Zitallo, Žitalj), a Miklošić "Cf Žiteje a žit" (Franjo Rački, **Documenta historiae Chroatiae periodum antiquum**, Zagreb 1877., cap. 12., str. 16. - 17.). Ovaj "superposito monasterio" (nadstojnik ili predstojnik samostana, opat) Žitalj ili Žitelj bio je "glava hrvatskih samostana i škola u kojima se gojila glagoljica i hrvatski jezik" (Vid Balenović, **350 godina humanističke nastave u Zagrebu - Povijest zagrebačke klasične gimnazije 1607. - 1957.**, Zbornik naučnih i književno - umjetničkih priloga zagrebačke klasične gimnazije o 350 - godišnjem jubileju 1607. - 1957., str. 12.).

"Po Tomi Arcidjakonu iz pradomovine su Hrvati došli kao 'kršćani... poprskani arijanskom kugom'. Dolaze ne kao rušitelji, nego kao oslobođitelji od Avara. Sudeći po kasnijim vijestima i arheološkim nalazima, na području koje su naselili Hrvati većina benediktinskih samostana ostala je netaknuta. Iz tih samostana među Hrvate dolaze benediktinci, da one koji su bili 'poprskani arijanskom kugom' pokatoliči, a one koji su bili pogani pokrste. Benediktinac je po svoj prilici bio i onaj opat Martin, koga je papa Ivan IV. (640. - 642.) poslao Hrvatima. Da bi mogli uspješno djelovati među Hrvatima, benediktinci su morali naučiti hrvatski jezik i pob-

Faulina Šemenčić: Dolazak Hrvata iz kavkasko mezopotamsko-iranske pradomovine u današnju podunavsko-panonsko-jadransku domovinu (ulje na platnu)

rinuti se za pravoverne bogoslužne knjige na hrvatskom jeziku. - U novu domovinu Hrvati su sa sobom donesli na hrvatski prevedeno arijansko Sveti pismo i bogoslužne knjige napisane hrvatskim jezikom i hrvatskim glagoljskim pismom. To je pismo već tada bilo usavršeno, iako su njegova slova zbog svoga oblika mogla Čnorizcu Hrabru izgledati kao 'crte i reze'. Nu kako god mu izgledala glagoljska slova, Hrbar je 'crte i reze' smatrao pravim pisom... Benediktinci su odmah zdušno prigrili glagoljicu i od tada do danas bili njezini najverniji branitelji i promicatelji" (Tomislav Heres, *Iz hrvatske kulturne i glagoljaške povijesti od doselidbe Hrvata do naših dana*, "Marulić", XXI. /1988. br. 2., str. 193.-194.).

Godine 1944. izdao je Hrvatski izdavački zavod knjižicu **Baština djedova** (crteži i oprema Rudolf Schlick i Kamilo Tompa, Tekst Ljubo Karaman, Zagreb 1944., u kojoj su crtežima i riječju prikazani starohrvatski spomenici. Na prvom je mjestu Krstionica kneza Višeslava.

Višeslavova Krstionica je najstariji poznati kameni spomenik iz starohrvatskoga doba. Dao ju je izraditi svećenik Ivan u doba hrvatskoga vladara Višeslava. To je šesterostранa kamenica izrađena iz jednoga komada mramora. Na gornjoj kruni ka-

menice uklesan je nadpis na latinskom jeziku, koji u prijevodu na hrvatski glasi:

"Ovaj izvor naime prima slabe, da ih učini prosvijetljenima. Ovdje se Peru od svojih zločina, što su ih primili od svog prvog roditelja, da postanu kršćani spasonosno ispovijedajući vječno Trojstvo. Ovo djelo pobožno učini svećenik Ivan u vrijeme kneza Višeslava, i to u čast Sv. Ivana Krstitelja, da zagovara njega i njegove štćenike" (Stjepan Gunjača — Dušan Jelovina, **Starohrvatska baština**, Grafički zavod Hrvatske, fotografije i likovna obrada Mladen Grčević, Zagreb 1976., str. 93.).

Hrvatski vladar Višeslav, koga Hrvati vjerojatno nazivaju kraljem, vladao je u Bijeloj (Primorskoj ili Dalmatinskoj) Hrvatskoj oko god. 785. do 802. Godine 799. suzbio je Franke kod Trsata. U sukobu između Bizanta i franačkoga kralja Karla Velikoga, pridružio se kao saveznik Francima. Taj je izbor bio naravan, jer su Hrvati od svoga dolaska u današnje hrvatske zemlje pripadali zapadnoj kulturi i uljudbi.

Između hrvatske i franačke države obstojale su i crkvene sveze. "Ove međutim sveze za karolinžkoga vremena među Hrvatima i Francima nisu bile tako velikoga utjecaja, da bi se moglo govoriti o romaniziranju ili pak franciziranju Hrvatske.

Davno su već naime prije toga vremena Hrvati bili oblikovali svoju osobitost i svoj nacionalni stil iransko - hrvatski, kako to dokazuju oblici starohrvatskih crkava, pogotovo pak Krstionica bana Višeslava iz Nina **iz prije 800. godine**, koje nose sve značajke hrvatske narodne umjetnosti" (Milienko Dabo - Peranić **Regnum Chroratorum 626. - 925.**, Paris 1962., str. 21. - tekst tiskan uzporedno na francuzkomu i hrvatskomu jeziku).

Izdvojeno mišljenje o Višeslavovo Krstionici iznosi Stjepan Pantelić u svojoj knjigi **Najstarija povijest Hrvata** (Mainz 1993., str. 46.-55. i 76.-77.). Pantelić polazi od predpostavke, da su se Hrvati nekoliko puta i s različitim strana doseljavali u današnju Hrvatsku. On kao novost iznosi svoju tvrdnju, da se jedan dio Hrvata doselio i godine 791. u doba franačko - avarskoga rata i to kao franački saveznici.

Životopisac Karla Velikoga Einhard spominje "slavenskoga vojskovođu Visana". Taj Visan je, veli Pantelić, bio "hrvatski kralj", kojega Šišić, nazivajući ga "knezom Višeslavom", smatra "prvim dalmatinsko - hrvatskim knezom". Kralj Visan i knez Višeslav, koji se spominje uisto vrijeme, ista su osoba. Krstionica kneza Višeslava "zaciјelo je i živi svjedok posljednjega doseljenja Hrvata. Ime VVIS-SASCLAVO na Krstionici "krivo se pročitalo Višeslav". "SUB TEMPORE VITSSA SCLAVORUM DUCI" mora se, dakle, prevoditi "ZA VRIJEME SLAVENSKOG VOJSKOVOĐE VISANA", a ne kao do sada "za vrijeme kneza Višeslava".

Na Krstionici se kralj Visan naziva **dux**, pa to Pantelić smatra dokazom, "daje krstionica morala nastati za vrijeme ratnog pothoda Karla Velikog na Avare godine 791.", a krstionici je načinio legat Karla Velikog presbiter Ivan". Točan datum nastanka Krstionice je 23. kolovoza 791., "jer taj datum spominje Karlo Veliki u navedenomu pismu svojoj ženi Fastradi u Regensburg" u kojem pismu "opisuje prvi dan rata protiv Avara". Visana, koji je u rat protiv Avara išao kao vazal Karla Velikoga, Einhard i Lorški anali nazivaju "kraljem Abodrita" (Abodriti su narod Vilka ili Ljutica"). Visan, koji kao vazal Karla Velikoga sudjeluje "na strani Karla Velikoga u ratu protiv Avara na područjima današnje Hrvatske" i "Visan koji se spominje na krstionici zapravo su ista osoba".

(nastavlja se)

U POVODU RATNIH I PORATNIH USPOMENA DINKA ŠAKIĆA

U nakladi splitske nakladničke kuće *Laus* nedavno se pojavila zbirka memoarskih članaka **Dinka Šakića** pod naslovom *S Poglavnikom u Alpama* (Split, 2001., 182 str.). Kao pripadnik Ustaške obrane i bliski suradnik generala **Vjekoslava Maksu Luburiću**, s kojim ga vežu i tazbinske veze, Šakić je potencijalno važan svjedok za rekonstrukciju nekih od važnih epizoda povijesti Nezavisne Države Hrvatske. U knjizi, doduše, nema teksta koji bi se bavio ja-senovačkim logorom, po čemu je pisac, kao njegov svojedobni privremen upravitelj, posljednjih godina - zahvaljujući nedavno okončanom sudskom postupku - postao poznat ne samo u Hrvatskoj, nego i diljem svijeta. Ona se sastoji od teksta koji potječe iz 1978. i nosi naslov *S Poglavnikom u Alpama* (str. 27.-36.), čiji je sastavni dio članak *Povlačenje Hrvatske vojske iz južne Hrvatske* (str. 37.-118.), te nekoliko priloga. U prilogu su uvršteni tekstovi *O Luburiću* (str. 121.-130) iz kolovoza 1997., te nedatirani *Puč Lorković - Vokić* (str. 131.-161.) i *Uzroci neuspjeha Kavranove akcije* (str. 163.-189.).

Na povlačenju s Poglavnikom

Makar to nije posebno naznačeno, očito je da su ovi tekstovi nastali u sklopu različitih prijepora koji su o nekoliko važnih događaja naše nove povijesti vođeni u hrvatskom iseljeništvu. Kao sudionik tih događaja, Šakić je, očito, osjetio potrebu kazati koju sa svoje strane (zasigurno ne umanjujući svoju ulogu). Kad se ima na umu da su mnogi sudionici važnih događaja svoje tajne i spoznaje odnijeli u grob, pohvalna je već činjenica daje Šakić imao osjećaj odgovornosti i potrebu da stvari osvijetli iz vlastitoga kuta. Moguće je, da neke njegove ocjene i gledišta i ne budu prihvaćeni, ali je sasvim sigurno da se pri analizi obrađenih tema spomenuti tekstovi ne će moći zaobići.

U središnjem dijelu knjige Šakić opisuje povlačenje Hrvatskih oružanih snaga iz

Piše:

Tomislav JONJIĆ

Hercegovine i Bosne u proljeće 1945., do-noseći pritom niz zanimljivih pojedinosti u pravilu vezanih uz Luburićevu osobu. U Luburića je **Pavelić** imao, prema Šakiću, posebno povjerenje, pa je njemu prepуш-tena središnja uloga u organizaciji i izvla-

travnja 1946.) rodio sin, kojemu je Pavelić bio krsnim kumom.

Znajući da Pavelić nije baš hrlio bježati iz zemlje, a da se Luburić vratio organizirati otpor, Šakić ne dijeli mišljenje "generala poslije bitke", koji su naknadno za blajburški pokolj i stradanja na križnim putovima optuživali hrvatsko državno vodstvo, ne shvaćajući da time ekskulpiraju one koji su zločin omogućili (Saveznici, u prvom redu Britanci) i one koji su zločin počinili (jugoslavenski partizani). U tome je auktor ove knjige posve suglasan s **Danijelom Crljenom**, jednim od pregovarača s Britancima i auktorom niza članaka o tome. Crljenov tekst *Istina o Bleiburgu* uvršten je umjesto uvoda u Šakićevu knjigu. No, možda je u sklopu prikaza ove knjige potrebno skrenuti pozornost na Crljenovu polemiku s **Vinkom Nikolićem** i **Ivom Rojnicom**, objavljenu 1988. u *Nakladi NDH Publishing* (Toronto - Frankfurt) pod naslovom *Svjedočanstvo II*.

Argumentacija Danijela Crljenja

Na tom se mjestu Crljen, polemički neobično vješto i duhovito, obara na poratne kuditelje Pavelića i državnog vodstva, između ostalog i u svezi s napuštanjem Hrvatske u svibnju 1945.:

"...Povlačenje ugroženog hrvatskog pučanstva u tudjinu i predaja hrvatske vojske angloameričkim jedinicama, koje će tražiti hrvatske puške, ali ne i hrvatske glave, bila je jedina razumna alternativa, kojunamje ostavio genocidni srbsko-partizanski pohod na život hrvatskog naroda."

čenju hrvatske vojske i rijeke civila prema Zapadu, gdje se očekivalo da će ih kulturni saveznici prihvati i onda možda čak i noružati za borbu protiv boljševika. Kad ga već nije spomenuo **Krizman** u svome am-bicioznom publicističkom pamfletu *Pavelić u bjekstvu* (Zagreb, 1986.) Šakić ne propušta istaknuti kako je pripadao malobrojnoj skupini ljudi, koja je ne samo znala gdje se Pavelić nalazi neposredno nakon sloma, nego je izravno organizirao njego-vi skrivanje i brinuo o njemu više mjeseci. U tom neveselom razdoblju Šakiću se (10.

'ostataka fašizma', a bleiburžka bi pogibija bila udeseterostručena. 'Srbskoj zavjetnoj misli' ne bi ništa stajalo na putu, a srbski ambasador u Washingtonu, **Fotić**, dočekao bi ostvarenje svoje prietnje **Bogdanu Radici**, kojemu je rekao, da poslije rata treba pobiti barem milijun Hrvata, te tako uzpostaviti 'bioložku ravnotežu sa srbskim žrtvama'.

Uputno je ideju masovnog povlačenja hrvatske vojske u šumu popratiti s nekoliko pitanja:

Posljednjih tijedana NDH hrvatska se vojska u težkim borbama pod trajnim neprijateljskim pritiskom povlačila prema Zagrebu. Da li su postojale ikakve mogućnosti, da se bez katastrofnih gubitaka prekine dodir s neprijateljem, napusti organiziranu frontu, razsprši četvrt milijuna vojnika na što većem prostoru dobrim dielom već u partizanskim rukama, nanovo postroje sve jedinice za novi način borbe, uzpostave veze, osigura ratna stega, postroji zapovjedništvo?

Kako se obraniti od smrtonostnog bombardiranja angloameričkog zrakoplovstva, koje je uslijed njemačke kapitulacije bilo sasvim slobodno za nove podhvate?

Kako obnoviti zalihu streljiva, na kojemu je hrvatska vojska oskudjevala nekoliko mjeseci prije sloma?

Kako nadoknaditi sve težko narušanje, koje bi moralno biti napušteno?

Kako riešiti problem desetaka tisuća vojnika, koji poslije obće kapitulacije ne bi htjeli nastaviti bezizglednom, samoubilačkom borbom?

Kako spriječiti da stotine ili tisuće očajnika ne pokušaju spasiti život izdajom svojih drugova?

Kamo uputiti množtvo ranjenika i invalida, koji su se s vojskom povlačili?

Što bi se dogodilo s gradjanskim izbjeglicama, koji su u paničnom biegu grnuli prema Zagrebu, da se spase od partizanskog pokolja?

Da li bi im bio s oružjem spriječen bieg u tudjinu?

Da li bi oni bili razpršeni po šumama, ili bi bili vraćeni partizanima u ruke, da se operativne jedinice 'rieše balasta'?

Da li bi se problem prehrane mogao riešiti drugačije nego otimačinom hrane od mirnog domaćeg pučanstva?

Kako obraniti to pučanstvo od masovnih kravih represalija srbskog okupatora, koji bi i otetu hranu proglašio 'dobrovoljnim doprinosom buntovnicima'?

Koja bi bila sudbina težkih ranjenika povodom neizbjježivih pokreta nakon svake akcije?

Ne bi li vojska bila već prvih dana desetkovana zaraznim bolestima zbog absolutne nemogućnosti nabavke liekova u odgovarajućim količinama?

Ostavši bez ikakove obrane od zračnih napadaja, hrvatskoj bi vojsci ostalo jedino utočište protiv tih napadaja u skrivanju svojih jedinica i kamufliranje svojih položaja. Nije li svakom trieznom čovjeku jasno, da bi i ta teoretski jedina obrana bila dozlaboga neuspješna?

Budući da bi sva hrvatska vojska bila prema medjunarodnom ratnom pravu stavljena izvan zakona, partizani bi bili na temelju propisa tog ratnog prava ovlašteni strijetati sve zarobljenike. Da li se može sumnjati, da bi srbonikuni to zakonodavstvo primenili temeljito i do kraja?

Basna o pozitivnoj reakciji demokratskih velesila na taj 'hrvatski rat' ne zasluguje ni komentara. Zar nisu upravo demokratske velesile bezdušno žrtvovale Poljsku, svog najlojalnijeg prijatelja, za volju svog himbenog saveznika **Staljina Groznog?** Zar nisu mirno, ne maknivši prstom, pre-

pustile krvniku svog suborca **Dražu Mihailovića**, stup i štit srbske kraljevske kuće Karadjordjevića, čije uzke rodbinske veze s englezkom kraljevskom kućom nisu ni malo ganule londonsku vladu u časovima velikih odluka? (...)

Ideja konačnog otpora u Zagrebu do podpunog samouništenja još je luđa od ideje povlačenja ciele vojske u šumu. Jezoviti sanjari tolike bezglavosti tvrde, da bi Poglavnik time stekao priznanje celog sveta i slavu **Nikole Šubića Zrinskog**, koji se je s ostacima svoje vojske žrtvovao u Sigetu. Nisu sviestni, da bi namjesto slave Zrinskog stekao - bez ikakve dvojbe - 'slavu' bezumnog **Hitlera**, koji je obranom Berlina, kad je već sve bilo izgubljeno, nametnuo poraženoj Njemačkoj zadnju i naj-bezmisleniju žrtvu. Ne sjecaju se da je jedinstveni japanski heroizam u obrani svog otočja nakon gubitka celog Imperija bio 'nagrađen' atomskom bombom.

Borba u Zagrebu nakon obće kaptulacije bila bi smatrana ludjačkim nastavkom rata 'ostataka poraženog fašizma', te bi došla do podpunog izražaja saveznička solidarnost u kravavom i podpunom uništenju tog 'posljednjeg gnezda otpora'. Kako bi tu solidarnost izrazilo angloameričko zrakoplovstvo, pokazuje nam sudbina njemačkog grada Dresdena. Tokom celog rata nije bio bombardiran, jer nije predstavljao ozbiljan ratni cilj. Kad je rat bio skoro završen, te savezničko zrakoplovstvo ostalo bez 'posla', Dresden je bio tokom jedne jedine noći sav obasut zapaljivim bombama, te je pod njegovim ruševinama bilo zakopano preko 200 tisuća Niemaca. Tko može sumnjati da bi Zagreb doživio istu sudbinu, kad bi **Tito** zatražio savezničku pomoć za svladavanje 'posljednjih fašističkih zločinaca'?

Ne bi li Hrvati lojalni Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ustali, da oružjem u ruci spriječe to fantazmagorično kolektivno samoubojstvo?

Tko bi mogao spriječiti krvave pobune u samoj vojsci između pristaša kapitulacije i zastupnika 'borbe do kraja'? (...)

Slučaj Lorkovića i Vokića

Od priloga uvrštenih u knjigu, za povjesnike će vjerojatno najzanimljiviji biti Šakićev prikaz razriješenja tzv. urote Lor-

ković - Vokić. Posljednih je godina domovinska javnost uglavnom preuzeila emigrantsku legendu, da je samo Pavelićev vlastohlepje dovelo do otkrivanja i razbijanja plana kojega su skovali neki ustaški dužnosnici (u prvom redu ministar unutarnjih poslova **Mladen Lorković**, a uz njega i ministar oružanih snaga **Ante Vokić**), neki visoki domobranski časnici i pripadnici vodećeg sloja Mačekova HSS-a (pri čemu bi najagilniji bili **Ivanko Farolfi** i **Ljudevit Tomašić**). Nastanku te legende pridonijela je i tragična sudbina nekih od sudsionika "urote", koji su smaknuti najvjerojatnije pred kraj travnja 1945.

Tvrdeći da je pokušaj prelaska NDH na stranu Saveznika u režiji "urotnika" bio nerealan, Šakić ocjenjuje kako su oni preko opunomoćenoga njemačkoga generala u Zagrebu **Glaisea von Horstena** imali veze s partizanima, a kanili su postići sporazum s Mihailovićevim četnicima i onda se obratiti Englezima, koristeći se **Huskom Miljkovićem** i **Randolphom Churchillom** koji je tada bio u Topuskom. Nadalje Šakić navodi kako je bio među onim pripadnicima Ustaške obrane koji su osiguravali sjednicu vlade, na kojoj je došlo do Lorkovićeve i Vokićeve smjene, a prilaže i objavljeno pismo **Marka Čavića**, iz kojega bi proizlazilo da je do smaknuća smijenjenih ministara došlo ne zbog višeg naloga, nego zbog prevelike "revnosti" jednoga ustaškog povratnika.

Istini za volju, nije Šakićev prikaz činjenično obogatio naše spoznaje o toj važnoj epizodi, ali ipak predstavlja poticaj za njezino cijelovitije sagledavanje. Piscu ovog prikaza, naime, nije poznato - iako se trudići u korak s literaturom - da bi slučaj Lorković - Vokić bio ozbiljno obrađen, tj. da mu se ne bi pristupilo kao događaju istgnutom iz konteksta, čiji je opis u funkciji patetičnog obračuna s ideološko-političkim protunošćima ili u funkciji dokazivanja nacionalne ispravnosti i državotvorne dosljednosti. Stoga mu se čini, da će pri objektivnoj račljambi te epizode trebati uzeti u obzir bar nekoliko čimbenika.

Prvo, je li njemački poraz u proljeće i ljetu 1944. bio baš tako izvjestan, kako se nama danas čini. Ne bi se reklo. Brojni dokumenti objavljeni nakon rata potvrđuju kako je Njemačka bila prilično odmakla u proizvodnji "novog oružja", kojemu se Hitler toliko nadao. No, ako se nerealnim sanjarenjem ocjeni očekivanje da će nakon iskrcavanja na europsko kopno zapadni saveznici konačno doći u konflikt sa

SSSR-om, važnije je imati na umu da nedavno deklasificirani američki i britanski dokumenti potvrđuju kako su izgledi za neuspjeh operacije *Overlord* (iskrcavanje u Normandiji) bili nezanemarivi. U slučaju njezina neuspjeha, smatralo se, otvorene su savezničkom ratnom porazu.

Drugo, kad je već došlo do iskrcavanja u Normandiji, onda je svakomu bilo jasno, da se (bez obzira na političke razloge i različita gledišta **Roosevelta** i **Churchilla**) očekivanje "urotnika" o angloameričkom iskrcavanju na hrvatsko kopno izjalovilo. Treće, to znači da je otpala mogućnost oz-

indacija koji govore protiv. Recimo, anglo-američki arhivski dokumenti o Lorkoviću i Vokiću nikada, ni jednom riječju, ne spominju njihove navodne simpatije za savezničku stvar, niti se ikako dotiču "urote". S druge strane, u Švicarskome državnom arhivu postoje dokumenti koji potvrđuju da su se neke istaknute osobe hrvatskoga političkog života obratile generalnom konzulu **Friedrichu Kaestliju**, moleći pomoc pri uspostavljanju veza sa Zapadom. Nakon što je ovaj zatražio stajalište svoje vlade, iz Berna je dobio naputak: nipošto, ni pod koju cijenu ne posredovati u tom i

Dinko Šakić pred sudom (1999.)

biljnoga i uspješnog sukobljavanja s njemačkim snagama na Jugoistoku. Nema, naime, nikakve dvojbe da se Nijemci - imajući na umu solunski poučak iz Prvoga svjetskog rata - ne bi mirno i bez otpora povukli iz Hrvatske, jer bi time presjekli odstupnicu skupini armija E, bitno ugrozili svoje pozicije u gornjoj Italiji i Madžarskoj, te doveli u pitanje planove o stvaranju tzv. alpske tvrđave. Očekivati, dakle, da bi Treći Reich mirno primio promjenu vlasti u Hrvatskoj moguće je samo u naknadnim domišljnjima, recimo, **Ive Omrčanina**, tobožnjega novog hrvatskog poslanika u Berlinu.

Četvrti, zanimljivo je da se u hrvatskoj hagiografskoj publicistici koja se ovim pitanjem bavila, uglavnom nije postavljalo pitanje, jesu li "urotnici" doista stupili u dodir sa Saveznicima i jesu li ovi pokazali pripravnost prihvati hrvatsko "presedovanje". Do danas, naime, nije objavljen nijedan dokaz tomu u prilog, dok ima niz

sličnim hrvatskim zahtjevima. Taj podatak je dovoljno rječit sam po sebi, osobito kad se vodi računa o tome kako se Švicarska ugibala angloameričkom protivljenju da Konfederacija prizna Hrvatsku. (Žalostiva usporedba s činjenicom da je švicarsko poslanstvo u Budimpešti flagrantnim krišnjem međunarodnog prava omogućilo **Filippu Anfusu**, Mussolinijevu poslaniku u Madžarskoj, da zloupotrijebi švicarsku diplomatsku valizu pri talijanskim plavim "presedlavanju", od male je koristi: Hrvatska se ni po vojnopolitičkom značenju ni po floti nije mogla mjeriti s Italijom.)

Je li Zlatan Mesić krunki svjedok?

Peto, još manje se u Hrvatskoj postavlja pitanje, s kakvom su političkom platformom "urotnici" nastupali, iako bi već činjenica da su prevažno mjesto u podhvatu imali mačekovci, morala buditi oprez, jer tomu krugu zalaganje za hrvatsku državnu neovisnost nipošto nije bilo svojstveno. U

svezi s njihovom političkom platformom postavlja se i pitanje otkrivanja "urote" i pojedinačne sudbine "urotnika". Razrješujući ih s ministarskih i stranačkih položaja (dok je otprilike u isto vrijeme Hitler nakon 20. srpnja 1944. poduzeo pravu sjeću svojih urotnika), Pavelić je Lorkovića i Vokića optužio za planiranu suradnju s četnicima. Je li ta optužba puka fantastika?

Povjesničari jugoslaVenske obavještajne službe, **Slavko Komarica i Slavko Odić**, još 1977. su objavili podatak da je partizanski vrh preko Vokićeve ljubavnice i njegova šurjaka **Zlatana - Zlatka Mesića**

DANIJEL CRLJEN

SVJEDOČANSTVO II.

TORONTO 1988. FRANKFURT

znao pojedinosti o pripremama državnog udara u Hrvatskoj, pa je - pobojavši se da bi to ugrozilo partizanske pozicije kod Saveznika - stvar dojavio Nijemcima, uslijed čega je Pavelić bio prisiljen smijeniti Lorkovića i Vokića.

Kad je o točnosti tog prikaza pisac ovog osvrta u "šest očiju" razgovarao sa sad pok. Mesićem u jednome zagrebačkom umirovljeničkom domu, on je potvrdio da ga je Vokić (kao šurjaka i istaknutog dužnosnika hrvatske obavještajne službe u koju ga je sam namjestio!) o svemu obavještavao, ali se u daljnje komentare nije upuštao. No, nekoliko dana kasnije, kad sam mu vraćao uglavnom bezvrijedan rukopis uspomena na slučaj Lorkovića i Vokića, Mesić je (u magnetofonsku vrpcu!) priznao da je po Vokićevu nalogu išao pregovaratati s bosanskim partizanima i bosanskim četničkim prvacima. Htjelo se, po njemu, postići

sporazum i s jednima i s drugima, kako bi se istjeralo Nijemce, dočekalo Angloamerikance i tako stvorile pretpostavke za održavanje slobodnih izbora na području čitave bivše Kraljevine Jugoslavije. Računalo se da će četnici na to glatko pristati, dok će komunistički partizani biti protivni zamisli. Lorković i Vokić su, tvrdi Mesić, bili svjesni da je NDH osuđena na propast i da je, kad već hrvatska država ne može opstati, potrebno što prije sklopiti pakt s četnicima (a ako je moguće i s partizanima), te stvoriti pretpostavke da buduća jugoslavenska država ne bude unitarna nego - federalativna.

Budući da je postupao izričito po Vokićevu naputku, Mesić se nije smatrao odgovornim, iako je bio svjestan da su partizani postupili vjerolomno.

Prouče li se objavljeni dokumenti o djelovanju mačekovskih krugova u doba Drugoga svjetskog rata, uključujući i one o **Košutićevim**, **Tomašićevim** i Farolfijevim aktivnostima, onda ovaj prikaz dobiva na uvjerljivost. Ne će onda biti slučajno da je Košutić pred rasplet urote pobjegao - partizanima. Ne na kakvu ministarsku stolicu, kako se nadao, nego u **Hebrangove** okove. Uzgred budi kazano da se u Švicarskome državnom arhivu nalaze dokumenti o kontaktima koje je kipar **Ivan Meštrović** uspostavio s američkim "posebnim izaslanikom" **AUenom Dullesom**, kasnijim šefom CIA-e, koji je tada stolovao u bernskoj Herrengasse 22. Za razliku od nedavnih ljupkih fraza njegove obitelji u jednome hrvatskom tjedniku, Meštrović 1944. nije Dullesu govorio o hrvatskoj državi, nego o potrebi obnove Jugoslavije, koja treba biti federalivna, za što se zalažu i neki od istaknutih dužnosnika u sadašnjem vodstvu Nezavisne Države Hrvatske. Nisu, doduše, navedena njihova imena, ali vrijeme i kontekst u kojem su izgovorene ove Meštrovićeve rečenice podosta govore sami za sebe.

Ako je, dakle, politička platforma "urotnika" bila Jugoslavija, onda čitav rasplet "urote" postaje bitno jednostavniji. No, u svakom slučaju, za to će trebati još dosta istraživanja. Zlatko Mesić je, inače, nakon rata sudjen (bio je član Hrvatskoga društva političkih zatvorenika), ali je relativno brzo pomilovan te je - kao bivši politički uznik - početkom 1950-tih postao direktorom središnjega dubrovačkog turističkog poduzeća. Svišto je napominjati da u toj struci nije imao ranijih iskustava.

(nastavak sa str. 18)

Druga hrvatska nacionalna revolucija, ona od 10. travnja 1941., samo je nastavak one prve revolucije započete u Rakovici 8. listopada 1871. Ali isto tako je treća hrvatska nacionalna revolucija, ona od 8. listopada 1991., kada je Hrvatska raskinula sve državnonapravne sveze s republikama bivše Jugoslavije i opet postigla državnu nezavisnost, samo nastavak dviju predhodnih revolucija. Ta treća revolucija još teče. Stvorena je hrvatska država, ali i dalje bez istinskoga hrvatskog sadržaja. A tim sadržajem je treba ispuniti. U njezinim temeljima uzidane su jugoslavenske vrijednosti. O njezinoj sudbini odlučuju ljudi koji se nisu oslobođili jugoslavenskih i komunističkih shvaćanja. Samo moralni i nacionalno hrvatski izgrađeni ljudi mogu stvarati stabilnu, istinski nezavisnu, pravnu, demokratsku, gospodarski prosperitetnu i socijalno pravednu hrvatsku državu. U ostvarenju tih ciljeva moramo biti prožeti duhom Rakovice i pravaške mladeži iz HAK-a "Kvaternik".

Stoga uspomena na Rakovički ustanak i dr. Eugena Kvaternika nije sjećanje na mrtvu prošlost. Duh Rakovice i Eugena Kvaternika je živa potreba. Treba nam osvjetljavati puteve, kojima moramo poći, ako želimo sreću, napredak i slobodu hrvatskomu narodu. Svakog skretanja s puta, što nam ga taj duh osvjetjava, bio bi katastrofal po hrvatski narod, jer bi kasnije svaki ispravak počinjene pogreške mogao biti nemoguć.

BILJEŠKE:

- 1) Dr. Eugen Kvaternik: Rieč u zgodno vrieme, Zagreb, 1870., str. 42.
- 2) Kerubin Šegvić: Dr. Ante Starčević - njegov život i njegova djela, Zagreb, 1911., str. 259. - 260.
- 3) Milutin Nehajev: Rakovica, Zagreb, 1932., str. 284. - 285.
- 4) Josip Horvat: Politička povijest Hrvatske, I. dio, Zagreb, 1990., str. 201.
- 5) Mladen Bošnjak u: Zbornik "Naša Domovina", sv. 1., Zagreb, 1943., str. 989.
- 6) Dr. Ante Starčević: Djela, knj. I.- Govori, Zagreb, 1893., str. 245.-247.
- 7) Stanislav Polonijo: "Ustašto - apoteoza Rakovice", u Zborniku hrvatskih sveučilištara, Zagreb, 1942., str. 229.
- 8) Mirjana Gross: Povijest pravaške ideologije, Zagreb, 1973., str. 387.
- 9) Isto, str. 355., 373., 374., 389. i 393.
- 10) Stanislav Polonijo: "Ustašto - apoteoza Rakovice" u Zborniku hrvatskih sveučilištara, Zagreb, 1942., str. 237.
- 11) Isto, str. 240.
- 12) Isto, str. 241.
- 13) Isto, str. 241.
- 14) Isto, str. 242.
- 15) Isto, str. 243.

In memoriam

ILKO TOMIĆ*Ilko Tomić*

Dana 20. siječnja ove godine napustio nas je zauvijek i otišao svome Stvoritelju Ilko Tomić, časnik Hrvatske vojske i politički uznik.

Rodio se 10. siječnja 1924. na Humcu kraj Ljubuškog u seljačkoj obitelji. Pučku školu završio je u Ljubuškom, Franjevačku klasičnu gimnaziju na Širokom Brijegu. Nakon položenog ispita zrelosti upisuje se na Pravni fakultet Zagrebačkog sveučilišta. Pripadao je nezaboravnoj desetotravanjskoj mlađeži koja je napustila školske klupe i sveučilišne predavaonice, i dobrovoljno se javlja u Hrvatsku vojsku da brani svoju državu. Jedan je iz plejade hrvatskih sveučilištaraca iz Hercegovine i Ilko Tomić. On prekida studij prava i dragovoljno se javlja u Hrvatsku vojsku. Nakon završene vojne izobrazbe postiže časnički čin i odlazi u borbu protiv neprijatelja Nezavisne Države Hrvatske.

U tragičnom svibnju 1945. povlači se s vojskom prema Sloveniji, gdje je i zarobljen. Polazi križnim putom i prolazi kroz mnoge zarobljeničke logore, te se uspijeva vratiti kući živ i zdrav.

Izlaskom na slobodu želi nastaviti školovanje. Pošto mu partizanska

vlast nije priznala maturalnu svjedodžbu Franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu, nastavlja gimnaziju u Mostaru. Zloglasna Udba otkriva ga kao velikog protivnika komunizma i jugoslavenstva. Uhićenje 8. kolovoza 1949. Nakon saslušanja osuđenje presudom Okružnog suda u Zagrebu na za tvor od sedam godina. Kazna mu je preinačena presudom Vrhovnog suda NRH u Zagrebu, broj Kž 596/49., od 20. rujna 1949. u kaznu strogog zatvora od 15 godina. Kazna mu je povišena zbog toga što se nije želio žaliti. Rješenjem SIV-a br. 5441/53., od 28. studenog kazna mu je preinačena na devet godina zatvora, zbog kaznenih djela iz članka 3, 5 i 8 Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države. Kaznu je izdržao u Staroj Gradiški od 11. srpnja 1948. do 11. srpnja 1957. S obzirom na to da je samica najteža kazna za svakog zatvorenika, Ilko Tomić proveo je u njoj dva puta po trinaest mjeseci, znači dvije godine i dva mjeseca.

Nakon izlaska iz zatvora studirao je pravo u Zagrebu, gdje je i diplomirao. Kao pravnik nije se mogao nigdje zaposliti, niti mu je bilo dopušteno otvoriti odyjetnički ured. Međutim, koristeći znanje stranih jezika otvara privatno informativni ured za naše radnike u inozemstvu. Radeći tako osjetljiv posao, nije se pokazao kao gulikoža radnika, jer je minimalno naplaćivao svoje usluge, a informacije davao je besplatno. Mnogima je pomogao da ostvare svoja prava na mirovinu i sve što im je pripadalo.

Za sve ono što je učinio i žrtvovao za svoj narod zasluzio je vječni spomen u hrvatskom narodu. Njegovi potomci čuvat će uspomenu na njega. Bila mu laka hrvatska gruda, koju je toliko ljubio.

prof. Ivan Alilović

U SPOMEN

MIRKO KOŠTARIĆ

rođen 13. listopada 1925.,
umro 18. studenog 2001.

Laka mu bila hrvatska zemlja.
HDPZ-Podružnica Varaždin

U SPOMEN

SLAVKO DRAŽENOVIC

preminuo u 76 god. života
Laka mu hrvatska zemlja

HDPZ - podružnica Sisačko - Moslavacka

U SPOMEN

DURO LAVRNJA

preminuo u 82 god. života
Laka mu hrvatska zemlja

HDPZ - podružnica Sisačko - Moslavacka

U SPOMEN

FRANJO HOLI

rođen 13. kolovoza 1928. u Sv. Ilijii, Varaždin,
umro 01. veljače 2002.

Laka mu bila hrvatska zemlja!
HDPZ-Podružnica Varaždin

U SPOMEN

**ANTONIJA ROSANDA
rođ. KRULJAC**

rođena 05. svibnja 1919. u Novoj Gradiški,
umrla 08. 02. 2002.

Laka joj bila hrvatska zemlja.
HDPZ PODRUŽNICA RIJEKA

U SPOMEN

FRANJO ŠENJUG

preminuo u Zagrebu u petak 15. veljače 2002.
godine u 76. godini života.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

**FELICIJA
KOVAČIĆ-MEDIKA**

umrla 20. 02. 2002.

Laka joj bila hrvatska zemlja.

IN DIESEM HEFT

Im Zusammenhang mit der Gedenkfeier vom Todestag des Vaters des kroatischen Vaterlandes, Dr. Ante Starcevic (f+1896), beschreibt **Jozo Ivičević**, wie Mitte der 70-er Jahre, die damalige jugoslawische kommunistische Polizei, seinen sechsjährigen Sohn nur deshalb angehalten und seine Personalien verlangte hatte, weil er mit seinen Eltern am Starčević's Grab eine Kerze angezündet habe.

Über jugoslawische Mythen schreibt in diesem Heft **Egon Kraljević**. Der Autor findet, dass die jugoslawische kommunistische Propaganda und nachrichtendienstliche Maschinerie die Blockteilung der Welt sehr geschickt ausnutzte und eine Reihe von politischen Mythen schuf, um die jugoslawische Macht abzusichern. Von diesen Mythen sind die von der Selbstverwaltung, von Bürgerrechten, der Länder-Unabhängigkeit vom sog. realen Sozialismus, von hohem Lebensstandard und von gelösten Nationalitätenfragen, die bekanntesten. Viele dieser Mythen leben heute noch in breiten Massen der westlichen Welt und die schwierige Wirtschaftslage in Kroatien bedingt ihre langsame Belebung in Kroatien.

Tatsache ist, dass zur Zeit der sog. Selbstverwaltung, die kommunistische Partei in allen Fragen eine entscheidende Rolle behielt. Die formelle Unabhängigkeit von der UdSSR und den Warschaupakt-Staaten bedeutet nicht die Aufhebung antiwestlicher Orientierung des kommunistischen Jugoslawiens. Neuentdeckte Dokumente bezeugen, dass die jugoslawische kommunistische Führung immer prosowjetisch war und dass sie ständig gegen Westenangriffe zur Ostenverteidigung bereit war. Nun, die Zulassung einiger bürgerlicher Freiheiten (wie Reisefreiheit) stärkte die Eitelkeit und das Selbstbewusstsein Tito's und seinen Mitarbeitern, da jugoslawische Bürger vor ihren östlichen und nördlichen Nachbarn den Eindruck reicherer und freierer Menschen hinterließen. Zugleich

war dies ein Geständnis dem Westen gegenüber, der unerschöpfliche Kredite zufließen Hess und die den Anschein von Wohlstand vortäuschten.

Der blutige Zerfall Jugoslawiens ist der Beweis, dass die Nationalfrage in Jugoslawien nicht gelöst war. Jugoslawien wurde gegen Willen seiner Völker 1918 und 1945 geschaffen und deshalb ist es 1941 und 1991 im Blutbad auseinandergerissen. Die Kroaten hoffen, dass die Welt endlich begreift, dass jedes Volk Recht auf einen eigenen und unabhängigen Staat hat und dass die Verwirklichung dieses Rechtes im Interesse des Weltfriedens, Fortschritts und Freiheit ist.

Grabstein des Vaters der kroatischen Literatur, Marko Marulić, in der Kirche des Hl. Franciskus in Split

Bedingt durch die mehrere Jahrhunderte schwere Lage des kroatischen Volkes, kennen die Kroaten Jahrhunderte lang das Phänomen der politischen Gefangenschaft. In der Volksüberlieferung ist das Bewußtsein an bedeutende Kroaten, die ihren Kampf für Freiheit und Rechte des Volkes, mit Todes- oder schweren langjährigen Strafen in verschiedenen europäischen Kerker bezahlten, lebendig geblieben. Über die Rolle kroatischer politischer Häftlinge, im politischen sowie gesellschaftlichem Leben in Kroatien vom XVII. bis XXI. Jahrhundert, schreibt **Drago Bišćan**. Gerade wegen des Bedürfnisses, das Leiden von Kroaten, besonders jener, in der Zeit des monarhofaschistischen (1918 - 1941) und kommunistischen (1945.-1991) Jugoslawiens zu dokumentieren, bereitet die Kroatische Gesellschaft ehemaliger politischer Häftlinge (HDPZ) ein Lexikon kroatischer politischer Häftlinge, das mehrere zehntausend Personen umfasst, vor. Es liegt schon der zweite Beitrag zu diesem Lexikon, den der Präsident der HDPZ **Jure Knežović** vorbereitet hat, in unserem Blatt vor.

IN THIS ISSUE

As part of the commemoration of the death of the 'Father of the Croatian Homeland'¹, Dr. Ante Starčević (+1896), **Jozo Ivičević** describes an event in the mid seventies when the Yugoslav Communist police stopped his son who was six years old at the time and asked for his i. e. his parents' ID for the simple fact that together with his parents, he lit a candle on the grave of Ante Starčević.

Egon Kraljević writes about Yugoslav myths. The author is of the opinion that the propaganda, intelligence machinery of Communist Yugoslavia skilfully utilised the rift between the East and West blocs to create a series of political myths with the aim of securing the Communists in power. Amongst these myths the most renown are self-government, civil liberties, independence of the countries of so-called Real Socialism with their high standards of living

and resolutions for national issues. Many of these myths are still alive today in wide circles in the West while economic difficulties in Croatia are setting the scene for their revitalisation in Croatia too.

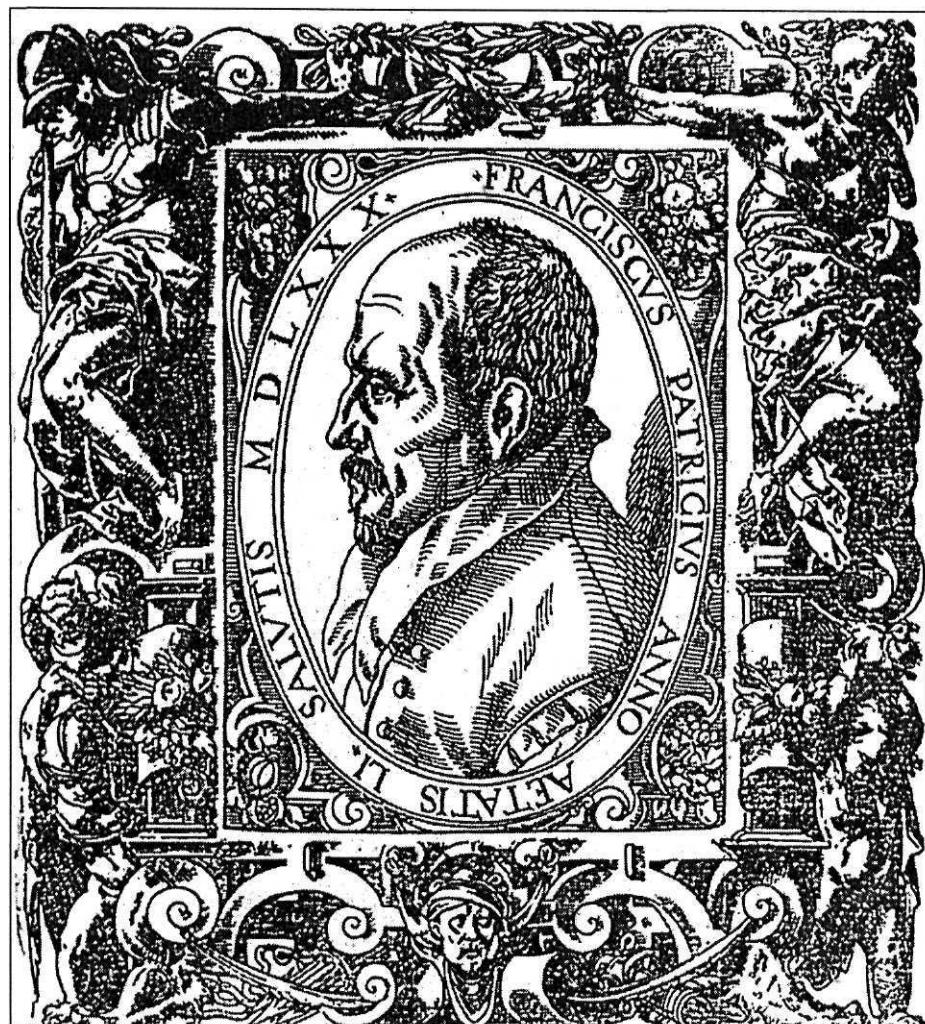
In reality, during the era of so-called self-government, the Communist Party held a decisive role in all matters. Formal independence from the USSR and the Warsaw Pact (so-called political non-alliance) did not mean severing anti-Western trends within Communist Yugoslavia. Recently disclosed documents indicate that the Yugoslav political leadership was always pro-Soviet and always prepared to defend the USSR from any possible attacks from the West. Nevertheless, allowing a certain dose of civil liberties increased the vanity and self-confidence of Josip Broz Tito

and his associates because Yugoslav citizens appeared to be so much freer and wealthier than their Eastern and Northern neighbours. By the same token this was a concession for the West and a way to obtain massive loans that then allowed for an apparent high standard of living.

The fact that the national issue in Yugoslavia was not resolved is evident in the bloody disintegration of Yugoslavia which was created against the will of the nations that later were to live in that state both in 1918 and 1945 which led to its bloody disintegration in 1941 and 1991. Croats then sincerely hope that the world has finally come to realise that each nation has the right to its own independent state and to realise its rights and interests of world peace, advancement and freedom.

Because of the century-long difficult position of the Croatian nation, Croats have for centuries been familiar with the phenomena of political imprisonment.

Our national loyalty carries the live consciousness of renown Croats whose struggle for national freedom and rights often ended with their death, trials and long-term imprisonment in various European gaols. **Drago Bišćan** writes about the role of Croatian political prisoners in political and social life in Croatia from the XVIIth to the XXIst Century. It is this need to document the calamities on Croats - particularly in the era of the Monarchical Fascist (1918-1941) and Communist Yugoslavia (1945-1991) - the Croatian Association of Political Prisoners (HDPZ) is preparing a Lexicon of Croatian Political Prisoners that will encompass several tens of thousands of people. The second section of the Lexicon is presented in our review by the president of HDPZ, **Jure Knežović**.

Croatian philosopher Frane Petrić (*Franciscus Patricius*)

Za spomen

i pječanje na historijski proces
protiv Vode i omiljenaca Srpske pred
Državnim sudom u Beogradu od 24.IV. –

F. II. odnosno 14.VI. 1930. –

u Beogradu 14.VI. 930

suoptuženi:

K. Mihalek

Vojin Bočić	Svetozar Šeks
Đavor Freš	Đorđe Čekić
Ivan Mihalek	Martin Freš
Duka Veselić	Đuro Kavčić
Gubanac Kremšić	Ivan Brav
Stjepan Šeks	Popi Ivan
Frano Čekić	Rado Marušetić
Stjepo Glušac	Ivan Stok
Boro Anšek	Mirko Dobrović
Đ. Mateković	Ljubiša Žemaj

